BESTSELLER INTERNAŢIONAL

GEMENELE

DE LA

EVA MÓZES KOR

AUSCHWITZ

V1 ,fl > :---r----

Povestea adevărată
a unei românce care a supravieţuit
Lagărului Morţti

„Ftnp|ioniintá jJ plinü di viriţdxx **O carii dop1'** pulcrrit spjr **uman,**

'■it-lKp-RM-J-'ll Ît+.FiSUJrW fl'I L-

BI
i. uIEJ-L

Eva Mózes Kor
& Lisa Rojany Buccieri

GEMENE LE DE LA AUSCHWITZ

Povestea adevărată a unei românce care a supravieţuit Lagărului Morţii

Traducere: Magda Dumitru

NICULESCU

CUPRINS

DEDICAŢIE
>

Această carte este dedicată memoriei mamei mele, Jaffa Mozes, tatălui meu, Alexander Mozes, surorilor mele, Edit şi Aliz, şi surorii mele gemene, Miriam Mozes Zeiger. De asemenea, dedic volumul de faţă copiilor care au supravieţuit lagărelor şi tuturor celorlalţi copii din lumea întreagă care au scăpat cu viaţă în urma abuzurilor şi a neglijenţei [de care au avut parte], deoarece vreau să-mi exprim respectul faţă de lupta dusă de ei pentru a putea depăşi trauma de a-şi fi pierdut copilăria, familia şi sentimentul de apartenenţă. Nu în ultimul rând, această carte le este

dedicată fiului meu, Alex Kor, şi fiicei mele, Rina Kor,
care sunt bucuria, mândria şi provocarea mea.

- *EMK*

Pentru Olivia, Chloe şi Genevieve: raţiunea din spatele a tot ceea ce există. Şi pentru sora mea, Amanda, care mi-a salvat viaţa.

- *LRB*

PROLOG

Uşile vagonului s-au deschis larg pentru prima dată după multe zile, iar lumina s-a revărsat peste noi ca o binecuvântare. Sute de evrei fuseseră înghesuiţi în vagonul acela mic de vite, care a traversat zdrăngănind o zonă rurală, ducân- du-ne tot mai departe de casa noastră din România. Disperaţi, oamenii se îngrămădeau spre ieşire, vrând să coboare cât mai repede.

în timp ce eram împinşi pe peron, am ţinut-o strâns de mână pe sora mea, neştiind dacă să ne bucurăm pentru eliberarea noastră sau să ne temem de ceea ce va urma. Aerul dimineţii era răcoros şi un vânt rece ne pişcă picioarele goale prin materialul uşor al rochiilor noastre bordo, asortate.

Mi-am dat seama imediat că era foarte de dimineaţă, iar soarele abia se ivea la orizont. Oriunde mă uitam, vedeam garduri înalte, ascuţite, din sârmă ghimpată; turnuri de pază înalte, pe care se aflau patrule ale SS*,

---

* *SS* (prescurtare de la *Schutzstaffel* – *„ Eşalonul de protecţie* ”) – organizaţie paramilitară de elită aflată în serviciul Germaniei naziste, *(n. red.)*

Schutzstaffel în limba germană, aplecate în afară, cu armele aţintite asupra noastră; câini de pază ţinuţi în lesă de alţi soldaţi SS şi care se smuceau,

lătrând şi mârâind precum un câine turbat pe care îl văzusem odată, la o fermă, cu spume la gură, cu colţii lui albi şi ascuţiţi dezveliţi. Simţeam cum inima îmi sare din piept.

Mâna surorii mele s-a strâns asudată si caldă în a mea. Mama, tata şi celelalte două surori mai mari ale noastre, Edit şi Aliz, stăteau lângă noi. Imediat am auzit-o pe mama şoptindu-i destul de tare tatălui nostru:

— Auschwitz? Suntem la Auschwitz? Ce este locul ăsta? Nu suntem în Ungaria?

— Suntem în Germania, a venit de îndată şi răspunsul de la tata.

Traversaserăm graniţa spre teritoriul german. De fapt, acum ne aflam în Polonia, dar Germania invadase Polonia, în această ţară, aflată sub ocupaţie germană, se aflau toate lagărele de exterminare. Nu fuseserăm duşi într-un lagăr de muncă din Ungaria, aşa cum crezusem iniţial, ci într-unul nazist, de exterminare. înainte de a putea fi în stare să diger o astfel de veste, am simţit cum sunt împinsă în umăr spre o anumită latură a peronului.

— *Schnell! Schnell!* „Repede! Repede!” le-au strigat paznicii prizonierilor rămaşi în vagonul de vite, ordonându-le să coboare pe peron.

Miriam s-a tras mai aproape de mine, pentru

că amândouă ajunsesem să fim acum înghesuite din toate părţile. Lumina slabă a zilei era acoperită şi descoperită în timp ce oamenii mai înalţi de statură erau împinşi lângă noi, apoi traşi de soldaţi într-o parte sau alta a platformei feroviare.

Mi s-a părut că pe unii prizonieri îi alegeau pentru ceva, iar pe alţii, pentru altceva. Dar oare despre ce era vorba?

Atunci zgomotele din jurul nostru au început să se intensifice din ce în ce mai mult. Naziştii apucau mai mulţi oameni, apoi îi împingeau spre dreapta sau spre stânga peronului unde făceau selecţia lor. Câinii mârâiau si lătrau fără încetare. Oamenii care coborâseră din vagonul de vite au început să plângă şi să ţipe în acelaşi timp; toţi îşi căutau rudele de care erau despărţiţi cu brutalitate. Bărbaţii erau separaţi de femei, iar copiii, de părinţii lor. Din tăcerea dimineţii s-a declanşat haosul. Totul a început să se mişte din ce în ce mai repede în jurul nostru. Era ca la o casă de nebuni.

— *Zwillinge! Zwillinge!* „Gemenii! Gemenii!”

în câteva clipe, un soldat care trecea în grabă pe lângă această mulţime de oameni s-a oprit brusc chiar în faţa noastră. S-a uitat ţintă la mine şi la Miriam, amândouă fiind îmbrăcate la fel.

— Sunt gemene? a întrebat-o el pe mama.

Ea a avut o ezitare.

— Este bine să fie gemene?

— Da, i-a răspuns soldatul.

— Sunt gemene, a spus atunci mama.

Fără să mai rostească vreun cuvânt, soldatul

ne-a apucat strâns pe mine şi pe Miriam, smulgându-ne de lângă mama.

— Nu!

— Mama! Mama! Nu!

Eu şi Miriam am ţipat şi am izbucnit în plâns, ridicân- du-ne braţele spre mama noastră, care, la rândul ei, încerca să vină după noi, cu mâinile întinse, în vreme ce un soldat o ţinea pe loc. Apoi, acesta a îmbrâncit-o cu brutalitate spre cealaltă parte a peronului. Am ţipat. Am plâns. Am implorat. Dar vocile noastre se pierdeau în haosul, în zgomotul şi în disperarea din jur. Oricâte lacrimi am vărsat şi oricât de tare am strigat nu a contat. Din cauza acelor rochiţe bordo, asortate, pe care eu şi sora mea le purtam şi a faptului că eram gemene identice, lucru atât de uşor de remarcat în mulţimea de prizonieri evrei murdari şi epuizaţi, eu şi Miriam fuseserăm selectate. în scurtă vreme urma să ajungem în faţa lui Josef Mengele, medicul nazist cunoscut drept „îngerul Mor- ţii”. El era cel care îi alegea dintre oamenii care se aflau pe peron pe cei care urmau să trăiască şi pe cei care trebuiau să moară. Dar atunci nu cunoşteam încă acest lucru. Tot ce ştiam era că dintr-odată eu şi sora mea ne treziserăm singure. Nu aveam decât zece ani.

Şi niciodată nu i-am mai văzut pe tata, pe

mama, pe Edit sau Aliz.

Gemenele de la Auschwitz

Europa de Est la începutul celui de-Al Doilea Război Mondial

CAPITOLUL UNU

Eu şi Miriam eram gemene identice, fiind cele mai mici dintre patru surori. Dacă le-aţi fi auzit pe surorile mele mai mari spunând fără tragere de inimă povestea naşterii noastre, aţi fi înţeles imediat că noi două eram favoritele familiei. Ce poate fi mai dulce şi mai scump decât să ai nişte fetiţe care sunt gemene identice?

Ne-am născut pe 31 ianuarie 1934, în satul Porţ din Transilvania, în România, aflat la graniţa cu Ungaria. încă de când eram de-o şchioapă, mamei i-a plăcut să ne îmbrace la fel, punându-ne nişte funde imense în păr, ca oamenii să înţeleagă pe loc că cele două micuţe ale ei sunt gemene. Ba chiar ne aşeza pe pervazul geamului casei noastre; aşa că uneori trecătorii îşi imaginau că eram două păpuşele scumpe, nicidecum nişte fetite în carne si oase.

Semănăm atât de bine una cu cealaltă, că mama a fost nevoită să ne pună nişte semne distinctive ca să ne diferenţieze mai uşor.

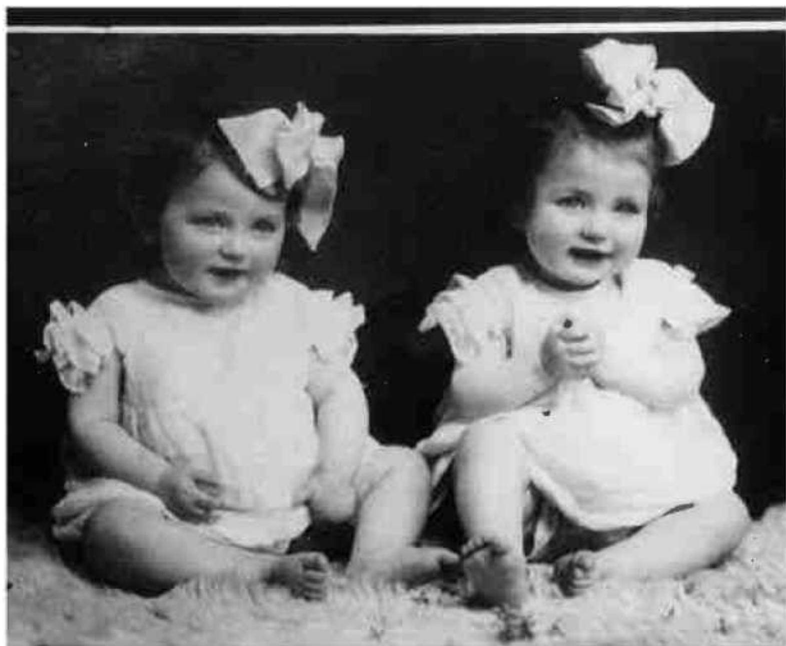
Mătuşile, unchii şi verii noştri veniţi în vizită la fermă se jucau de-a ghicitul cu noi, încercând să-şi dea seama cine eram. „Care este Miriam? Care este Eva?” se întreba nedumerit un unchi, având o sclipire în ochi.

Mama zâmbea, fiind mândră de păpuşile ei perfecte, iar cele două surori mai mari probabil că oftau de supărare. Oricum, cei mai mulţi se înşelau, neghicind cine era fiecare. Când am mai crescut şi am ajuns la şcoală, ne foloseam de asemănarea dintre noi ca să-i păcălim pe ceilalţi, lucru care ne amuza teribil pe atunci. Şi profitam cât puteam de mult de iubirea şi de apecierea oamenilor.

Deşi tata era sever şi ne atenţiona pe noi, fetele, şi pe cea care ne dăduse viaţă în legătură cu pericolul vanităţii excesive, subliniind că până şi Biblia era împotriva acestui păcat, mama se îngrijea foarte mult de felul cum arătam. Ne facea hăinuţe la comandă, aşa cum astăzi oamenii bogaţi se îmbracă de la marii creatori de modă. Comanda material, iar când acesta sosea din oraş, ne ducea pe mine, pe Miriam şi pe surorile noastre mai mari, Edit şi Aliz, la o croitoreasă care locuia în satul învecinat, Suplacu†. La ea acasă, nouă, fetelor, ni se

† *Szeplak* („loc frumos”), în limba maghiară, în original, (n. *red.)*

permitea să răsfoim cu nerăbdare şi cu multă curiozitate revistele în care apăreau manechine îmbrăcate după ultima modă. Mama era însă cea care avea ultimul cuvânt în privinţa croielii şi a culorii rochiilor noastre. Pe atunci fetele purtau mereu rochii, niciodată pantaloni sau salopete ca băieţii. Iar mama alegea întotdeauna pentru mine şi Miriam culori precum bordo, bleu şi roz. După ce ne lua măsurile, fixa o dată pentru probă, iar când veneam din nou la ea, croitoreasa avea rochiile gata pregătite pentru noi. Croiala şi culorile lor erau mereu identice, fiind vorba despre două piese care alcătuiau o pereche asortată, perfectă.

Eva si Miriam Mózes, in 1935

Părinţii Evei, Jaffa şi Alexander Mózes

Perfecta noastră asemănare îi punea într-o mare încurcătură pe oameni, dar tata ne deosebea pe mine şi pe Miriam după personalitatea pe care o avea fiecare. După ţinuta corpului, după un gest pe care îl făceam sau în clipa în care deschideam gura ca să vorbim, îi era limpede care dintre noi se afla în faţa lui. Deşi sora mea se născuse prima, eu eram şefa. în plus, spuneam mereu ceea ce gândeam. De fiecare dată când trebuia să-i cerem ceva tatălui nostru, sora mea cea mare, Edit, mă îndemna să fiu eu cea care îl abordează.

Evreu religios, tata îşi dorise întotdeauna să aibă un băiat, pentru că pe vremea aceea numai fiul putea participa la rugăciunile publice şi spune *kadişul* (rugăciunea pe care o rostesc evreii la moartea cuiva). Dar el nu avea niciun fiu, ci doar pe mine şi pe surorile mele. întrucât eu eram cea mai mică dintre gemene şi ultimul lui copil, adesea tata se uita la mine şi îmi spunea: „Tu ar fi trebuit să fii băiat.” Cred că voia să spună că eu fusesem ultima lui şansă de a avea un fiu. Personalitatea mea i-a confirmat dorinţa: eram puternică, curajoasă şi o fire mai deschisă – aşa cum trebuie să-şi fi imaginat tata că ar fi fost băiatul lui.

Această personalitate mai puternică a mea, deşi mă facea să ies în evidenţă prin comparaţie

cu celelalte surori, avea şi un dezavantaj. Mi se părea că tata credea că tot ce făceam eu era greşit; nimic nu-l mulţumea. De multe ori ne certam şi ne contraziceam, fiindcă eu nu voiam deloc să cedez în faţa lui. Nu mi se părea un răspuns mulţumitor acela că tata avea dreptate doar pentru că era bărbat, părinte şi capul familiei. Aşa că eu şi cu el ajungeam mereu să ne contrazicem.

Fără îndoială, mie îmi acorda mai multă atenţie decât lui Miriam sau celorlalte surori ale mele, dar nu era întotdeauna genul acela de interes pe care mi-l şi doream de la tata. Nu am învăţat niciodată să ocolesc adevărul folosind nişte minciuni nevinovate; de aceea, întotdeauna intram singură în bucluc. îmi amintesc cum uneori mergeam în vârful picioarelor prin casă numai ca să-l evit pe tata, deşi sunt convinsă că de multe ori şi el era sătul de mine şi de gura mea spartă.

Dar, privind în urmă la vremurile acelea, îmi dau seama că de fapt disputele mele cu tata au fost cele care m-au întărit, m-au făcut chiar mai puternică. Aşa am învăţat să păcălesc o figură autoritară. Aceste bătălii cu el m-au pregătit pe neştiute pentru ceea ce urma să vină.

Mama era foarte diferită de tata. Pentru acele

timpuri, ea părea destul de bine educată, fiindcă pe atunci nu toate femeile puteau să meargă la şcoală. Mai ales în rândurile evreilor religioşi din vremurile acelea, fetelor şi femeilor li se cerea să aibă grijă de casă şi de familie, în timp ce educaţia şi studiile erau rezervate în special băieţilor. Cu toate că mama s-a preocupat ca noi să învăţăm să citim, să scriem, să socotim, să studiem istoria şi diverse limbi străine, ea ne-a arătat şi cum să avem grijă de alţi membri ai comunităţii din care faceam parte.

Eram singura familie de evrei din Porţ, satul în care locuiam, şi ne împrieteniserăm cu toată lumea. Mama afla noutăţile de la oraş şi de multe ori le ajuta pe vecinele noastre atunci când aveau nevoie, în special pe tinerele mame însărcinate.
Le ducea tăieţei sau prăjituri, se oferea să le dea o mână de ajutor la treburile casnice, dacă femeile erau bolnave, le dădea sfaturi despre creşterea copiilor şi le citea diverse instrucţiuni ori scrisorile primite de la rude. Ne-a învăţat şi pe mine, dar şi pe sora mea să-i urmăm exemplul, să-i sprjinim pe cei mai puţin norocoşi, mai ales pentru că noi o duceam mai bine decât multi alti oameni din micul nostru sat de ţărani.

Dar, încă din perioada în care ne-am născut, antisemitismul a început să pătrundă în ţara

noastră, România. Asta a însemnat că majorităţii celor din jur nu le plăceau evreii pentru simplul motiv că erau evrei. Noi, copiii, nu am fost conştienţi de existenţa antisemitismului până în anul 1940, odată cu venirea armatei ungare.

Odată, tata ne-a povestit despre un incident antisemit pe care l-a trăit în 1935, când eu şi Miriam nu aveam decât un an. Atunci, Garda de Fier – un partid violent antisemit care controla administraţia satului, poliţia şi ziarele locale – agita spiritele împotriva evreilor, inventând tot felul de poveşti false despre cum acest popor de oameni răi voia să-i păcălească pe toţi ceilalţi şi să preia conducerea lumii. Tatăl meu şi fratele lui, Aaron, au fost aruncaţi în închisoare de către Garda de Fier din România pe baza unei acuzaţii false, că nu şi-ar fi plătit impozitele. Dar acesta era o minciună; întotdeauna îşi achitaseră dările către stat. De fapt, ei au fost urmăriţi şi apoi arestaţi numai pentru că erau evrei.

Tata ne-a spus că, după ce el şi unchiul Aaron au ieşit din închisoare, s-au hotărât să meargă în Palestina, ca să vadă dacă îşi pot câştiga acolo existenţa. Pe atunci Palestina era o zonă din Orientul Mijlociu, unde, înaintea exilului din perioada Imperiului Roman, trăiseră evreii; mai ales în timpul persecuţiilor, Palestina a fost

considerată de mulţi evrei pa- tria-mamă. O parte din aceasta fusese rezervată, în prima jumătate a secolului XX, imigranţilor evrei, devenind în cele din urmă, în 1948, statul independent Israel.

Tatăl meu si unchiul Aaron au rămas în Palestina câteva luni, apoi au revenit în România. La întoarcere, unchiul Aaron şi soţia lui şi-au vândut toate pământurile şi posesiunile, făcându-şi planuri de emigrare sau de mutare.

Tata a rugat-o pe mama să plece şi ei din România şi să se stabilească în Palestina.

— Acolo este bine, i-a spus el. Este cald şi sunt destule locuri de muncă.

— Nu, a protestat ea. Nu mă pot muta de aici când am patru copii mici.

— Trebuie să plecăm acum, înainte ca situaţia să devină mai rea, a insistat tata, îngrijorat de veştile pe care le primea despre tot mai multe persecuţii împotriva evreilor care aveau loc în ţară şi în Europa.

— Ce să facem acolo? Cum ne-am descurca? Nu vreau să trăiesc în deşert, i-a spus mama.

Şi, aşa cum fac uneori mamele, a pus piciorul în prag şi a refuzat să plece în Palestina. De multe ori m-am întrebat cum ar fi fost viata noastră dacă mama s-ar fi lăsat convinsă J
atunci de tata.

în micul nostru sat din România, trăiam într-o casă mare şi frumoasă, situată pe o fermă

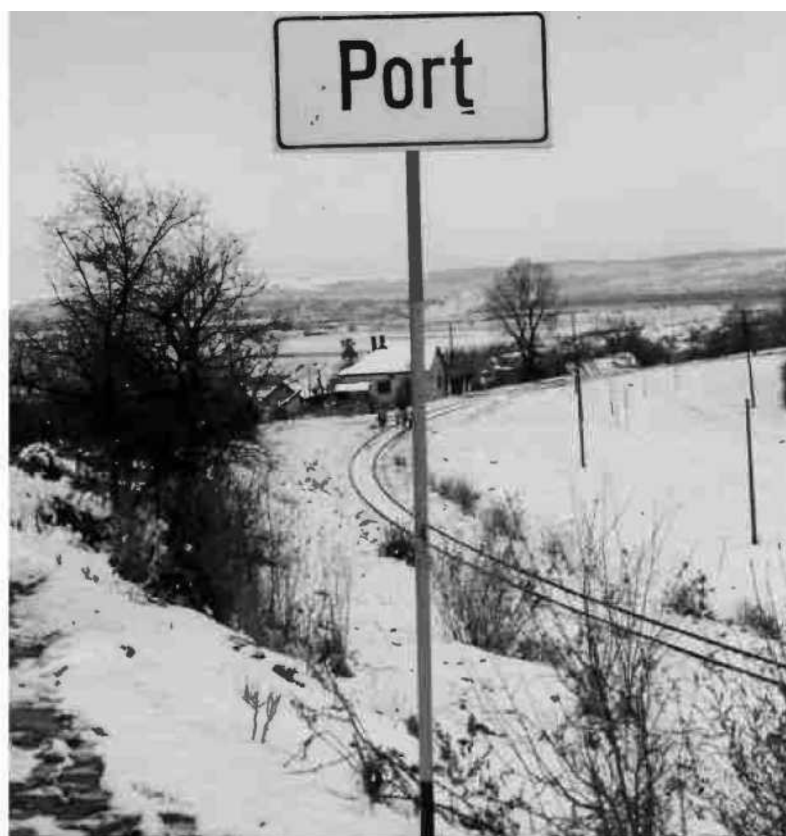
întinsă. Aveam mii de acri de pământ pe care cultivam grâu, porumb, fasole şi cartofi. De asemenea, creşteam vaci şi oi, de la care obţineam lapte şi apoi făceam brânză. Aveam o podgorie mare şi produceam mult vin. Deţineam livezi întinse, de unde culegeam mere, prune, piersici şi cireşe zemoase, de trei culori: roşii, negre şi albe. Vara, ne puneam cireşe la urechi, purtându-le ca pe nişte cercei frumoşi şi prefacându-ne că suntem nişte doamne elegante şi simandicoase. Mama adora grădiniţa cu flori din faţa casei noastre şi grădina de legume din spate, iubea vacile, puii şi gâştele pe care le creştea.

Dar ceea ce o îngrijora cel mai mult pe cea care ne dăduse viaţă era gândul de a-şi părăsi propria mamă. Nouă, copiilor, ne plăcea să-i vizităm pe bunica şi bunicul Hersh. Iar mama noastră, singura lor fiică, simţea că ei îi revenea responsabilitatea de a-i purta de grijă bunicii Hersh, care nu se simţea bine şi de multe ori avea nevoie de ajutor. — în plus, suntem în siguranţă aici, spunea mama.

Credea cu tărie că ceea ce auziseră despre evreii persecutaţi de nemţi şi despre noul lor şef de stat, Adolf Hitler, nu erau decât nişte simple zvonuri. Nu vedea de ce trebuia să plecăm în

Palestina sau în America, nişte locuri despre care se spunea că sunt sigure pentru evreii ca noi. Aşa că am rămas în Port.

Sat cu o populaţie majoritar creştină, de o sută de familii, Porţ avea un preot. Fiica lui, Luci, era cea mai bună prietenă

Satul Porţ, în Transilvania

Sus (de la stânga la dreapta): Aliz, tata, Edit şi prietena noastră, Luci La mijloc: Eva, mama şi Miriam Jos: vărul Shmulik

a noastră; mie şi lui Miriam ne plăcea mereu să ne jucăm cu ea. Vara, ne căţăram în pomii din livadă, citeam poveşti şi jucam piese de teatru pe

o scenă improvizată, pe care o amenajam întinzând un cearşaf între doi copaci. Iarna, o ajutam pe Luci să-şi decoreze bradul de Crăciun – dar nu-i spuneam niciodată lui tata, pentru că sigur nu ne-ar fi dat voie să facem acest lucru.

Deşi zvonurile despre deportarea evreilor în lagăre de muncă au început să se răspândească din ce în ce mai mult, mama nu credea că noi am fi în pericol. Nici măcar atunci când am auzit despre noile ghetouri – nişte locuri îngrădite aflate în unele oraşe europene unde evreii erau constrânşi să trăiască în mizerie şi sărăcie – nu am crezut că există un pericol real. Nici când evreii erau deposedaţi de averile lor şi privaţi de toate drepturile, trimişi în lagăre de muncă şi puşi să lucreze forţat, fără să fie plătiţi, asemenea unor sclavi, nu ne închipuiam că ni se vor întâmpla şi nouă aceleaşi lucruri. Nu ne-am gândit niciodată că vor ajunge şi în sătucul nostru.

Una dintre primele mele amintiri este legată de nişte bărbaţi dintr-un lagăr de muncă pentru evrei din Budapesta, care au trecut prin satul nostru. Guvernul maghiar îi aducea aici pe aceşti muncitori înrobiţi ca să lucreze la calea ferată; când se termina treaba, ei erau duşi înapoi în lagăr. Cât timp au muncit la calea ferată, nu aveau unde să doarmă noaptea, aşa că tata le-a

dat voie să stea în hambarul nostru. Uneori, soţiile lor veneau să-i viziteze si locuiau la noi în casă. în semn de mulţumire, femeile ne aduceau jucării şi, lucrul cel mai important, multe cărţi din oraş. Noi, fetele, petreceam ore în şir pierdute în lumea acestor cărţi. Terminam una pe zi. Datorită lor, încă de la o vârstă fragedă am prins gustul lecturii.

După cum am înţeles abia mai târziu din cărţile pe care le-am citit, Adolf Hitler venise la putere în 1933, în Germania, ca lider al Partidului Nazist. Hitler îi detesta pe evrei la fel de mult precum Garda de Fier din România, iar şefii partidelor antisemite şi rasiste se aliaseră, fiind uniţi de ura lor şi de planurile de a conduce întreaga Europă. Astfel, în septembrie 1939, a izbucnit Al Doilea Război Mondial, odată cu invadarea Poloniei de către trupele Germaniei naziste. Ungurii, sub conducerea lui Miklós Horthy, aveau încredere în Hitler, cu care s-au şi aliat. Toate aceastea au început să se petreacă în jurul nostru, dar războiul era încă atât de departe, că numai tata îşi făcea griji pentru siguranţa noastră.

însă în vara anului 1940, pe când eu şi Miriam aveam doar şase ani, situaţia s-a schimbat. Hitler a cedat Ungariei partea de nord a Transilvaniei.

La momentul acela, populaţia din regiunea întinsă în care se afla şi satul unde locuiam noi era jumătate maghiară, jumătate românească. Dar în Porţ toţi locuitorii erau români. S-a răspândit zvonul că armata maghiară îi va ucide pe evrei şi pe români şi va da foc localităţii. Chiar şi eu, un copil de numai şase ani, înţelegeam că suntem în pericol.

Miriam, cea mai liniştită dintre noi două, simţea că mi-era teamă. Cu siguranţă vedea asta pe chipul meu şi în limbajul corpului. Dar ea nu se plângea, fiindcă nu-i stătea în fire.

într-o zi, soldaţii unguri au intrat mărşăluind în satul nostru, înaintea trupelor aflându-se comandantul lor, care mergea într-o maşină lungă, lucioasă şi neagră. Era o imagine impunătoare, pe care de altfel şi urmăriseră să o obţină. Sătenii trebuiau să ia aminte: forţele armate erau acum la putere, aşa că datoria noastră era să le primim cu bucurie! I-am auzit pe maghiari cum cântau: „Noi suntem soldaţii lui Horthy, cei mai frumoşi (soldaţi) din lume!”

în noaptea aceea, mama şi tata le-au permis soldaţilor să campeze în curtea noastră, în timp ce comandantul lor a dormit la noi în casă, în camera de oaspeţi. Mama i-a tratat pe ofiţeri ca pe nişte musafiri: a pregătit tortul ei preferat şi i-

a invitat şi pe ei să cineze alături de familia noastră. îmi amintesc că s-a discutat mult despre mâncarea bună gătită de mama, iar eu şi Miriam eram încântate să stăm la masă cu aceşti bărbaţi importanţi, îmbrăcaţi în uniformă. A fost o seară plăcută, iar ofiţerii au lăudat mâncarea mamei. înainte de a se duce la culcare, i-au sărutat mâna în semn de mulţumire, un obicei care în acele timpuri era des întâlnit în general la bărbaţii curtenitori din Ungaria şi din Europa. A doua zi de dimineaţă au plecat de la noi, iar părinţii noştri păreau să se mai fi liniştit.

— Vezi? a spus mama. Nu este adevărat că îi omoară pe evrei. Sunt nişte adevăraţi gentlemeni.

— De ce ar inventa oamenii asemenea poveşti? a întrebat tata, neaşteptând un răspuns şi cu atât mai puţin dezacordul mamei sau al vreunui alt membru al familiei. Ai dreptate.

Naziştii nu vor veni nicicând într-un sat mic ca al nostru, a concluzionat el. Acest lucru trebuia luat drept un fapt de netăgăduit. Vorbise tata.

Totuşi, seara, târziu, în spatele uşilor închise, părinţii noştri ascultau ştirile la un radio pe baterii. Vorbeau în idiş, o limbă pe care niciuna dintre noi nu o înţelegea, comentând informaţiile

aflate. Ce lucruri secrete auzeau ei? Ce putea fi, de îi făcea să se ascundă de noi?

Mi-am lipit urechea de uşa camerei unde se aflau părinţii mei şi am ascultat, încercând să aflu ce se petrecea înăuntru.

— Cine este Hitler? i-am întrebat când au ieşit din încăpere.

Mama a evitat răspunsul, vrând parcă să mă asigure că nu este nimic de care să mă tem.

— Nu e nevoie să vă faceţi griji. Totul va fi bine.

Dar noi ascultaserăm unele transmisiuni radiofonice în care Hitler ţipa, spunând că îi va omorî pe toţi evreii. De parcă eram nişte gândaci! *Simţeam* că erau probleme, indiferent cât de mult încercau părinţii noştri să ne liniştească. Iar din cauza comportamentului lor secretos, până şi Miriam a început să se teamă. Chiar dacă eram doar nişte copile, ne făceam mereu griji. Persista o nelinişte în legătură cu lucrurile nespuse, cu toate acele probleme care nu se discutau în faţa noastră.

în toamna aceluiaşi an, 1940, eu şi Miriam am început şcoala. Spre deosebire de unităţile de învăţământ primar de astăzi, în clasa noastră erau copii din clasa întâi şi până în a patra. Eu şi Miriam eram singurii copii evrei. Eram şi unicele

gemene. în fiecare zi mergeam la şcoală îmbrăcate în haine identice şi purtând funde de aceeaşi culoare, legate la capătul cozilor noastre lungi. Aşa cum se întâmplase şi în familie, colegii noştri se distrau încercând să ne deosebească.

La şcoală am descoperit că aveam doi noi profesori unguri, care fuseseră aduşi de la oraş de nazişti. Spre surprinderea mea, aceştia au venit la ore cu nişte cărţi ce conţineau insulte la adresa evreilor. Ele cuprindeau şi diverse caricaturi în care evreii erau înfăţişaţi precum nişte clovni, cu nasuri mari şi burţi proeminente. Şi, minunea-minunilor, pentru prima oară am văzut „imagini mişcătoare”- aşa le spuneam noi acelor prime producţii cinematografice, pentru că nu ştiam ce este acela un film –, proiectate pe un perete. îmi amintesc limpede că am urmărit o peliculă scurtă numită „Cum să prinzi şi să ucizi un evreu”. Acest tip de filme de propagandă, asemănătoare cu reclamele de astăzi, dar pline de ură, erau difuzate în cinematografele de la oraş, înaintea lungmetrajelor. Imaginaţi-vă cum ar fi să urmăriţi, chiar înaintea unui film Pixar, nişte recomandări despre cum să omo- râţi evreii!

Vizionarea unor pelicule care instigau la ură şi citirea acestor cărţi rasiste agitau spiritele în

rândul celorlalţi elevi. Prietenii noştri, sau alţi copii care înainte ne erau apropiaţi, au început să ne spună „evrei jegoşi, împuţiţi”. Jignirile lor mă înfuriau cumplit. Cine erau ei să ne numească „împuţiţi”? Ştiam foarte bine că eram la fel de curată, ba poate chiar mai curată decât oricare dintre ei! Copiii au început să ne scuipe şi să ne bată imediat ce prindeau ocazia. într-o zi, am avut de rezolvat următoarea problemă din cartea noastră de matematică: „Dacă ai cinci evrei şi îi omori pe trei dintre ei, câţi evrei rămân?”

Supărate şi speriate, eu şi Miriam am alergat până acasă plângând în hohote. Hainele ne erau murdare după ce fuseserăm trântite pe jos din nou, iar feţele pline de praf ne erau brăzdate de urmele lăsate de lacrimi.

— Copii, îmi pare foarte rău, a spus mama îmbrăţişân- du-ne şi sărutându-ne, dar nu putem face nimic. Nu vă faceţi griji! Fiţi nişte fetiţe cuminţi. Spuneţi-vă rugăciunile, faceţi-vă treburile la fermă şi pregătiţi-vă lecţiile.

într-o zi, în 1941, câţiva băieţi de la şcoală i-au jucat o festă învăţătoarei când aceasta era întoarsă cu spatele la noi. I-au pus nişte ouă pe scaun. Toată clasa ştia ce se întâmplă, dar nimeni nu a scos vreo vorbă. Ne-am tinut cu totii răsu-

flarea când învăţătoarea noastră s-a întors şi s-a aşezat pe scaun. Desigur, în clipa în care le-a atins, ouăle s-au spart şi i-au murdărit rochia cea nouă.

— Jegoasele de evreice au făcut-o! a pretins unul dintre băieţii din clasă, de parcă ar fi fost de la sine înţeles acest lucru.

— Aşa e? a întrebat doamna învăţătoare, uitându-se la Miriam si la mine.

— Nu, doamnă, nu este adevărat!

Eram îngrozite. Niciodată nu ne comportaserăm astfel şi nici nu ne stătea în fire să facem glume pe seama cadrelor noastre didactice. Dacă am fi îndrăznit aşa ceva, părinţii noştri nu ne-ar fi iertat! Pe lângă asta, ne plăcea să mergem la scoală si să învăţăm.

Şi atunci s-a întâmplat ceea ce urmează.

— Ba da! au strigat ceilalţi copii. Ele au făcut-o! Le-am văzut noi! Parcă ar fi avut cu toţii o înţelegere secretă, pe la spatele nostru, iar rezultatul era acesta.

Eu şi Miriam am protestat, dar în zadar. Eram evreice, aşadar si vinovate.

Fără să mai pună alte întrebări, doamna învăţătoare ne-a chemat în faţa clasei pentru a ne pedepsi. Aceasta a aruncat pe podea câteva boabe de porumb uscate.

— îngenuncheaţi! ne-a ordonat ea, arătând cu degetul spre noi.

Timp de o oră, ne-a obligat să rămânem în genunchi, pe boabele de porumb, în faţa clasei. Boabele tari săpau adânc în pielea genunchilor noştri goi. Dar nu asta ne durea cel mai tare. Ceea ce ne rănea erau batjocura, privirile încruntate, grimasele şi feţele zâmbitoare ale colegilor noştri. Eu şi Miriam eram consternate în aceeaşi măsură în care simţeam durerea din genunchi.

Când am ajuns acasă şi i-am povestit mamei ce s-a întâmplat, plângând şi îmbrăţişându-ne, ea ne-a spus:

— Copii, îmi pare rău! Noi suntem evrei şi trebuie să îndurăm toate astea. Nu avem ce face.

Cuvintele ei m-au înfuriat mai tare decât pedeapsa primită la şcoală. îmi venea să lovesc pe cineva, să zdrobesc boabele acelea de porumb până ce le spulberam. Cum puteau să fie adevărate cuvintele mamei?

Seara, când tata s-a întors de la câmp şi a auzit ce ni se întâmplase, a avut aceeaşi atitudine ca soţia lui.

— De două mii de ani evreii cred că, dacă încearcă să facă nişte compromisuri, vor supravieţui, ne-a spus el. Trebuie să respectăm tradiţia. încercaţi şi voi să faceţi compromisuri.

Tata susţinea că trăiam atât de departe de centrele mari, încât naziştii nu se vor deranja să vină până aici şi să ne ia.

După-amiaza şi seara, acea serie de neplăceri de care am avut parte continua. Adolescenţi din Partidul Nazist Maghiar, care nu aveau nici măcar optsprezece ani – vârsta la care puteau să intre în armată –, ne înconjurau de multe ori casa şi ne adresau ore întregi tot felul de jigniri. „Evrei jegoşi!” ne strigau ei. „Porcilor!” Şi aruncau cu roşii sau cu pietre, spăr- gându-ne geamurile. Din când în când li se alăturau şi alţi săteni. Uneori, asta dura zile întregi, timp în care nu mai puteam ieşi deloc din casă.

— Tată, îi spuneam eu, te rog,/ă-i să se oprească! Voiam *să facă* ceva!

— Eva, nu putem face nimic. Aşa că cel mai bine este să înveţi să înduri.

La momentul acela nu ştiam, dar mama şi tata simţeau cel mai probabil că, dacă ar fi încercat să-i oprească pe aceşti delincvenţi juvenili sau să riposteze cumva, ar fi fost arestaţi şi luaţi de lângă noi. Cel puţin aşa, toţi eram încă împreună.

Eu şi Miriam ne strângeam una în alta în pat, înspăimântate de ce se petrecea. Surorile

noastre mai mari nici nu se apropiau de ferestre. Ştiam că şi ele erau la fel de speriate ca noi două. Situaţia se înrăutăţea din ce în ce mai mult. în iunie 1941, Ungaria a intrat în Al Doilea Război Mondial ca aliat sau partener de război al lui Adolf Hitler, duşmanul evreilor, precum şi al Germaniei sale. Evreii din alte locuri de pe bătrânul continent erau siliţi să poarte, ca semn distinctiv, steaua galbenă a lui David – steaua evreilor –, cusută în exterior pe haine, pentru ca toată lumea să ştie cine sunt. Noi nu am fost obligaţi să facem acest lucru, dar toţi cei din sat ştiau că suntem evrei. Astfel, am ajuns să fim din ce în ce mai izolaţi.

Spre deosebire de ce se întâmpla în Europa, eu şi Miriam aveam încă voie să mergem la şcoală împreună cu alţi copii neevrei, cu toate că ne era din ce în ce mai greu, întrucât hărţuiala şi batjocura la adresa noastră nu se mai opreau. Surorile noastre mai mari, Edit şi Aliz, erau mai norocoase, fiind meditate la germană, artă, muzică, desen, matematică şi istorie – toate materiile cerute la liceu – de către un profesor evreu care locuia la noi acasă.

Pe măsură ce lumina toamnei era tot mai slabă odată cu apropierea iernii, zilele se scurtau şi viaţa noastră devenea tot mai limitată. Nu ne mai

aventuram la fel de des să ne jucăm afară sau să mergem în sat. Părinţii noştri nu ne arătau ce simţeau, dar eu şi Miriam eram din ce în ce mai speriate.

Apoi, într-o noapte de la sfârşitul lunii septembrie, în 1943, mama si tata ne-au trezit scuturându-ne.

— Eva! Miriam! ne-au şoptit ei stăruitor. îmbrăcaţi-vă repede! Puneţi-vă nişte haine groase, cât de multe puteţi, paltoanele şi ghetele. Şi *nu* aprindeţi lumânarea. Trebuie să rămânem pe întuneric şi să nu facem niciun zgomot.

— Ce s-a întâmplat? am întrebat somnoroasă.

— Faceţi cum v-am spus, a murmurat tata.

Ne-am îmbrăcat cu multe haine groase şi apoi ne-am dus în bucătărie. La lumina tăciunilor strălucitori din sobă le-am văzut pe surorile noastre care ne aşteptau acolo. Şi ele erau bine înfofolite, iar chipurile lor păreau nişte pietre printre umbre.

Tata ne-a adunat pe toate patru laolaltă şi ne-a şoptit:

— Copii, a venit timpul să plecăm. O să încercăm să trecem graniţa prin acea zonă din România neocupată de unguri, unde vom fi în siguranţă. Urmaţi-ne şi nu faceţi niciun zgomot.

în şir indian, cu tata în frunte şi cu mama

ultima în rând, ne-am strecurat afară din casă, pe întuneric. Era foarte frig şi bătea vântul. Dar în acele momente prin minte îmi trecea un singur gând: eram în bucluc, într-un mare bucluc. Şi fugeam departe.

Ne-am îndreptat în tăcere, unul în spatele celuilalt, spre poarta curţii noastre de la marginea livezii. Dincolo de gard se aflau şinele de cale ferată. Noaptea însă trenurile nu circulau. Nu se auzeau decât cântecul greierilor şi cârâitul câte
unei păsări de noapte. Dacă mergeam o oră sau două de-a lungul şinei de cale ferată, ştiam că am putea ajunge în acea zonă sigură din România de care ni se spusese. Odată aflat la poarta de la marginea proprietăţii noastre, tata s-a aplecat să tragă zăvorul şi a deschis-o.

— Stop! a strigat o voce. Dacă mai faceţi un singur pas, trag!

Un nazist ungur ţinea o armă îndreptată spre noi. Un grup de adolescenţi care purtau banderola naziştilor unguri, cu svastica pe ea, şi un chipiu kaki păziseră ferma noastră, staţionând acolo ca să se asigure că nu fugim. De câtă vreme ne supravegheau nu puteam şti.

Nu eram decât şase evrei. Cât de importanţi puteam fi noi? Am strâns-o tare de mână pe

Miriam, neîndrăznind să mă uit la acei tineri, dar aruncându-le din când în când nişte priviri furişe. Tata a închis poarta la loc, iar soldaţii ne-au silit să ne întoarcem în casă.

Singura noastră şansă de a scăpa fusese irosită.

CAPITOLUL DOI

Pe 31 ianuarie 1944, eu şi Miriam urma să împlinim zece ani. De zilele noastre de naştere, mama obişnuia să ne facă un tort, iar această ocazie festivă devenea o mare bucurie pentru toată familia. însă eu si Miriam nu ne-am mai sărbătorit a zecea aniversare. Mama era prea bolnavă. Din octombrie, după ce adolescenţii aceia nazişti ne împiedicaseră să fugim de acasă, ea era bolnavă de febră tifoidă şi toată iarna zăcuse în pat. Pe atunci nu existau medicamente accesibile tuturor, care să calmeze durerile cauzate de boală şi de febră, aşa cum se găsesc astăzi în orice farmacie. Ne făceam griji pentru ea si ne temeam că nu-si va mai reveni. Mama fusese întotdeauna o femeie puternică şi sănătoasă.

O evreică dintr-un sat vecin a venit să locuiască cu noi, ca să aibă grijă de mama şi de gospodăria noastră. Edit, Aliz, Miriam şi cu mine

o ajutam făcând mai multe treburi prin casă. Autorităţile naziste şi maghiare ne urmăreau în permanenţă, dar nu ne aflam în arest la domiciliu şi nici nu ni se interzisese să ne părăsim locuinţa. Pentru moment părea că suntem în siguranţă. Ba chiar continuam să mergem la şcoală, excepţie făcând rarele ocazii când nazişti ne împiedicau să ieşim din casă. în zilele acelea, ne pregăteam lecţiile la domiciliu, la fel ca surorile noastre mai mari.

însă relativa noastră libertate s-a sfârsit brusc într-o dimi-

neaţă din luna martie a anului acela în care am împlinit zece primăveri. Doi jandarmi unguri s-au oprit în faţa curţii noastre şi, nu după mult timp, au început să lovească cu pumnii în usă.

— Luaţi-vă lucrurile! Adunaţi-le cât mai repede! Veţi fi mutaţi într-un centru de transport (pentru a fi strămutaţi). Nu era o solicitare, ci un ordin. Aveţi două ore la dispoziţie să vă pregătiţi bagajele.

Mama abia dacă avea putere să se dea jos din pat. Tata şi surorile noastre mai mari au strâns în grabă câte ceva de mâncare, aşternuturi şi haine – toate lucrurile la care s-au gândit că ne vor fi de trebuinţă. Eu si Miriam eram îmbrăcate în nişte

rochiţe asortate si ne-am mai luat două rânduri de haine identice.

în timp ce poliţiştii ne îmbrânceau de la spate, toţi locuitorii din Porţ ne priveau cum plecăm pe drumul ce traversa satul nostru. Vecinii au ieşit din case si s-au înşiruit de-a Iungul străzii. Şi colegii de şcoală se holbau la noi, însă nicio persoană nu a încercat să-i oprească pe jandarmi. Nimeni nu a scos vreun cuvânt.

Nu eram deloc surprinsă de ce se întâmpla. Odată ce vestea că încercaserăm să fugim în timpul nopţii de acasă s-a răspândit, situaţia noastră a continuat să se înrăutăţească; hărţuielile sătenilor si ale odraslelor lor deveniseră din ce în ce mai neplăcute şi mai dese.

Chiar şi Luci, cea mai bună prietenă a lui Miriam şi a mea, a rămăs tăcută şi şi-a ferit privirea de noi atunci când ne-am apropiat de casa în care locuia. Nu a spus că îi pare rău, nici nu ne-a dat ceva care să ne amintească de ea în timpul călătoriei noastre. Chiar înainte să trecem de locuinţa lui Luci, i-am aruncat o privire. însă ea a lăsat capul în pământ. Astfel, am ajuns să părăsim în tăcere singurul cămin pe care îl

cunoscuserăm vreodată.

Am fost urcaţi într-o căruţă acoperită, trasă de cai. Poliţiştii ne-au dus într-un orăşel numit Simleu Silvaniei, aflat la cinci ore distanţă. Odată ajunşi acolo, am fost obligaţi să locuim într-un ghetou împreună cu alţi peste şapte mii de evrei din Transilvania. Eu si Miriam nu mai văzuserăm nicicând

atât de mulţi oameni la un loc. Pentru noi, o sută de persoane – numărul vecinilor din satul nostru – constituiau o mulţime. Şapte mii de oameni – toţi evrei! – erau mai mulţi decât toţi cei pe care îi văzuserăm în toată viaţa noastră.

Mai târziu am aflat că Reinhard Heydrich, şeful Serviciului de Securitate al celui de-al Treilea Reich, *Sicherheitsdienst,* dăduse un ordin oficial în urma căruia toţi evreii din zonele ocupate de nazişti urmau să fie mutaţi în locuri special amenajate pentru ei; acestea se numeau ghetouri. Până atunci noi nu auziserăm de existenţa lor. Ghetourile erau nişte zone închise, împrejmuite cu garduri, cu ziduri sau cu sârmă ghimpată şi amenajate în cele mai degradate cartiere din unele oraşe sau în cele mai sărace regiuni din zona rurală. Evreilor li se interzicea să părăsească aceste locuri fără să aibă un permis special, de multe ori sub ameninţarea

morţii.

Ghetoul nostru era plasat pe un câmp şi înconjurat de un gard din sârmă ghimpată, ce părea să fi fost ridicat în grabă. Râul Barcău (Berettyó) traversa acest câmp. Singura clădire construită aflată aici era o fabrică de cărămidă abandonată, pe care a ocupat-o comandantul sau ofiţerul principal de securitate, transformând-o în sediul său. Nu existau corturi, barăci ori alte tipuri de construcţii în care evreii să se poată adăposti sau odihni. Comandantul ne-a spus că în scurtă vreme vom fi duşi în lagăre de muncă aflate pe teritoriul Ungariei, unde vom rămâne până la sfârşitul războiului. „Nu veţi păţi nimic rău”, ne-a promis el atunci.

Eu şi Miriam i-am ajutat pe tata şi pe surorile noastre mai mari să ridice un cort pe pământul umed, folosind cearşafurile şi păturile aduse cu noi. Ne-am chinuit puţin, în timp ce comandantul ghetoului se plimba de colo-colo, cu mâinile în şold şi strigându-ne: „Nu este frumos că am ajuns să-i văd pe copiii lui Israel trăind în corturi, ca pe vremea lui Moise?” Râdea în hohote de parcă ar fi spus cea mai bună glumă posibilă.

întreaga noastră familie stătea în acelaşi cort. De fiecare dată când cerul se întuneca şi începea să plouă, comandantul se răstea la noi printr-un

difuzor: „Strângeţi corturile! Acum le vreau ridicate pe *cealaltă* parte.” Nu avea niciun motiv rezonabil să facă acest lucru, în afară de o cruzime gratuită.

Până când reuşeam să demontăm cortul, să traversăm podul şi să ne refacem adăpostul pe pământul noroios, ajungeam să fim uzi până la piele.

Mama era încă foarte slăbită de boală, iar traiul afară, în ploaie şi frig, îi facea şi mai mult rău. Noaptea, eu şi Miriam dormeam strâns lipite una de cealaltă, iar apropierea trupurilor noastre mici ne ţinea de cald si ne oferea confort.

Cât timp am stat în acel loc, toţi capii de familie au fost duşi la cartierul general pentru a le fi puse diverse întrebări, într-o zi, nişte gardieni germani au venit la noi şi l-au luat pe tata ca să-l supună unui nou interogatoriu. Credeau că părinţii mei deţineau în secret aur şi argint sau că ascunseseră la ferma noastră diverse obiecte de valoare; voiau să ştie unde mai exact le păstrau. Dar tatăl meu era fermier şi singurele lui bogăţii erau pământul şi produsele pe care le recolta. El le-a spus celor care îl interogau că nu are alte obiecte din argint decât sfeşnicele de Sabat. După patru sau cinci ore în care a fost supus unui tir de întrebări, tata a fost

adus înapoi la cortul nostru pe o targă. Era plin de urme de bici, din care se prelingea sânge. Cu flacăra de la lumânare, îi ar- seseră unghiile degetelor de la mâini şi de la picioare. A fost nevoie să treacă multe zile până ce tata şi-a revenit.

Eu şi Miriam ne simţeam complet neajutorate. Eram încă nişte copii şi ne aşteptam ca părinţii noştri să fie cei care au grijă de noi. Dar în aceste condiţii ei nu puteau face nimic ca să ne fie şi nouă mai uşor. Şi nici noi nu ştiam cum să-l ajutăm pe tata.

Sora noastră, Edit, se ocupa de gătit. Iniţial, ni se spusese să ne aducem provizii pentru două săptămâni, dar mama ne pusese oricum să luăm cu noi tot ce puteam căra – fasole, pâine şi tăieţei. Pe măsură ce săptămânile treceau, am raţionalizat mâncarea şi am ajuns să consumăm doar fasole, o dată pe zi. Uneori, la marginea ghetoului veneau mulţi oameni, neevrei, care ne aruncau mâncare şi alte obiecte de necesitate, dar eu nu-mi amintesc ca vreodată să fi mâncat ceva din ceea ce aduceau aceştia.

în cele din urmă, mama şi-a dat seama cât de rău stăteau lucrurile pentru familia noastră. Eu şi Miriam ne plângeam că dormeam pe pământul ud şi că tot timpul aveam o durere chinuitoare în

burtică, dar acum mama nu ne mai putea ajuta aşa cum o facea altădată. Stătea aşezată pe pământ şi clătina din cap.

— Este vina mea, ne-a spus ea. Ar fi trebuit să plecăm în Palestina.

Ochii ei, duşi în fundul capului din cauza bolii, cu nişte cearcăne negre din pricina lipsei de somn, ne arătau cât o bântuia decizia aceea de a nu pleca în Palestina cu unchiul Aaron, în momentul în care avuseserăm ocazia. Acum, când eram prizonieri şi trăiam în mizeria şi lipsurile din ghetou, mama părea din ce în ce mai retrasă şi mai deprimată.

într-o dimineaţă din luna mai a anului 1944, gardienii germani ne-au transmis că urma să fim mutaţi într-un lagăr de muncă, care se afla pe teritoriul Ungariei. „Este pentru propria voastră protecţie. Dacă veţi munci, veţi trăi”, au spus ei. „Astfel, familiile voastre vor rămâne împreună.” Auziserăm tot felul de zvonuri care circulau printre adulţii din ghetou, conform cărora evreii trimişi în Germania urmau să fie omorâţi. De aceea, ne-am zis că, dacă rămânem în Ungaria, vom fi şi în siguranţă.

Gardienii ne-au spus că nu este nevoie să ne luăm cu noi lucrurile personale, fiindcă în lagărul de muncă unde vom ajunge vom găsi tot ce ne va

fi necesar. Totuşi, mama şi surorile noastre au adunat din cortul nostru câteva obiecte de valoare. Tata şi-a luat cartea lui de rugăciuni, iar Miriam şi cu mine ne-am pus rochiţele bordo, asortate.

Gardienii ne-au condus în marş spre linia de cale ferată şi ne-au urcat ca pe nişte vite în vagoanele pentru transportul animalelor, împingându-ne şi îndesându-ne până ce acestea se umpleau cu optzeci, până la o sută de oameni. Gardienii l-au pus pe tata responsabil pentru vagonul nostru. I s-a spus că, dacă cineva va evada de acolo, îl vor împuşca. Uşile au fost trântite şi apoi blocate cu o bară din metal, ce pătrundea sub două mânere. Patru deschizături mici, aflate la înălţime, câte două de fiecare parte, erau acoperite cu sârmă ghimpată. Cum ar fi putut cineva să evadeze de acolo? Eu şi Miriam am fost împinse una într-alta. Nu era destul loc să stai jos sau să te întinzi, nici măcar pentru noi, copiii mici. Deşi eram doar o fetiţă, simţeam că urma să se întâmple ceva îngrozitor. Văzându-i atât de neputincioşi pe părinţii noştri, care întotdeauna ne apăraseră, dar care acum păreau incapabili să-şi mai protejeze familia, pierdusem orice sentiment de siguranţă pe care îl avusesem până atunci.

Zile întregi trenul nostru a gonit pe liniile de

cale ferată, zgomotul nesfârşit al roţilor acestuia fiind întrerupt din când în când numai de sirena locomotivei. Nu numai că nu puteam să ne aşezăm sau să ne întindem, dar nu aveam nici mâncare, nici apă şi nici o toaletă. îmi amintesc că îmi era foarte sete şi că îmi simţeam gura păstoasă şi uscată.

Când trenul s-a oprit în prima zi pentru realimentare, tata l-a rugat pe gardian să ne dea nişte apă. Acesta i-a cerut în schimb cinci ceasuri de aur. Adulţii din vagon au adunat obiectele şi i le-au dat. Atunci gardianul a aruncat o găleată plină cu apă spre una dintre ferestruicile acoperite cu sârmă ghimpată. Astfel, apa s-a împrăştiat inutil peste tot. Nu-mi amintesc ca cineva să fi reuşit să bea din ea. Poate că am în

>

ghiţit un strop sau poate doi, dar asta nu avea cum să-mi astâmpere setea. în a doua zi, trenul s-a oprit din nou. Şi acum s-a întâmplat acelaşi lucru cu apa.

La sfârşitul celei de-a treia zile, trenul de vite a făcut iarăşi o haltă şi tata i-a cerut apă unui alt gardian, adresân- du-i-se de data aceasta în limba maghiară. însă cineva i-a răspuns în germană. *Was? Was?* „Ce? Ce?” Persoana respectivă nu înţelesese nimic din ce îi spusese tata.

Atunci ne-am dat seama că nu ne mai aflam în Ungaria. Trecuserăm graniţa în Polonia, care acum era teritoriu german. Un sentiment de teroare a pus stăpânire pe noi. Până atunci, mai aveam o speranţă. Toată lumea, inclusiv eu, înţelesese că atâta vreme cât rămâneam în Ungaria, exista posibilitatea să fim duşi într-un lagăr de muncă. Deja toţi ne dădeam seama că germanii şi Germania însemnau pentru evrei moartea. Mulţi dintre cei aflaţi în tren au început să se roage. Vagonul pentru vite în care ne aflam şi noi s-a umplut de zgomotele făcute de adulţii care abia îşi înăbuşeau plânsul şi de copiii care se hrăneau cu disperarea făţişă a părinţilor lor. Ici şi colo cineva încerca să spună *Shema,* rugăciunea evreiască către Dumnezeu care să ne asculte si să ne salveze.

>

Trenul a început să se pună în mişcare din nou. Eu şi Miriam am rămas tăcute, în timp ce convoiul de vagoane a prins viteză, mergând din ce în ce mai repede. De trei zile supravieţuiam fără mâncare şi fără apă.

în a patra zi, trenul s-a oprit. Tata a strigat din nou la un gardian, cerându-i apă. Dar de data aceasta nu i-a mai răspuns nimeni.

Ne-am dat seama că ajunseserăm la destinaţie. M-am ridicat pe vârfurile picioarelor, ca să

încerc să mă uit pe fereastra de ventilaţie. Cerul era negru. Am auzit mai multe voci de nemţi care, timp de o oră sau două, au strigat afară tot felul de comenzi. însă uşile de la vagonul nostru au rămas închise.

într-un final, s-au ivit zorii, momentul în care de obicei tata rostea rugăciunile de dimineaţă. Aşa că şi-a scos cartea (de rugăciuni), încercând să-şi dea seama în ce direcţie se află estul, pentru că evreii se roagă cu faţa spre Israel, care este situat în Orientul Apropiat. însă eu mă întrebam cum de mai putea să se roage într-un asemenea moment.

— Tată, i-am spus eu, nu ştim de fapt unde am ajuns. Ne-au minţit. Nu suntem într-un lagăr de muncă.

— Eva, trebuie să ne rugăm lui Dumnezeu să ne ierte, a zis tata. Veniţi la mine. Apoi ne-a tras într-un colţ al vagonului pe toţi cei din familie. Eu şi Miriam ne-am strecurat printre ceilalţi vrând să ajungem cât mai aproape de tata. Mama şi surorile noastre ne-au urmat imediat. L-am ascultat pe tata în tăcere. Promiteţi-mi că, dacă vreuna dintre voi supravieţuieşte acestui război îngrozitor, va pleca în Palestina, unde locuieşte unchiul vostru şi unde evreii pot trăi în pace.

Tata nu ne vorbise niciodată în felul acesta, cu

atât de mult respect, ca şi cum ne considera deja nişte adulţi. Eu, Miriam şi surorile noastre am încuviinţat din cap solemn.

Apoi, el a început să spună rugăciunea de dimineaţă.

De afară se auzeau glasuri de soldaţi germani care dădeau tot felul de ordine. Câinii lătrau la noi din toate direcţiile. La un moment dat, uşile vagonului de vite s-au deschis cu un scârţâit prelung. Gărzile SS le-au ordonat tuturor să coboare din tren.

— *Schnell! Schnell!* „Repede! Repede!”

Peste tot am văzut garduri din sârmă ghimpată şi nişte turnuri de pază din ciment. Soldaţii stăteau aplecaţi peste marginea lor, cu ţevile puştilor îndreptate spre noi. Nu ştim cum am ajuns din vagonul nostru pe un peron unde se afla o platformă de selecţie. Este posibil să fi sărit direct din tren sau să fi coborât pe o rampă din lemn. Dar în scurtă vreme eu şi Miriam ne aflam deja pe această platformă, fiind cuprinse de o teroare cumplită. Eram două fete de zece ani, îmbrăcate în rochiţe bordo, asortate.

Călătoria Eve

CAPITOLUL TREI

Mama ne-a prins de mâini pe mine şi pe Miriam. Apoi ne-am aşezat una lângă alta pe platforma din beton. Imediat m-a izbit un miros puternic: era o duhoare cumplită, pe care nu o mai simţisem niciodată până atunci. îmi amintea de cum miros penele de pui arse. Acasă, la ferma noastră, după ce smulgeam fulgii de pe pui, pârleam ultimele pene mai mici deasupra unei flăcări, ca să curăţăm bine pasărea. Dar aici mirosul acesta urât era de-a dreptul insuportabil. Parcă mergeam prin el, parcă mă învăluia. Era peste tot şi imposibil de evitat. Atunci însă nu ştiam ce reprezenta acel miros.

Locul în care ajunsesem era derutant şi zgomotos. Oamenii ţipau. De peste tot se auzeau strigăte.

Confuzie.

Disperare.

Lătrat de câini.

Ordine.

Plânsete, plânsete şi iarăşi plânsete. Plânsetele copiilor după părinţi. Plânsetele

părinţilor după copii. Plânsetele oamenilor confuzi şi tulburaţi. Plânsetele acelora care vedeau, fără urmă de îndoială, că li se adeveriseră coşmarurile. Toate
împreună, aceste plânsete răsunau pretutindeni împreună cu durerea supremă şi cel mai greu de imaginat provocată de pierderea umană, cu suferinţa emoţională şi chinurile suportate.

Priveam de parcă lucrurile acestea li se întâmplau altora. Mă simţeam detaşată de corpul meu. Ici-colo zăream nişte sârmă ghimpată, reflectoare puternice şi câteva şiruri de clădiri. Soldaţii SS treceau printre grupurile de oameni, parcă în căutarea a ceva.

Dintr-odată am simţit că intrasem din nou în corpul meu. Am privit în jur şi am simţit trupul lui Miriam lângă al meu, tremurând. Dar unde era tata? Si unde se aflau surorile mele
>
mai mari, Edit şi Aliz? I-am căutat disperată din priviri, ţi- nându-le strâns de mână pe mama şi pe sora mea geamănă, speriată de moarte. Nu reuşeam să-mi găsesc restul familiei. După patru zile de proximitate extremă, în toată acea con- fuzie şi stare de tulburare, îi pierdusem din ochi pe tata şi pe două dintre surorile mele.

Nu i-am mai văzut niciodată.

M-am ţinut strâns de mâna mamei. Un gardian SS trecea grăbit prin faţa noastră şi striga în limba germană: *„Zwillinge! Zwillinge!* Gemenii! Gemenii!” Omul a gonit pe lângă mulţimea de oameni. Apoi a încetinit brusc, s-a răsucit pe călcâie şi s-a întors spre noi. S-a oprit în faţa noastră. Privirea lui a trecut de la chipul lui Miriam la al meu, privind cu atenţie rochiţele noastre bordo, asortate.

Platforma de selecţie de la Auschwitz

Intrarea în lagărul de concentrare de la Auschwitz.
Deasupra porţii scrie în limba germană:

Arbeit machtfrei („Munca te va elibera”).

— Sunt gemene? a întrebat-o el pe mama.

Ea a avut o ezitare.

— Este bine să fie gemene?

— Da, i-a răspuns soldatul.

— Sunt gemene, i-a spus atunci mama.

Fără să mai rostească vreun cuvânt, soldatul ne-a apucat strâns pe mine şi pe Miriam, smulgându-ne de lângă mama.

Am ţipat şi am plâns, în timp ce acesta ne trăgea cât mai departe de mama noastră. L-am implorat să ne dea voie să rămânem cu ea. Dar soldatul german nu s-a lăsat deloc înduplecat de rugăminţile noastre. Ne-a tras după el dincolo de şinele de cale ferată, departe de platforma de selecţie. Am întors capul şi am văzut-o pe mama disperată, cu braţele întinse în direcţia noastră, urlând din toate puterile. Un soldat a luat-o şi a împins-o în direcţia opusă. Iar mama a dispărut în mulţime.

După aceea, totul s-a petrecut repede, chiar foarte repede. Gărzile îi separau pe oamenii aflaţi deja pe platforma de selecţie, împărţindu-i în grupuri. într-unul se aflau bărbaţi şi femei tinere. într-altul, copii şi bătrâni. Eu şi Miriam ne-am ţinut strâns una de cealaltă în timp ce eram duse într-un grup cu treisprezece seturi de gemeni, care veniseră în acelaşi tren cu noi: douăzeci şi şase de copii, toţi speriaţi şi confuzi.

Un gardian a adus o mamă şi pe gemenele ei să stea alături de grupul nostru. Am recunoscut-o imediat! Era doamna Csengeri, soţia proprietarului unui magazin din Şimleu Silvaniei, oraşul cel mai apropiat de satul nostru. Aceasta avea două fiice de opt ani. Când mergeam să facem cumpărături la băcănia lor, ea şi mama vorbeau mereu despre cât de greu era să creşti gemene. Doamna Csengeri şi fetele ei au rămas în grupul nostru. Dar oare de ce gardienii o lăsaseră pe mama acestora să vină cu ele, însă pe a noastră nu? Nu am avut timp să cuget prea mult la această întrebare, fiindcă lucrurile au prins din nou să se precipite.

După o jumătate de oră, un gardian SS ne-a condus într-o clădire de mari dimensiuni, situată aproape de gardul din sârmă ghimpată. De cum am intrat în aceasta, ni s-a ordonat să ne dezbrăcăm. Mă simţeam din nou amorţită, parcă îmi părăsisem trupul. Era doar un coşmar, nu-i aşa? Totul urma să se termine de cum deschideam ochii, iar mama va fi atunci lângă mine ca să mă aline, nu-i aşa? însă nu visam.

Toţi am fost tunşi scurt. Frizerul ne-a explicat că gemenii aveau parte de un tratament privilegiat. Ni se permitea să ne păstrăm părul, dar tuns scurt. Din fericire, învăţasem puţină germană, aşa că înţelegeam la nivel de începător

ce ni se spunea. în timp ce priveam cozile noastre lungi căzând pe podea, nu mă simţeam deloc privilegiată.

După aceea am făcut un duş. Hainele noastre fuseseră tratate cu o substanţă chimică împotriva păduchilor, după care ne-au fost returnate. Un alt „privilegiu” de care se bucurau gemenii era acela că puteau să poarte îmbrăcămintea lor. Eu şi Miriam ne-am pus rochiţele de acasă, dar acum pe spate aveam vopsită câte o cruce mare şi roşie. Am urât-o din prima clipă. îmbrăcându-mă cu rochia mea, nu simţeam că mi se acordă vreun privilegiu. Ştiam că, la fel cum se întâmpla cu steaua galbenă pe care evreii din ghetouri erau siliţi să o poarte cusută pe haine, naziştii foloseau crucea aceea roşie ca să ne însemneze, iar astfel să nu putem evada.

în acele momente am hotărât să nu fac nimic din ce-mi vor cere gardienii. Aveam de gând să le creez cât de multe probleme puteam. în centrul de înregistrare, prizonierilor li se tatua un număr pe braţ. Am privit cum aceştia înaintau unul după altul, cum li se spunea să întindă braţul şi cum apoi erau ţinuţi cu forţa de alte persoane, în timp ce cu ajutorul unui instrument pe pielea lor era imprimat un număr, înţepătura provocându-le o durere acută.

Nu voiam să mi se facă şi mie la fel. Nu

acceptam să fiu o oaie. Când mi-a venit rândul, m-am zbătut şi am dat din picioare. Atunci, gardianul SS m-a apucat de braţ. Strânsoarea mâinii lui care îmi răsucea pielea mi-a risipit orice urmă de hotărâre.

— O vreau pe mama! am ţipat eu.

— Nu te mai mişca! mi-a ordonat el.

L-am muscat de braţ.

— Adu-o pe mama înapoi! i-am strigat eu.

— O să te lăsăm să o vezi mâine.

Ştiam că minte. Tocmai ne luaseră cu forţa de lângă ea. De ce ne-ar fi lăsat să ne revedem cu aceasta a doua zi? A fost nevoie să mă ţină patru oameni în timp ce altul a încălzit deasupra unei flăcări deschise vârful unui instrument ca un stilou, pe care apoi l-a înmuiat în cerneală albastră. După aceea a pus instrumentul acela fierbinte pe pielea mea şi a început să-mi tatueze pe exteriorul braţului stâng un număr: A-7063.

Auschwitz

în interiorul lagărului

— Opriţi-vă! am strigat eu. Mă doare!

M-am zbătut şi m-am agitat atât de mult încercând să mă eliberez din strânsoare, că nu m-au putut ţine complet nemişcată. De aceea, cifrele de pe braţ mi-au fost tatuate neclar.

Apoi au procedat la fel şi cu Miriam. însă ea nu s-a zbătut aşa cum o făcusem eu. Numărul ei a fost A-7064. în cazul său, scrisul a fost clar.

Amândouă ne simţeam braţele umflate si acestea ne du-

reau în timp ce eram forţate să mergem prin lagăr, înspre barăcile noastre, unde urma să locuim. Pe drum am văzut grupuri de oameni scheletici, însoţiţi de gardieni SS care duceau în lesă nişte câini imenşi. Prizonierii tocmai se întor-

ceau de la muncă. Ce lucrau ei de ajunseseră atât de slabi? Oare erau bolnavi? Sau nu primeau mâncare? Totul în jurul meu duhnea din cauza mirosului acela oribil şi intens, de pene de pui arse, şi arăta întunecat, cenuşiu şi lipsit de viaţă. Părea ameninţător. Nu-mi amintesc să fi văzut pe undeva iarbă, pomi sau flori.

într-un final am ajuns la baraca noastră din Lagărul IIB, cel pentru femei de la Birkenau, numit şi Auschwitz II. Construcţia fusese la

origine un grajd pentru cai. Aici era o mizerie de nedescris. Duhoarea dinăuntru îmi părea mai rea decât mirosul greu de afară. în partea de jos a zidurilor nu existau ferestre pentru ventilaţie sau pentru a pătrunde lumina de afară, ci numai în partea aflată deasupra capetelor noastre, ceea ce făcea ca aerul din interior să fie sufocant. Un sir dublu de cărămizi care formau o banchetă se întindea

, în mijlocul barăcii. în capăt se afla o latrină cu trei găuri, un alt privilegiu acordat gemenilor; aşadar, nu eram nevoiţi să mergem afară, la latrina mare, cea comună tuturor. Aici se aflau câteva sute de gemeni, cu vârste cuprinse între doi şi şaisprezece ani. Le-am zărit şi pe fetele doamnei Csengeri, dar nu am vorbit cu ele atunci.

în acea primă noapte petrecută în baracă, o pereche de gemene din Ungaria, care erau acolo de ceva vreme, ne-au arătat paturile suprapuse pe trei nivele. Eu şi Miriam aveam un pat situat la primul nivel.

Când a sosit momentul să luam masa de seară, toţi copiii s-au repezit la intrare. Cina consta dintr-o felie de pâine neagră de vreo cinci-şase centimetri şi un lichid maroniu căruia toată lumea îi spunea „cafea surogat”. în acel moment, eu şi Miriam ne-am uitat una la cealaltă.

— Nu putem mânca aşa ceva, i-am zis uneia dintre gemenele maghiare.

— Altceva nu veţi mai primi până mâine, ne-a

adus ea la cunoştinţă. Ar fi bine să mâncaţi acum.

— Nu este cuşer, am spus eu. Acasă, la ferma noastră, mâneam doar alimente cuşer – adică preparate care respectă cerinţele regimului alimentar potrivit practicilor religiei mozaice –, pe care tata le binecuvânta înainte de fiecare masă.

Gemenele au râs de noi. Dar acela nu era nicidecum un râs amabil, ci mai degreabă unul care părea să ne transmită următorul mesaj: frate-da-proaste-mai-sunteţi! Şi apoi fetele au înfulecat fără să stea pe gânduri pâinea pe care le-am oferit-o eu si Miriam.

— Ne bucurăm că am primit pâine în plus, au spus ele, dar voi două va trebui să învăţaţi să mâncaţi tot ce vi se dă, dacă vreţi să supravieţuiţi. Aici nu vă permiteţi luxul să fiţi mofturoase si nici să vă întrebaţi dacă ceva este sau nu cuser.

După masă, surorile din Ungaria şi alte perechi de gemene ne-au descris situaţia în care ne aflam.

— Sunteţi la Birkenau, ne-au spus ele. Face parte din Auschwitz, dar se află la trei kilometri distanţă de lagărul principal. Auschwitz are o cameră de gazare şi un crematoriu.

Miriam le-a răspuns:

— Nu înţeleg.

Iar eu am întrebat:

— Ce este o cameră de gazare? Şi ce este un crematoriu?

— Veniti cu noi si o să vă arătăm.

Gemenele ne-au condus în spatele barăcii, lângă uşa unde supraveghetoarea construcţiei nu ne putea observa. Am privit spre cer. Din coşurile care se înălţau peste Birkenau se ridicau flăcări. Fumul acoperea întregul lagăr şi aerul era plin de o cenuşă fină, ceea ce îl făcea la fel de întunecos cum este cerul în urma erupţiei unui vulcan – era la fel de gros. Din nou, ne-a izbit acel miros teribil.

Deşi îmi era teamă să întreb despre ce era vorba, m-am auzit spunând:

— Ce ard la ora asta?

— Oameni, a spus o fată.

— Dar oamenii nu se ard! am replicat eu. Nu spune prostii.

— Naziştii o fac. Vor să ardă toţi evreii.

Apoi altcineva a spus:

— Aţi văzut cum de dimineaţă i-au împărţit în două grupuri pe oamenii care abia au sosit cu trenul? Probabil că exact în aceste momente îi ard pe cei din unul dintre ele. Dacă naziştii cred

că eşti tânăr şi destul de puternic ca să munceşti, te lasă în viaţă. Restul persoanelor sunt duse în camerele de gazare şi omorâte.

M-am gândit la mama, care era atât de slăbită după îndelungata ei suferinţă.

M-am gândit la tata, strângând în mâini cartea lui de rugăciuni.

M-am gândit la cele două surori mai mari ale noastre.

în adâncul sufletului meu, ştiam, fără să mi se confirme, că fuseseră împinşi la coada care înainta spre camera de gazare. în ciuda acestei senzaţii, mi-am îngăduit încă să sper că mai erau în viaţă. La urma urmelor, erau mai mari şi mai deştepţi decât mine şi Miriam.

— Noi suntem copii, am spus eu. Şi nu putem munci. Totuşi, suntem în viaţă.

— Deocamdată, a replicat una dintre surori. Iar asta numai pentru că suntem gemene şi ne folosesc în experimentele conduse de doctorul Mengele. Va veni mâine, după ce se face prezenţa.

Cu o voce tremurătoare am întrebat:

— Ce fel de experimente?

Lea, o fată de doisprezece ani, ne-a spus să nu ne mai facem griji şi să mergem la culcare.

Copiii dormeau aici îmbrăcaţi şi încălţaţi ca

peste zi, aşa că am făcut şi noi la fel. Ne-am întins pe patul din lemn, pe o saltea umplută cu paie, îmbrăcate cu rochiţele noastre identice. Deşi eram obosită, nu am putut să adorm imediat. Tot întorcându-mă de pe o parte pe alta şi foindu-mă, am zărit ceva pe podea care se mişca.

— Sunt şoareci aici! Ţipătul mi-a scăpat din gură fără să mă gândesc.

— Linişte! a spus cineva. Nu sunt şoareci, ci şobolani. Nu-ţi fac niciun rău dacă nu ai mâncare în pat. Acum cul- că-te la loc.

Mai văzusem şoareci la fermă, dar nu erau imenşi precum şobolanii de aici. Aceste rozătoare din baraca noastră erau de dimensiunile unei pisici mici.

Aveam nevoie să merg la baie, la fel şi Miriam. Aşa că pe întuneric ne-am coborât tălpile pe podea încet şi cu grijă din cauza şobolanilor. Am lovit cu pantofii înainte şi înapoi, ca să-i speriem. Apoi ne-am grăbit spre fundul barăcii în care stăteam. Latrina avea un metru pătrat, pereţi dintr-un lemn închis la culoare şi o podea din ciment. Latrinele nu seamănă deloc cu băile de astăzi; au o gaură în podea, deasupra căreia trebuie să te laşi pe vine. Arătau chiar mai jalnic decât restul barăcii noastre. Voma si fecalele

celor care nu nimeri

seră găurile erau împrăştiate peste tot. Mirosul era înfiorător.

Am păşit înăuntru şi am încremenit. Acolo, pe jos, în mizerie, se aflau cadavrele a trei copii dezbrăcaţi. Nu mai văzusem niciodată până atunci o persoană moartă. în acel loc, pe podeaua dură, rece, împuţită... copiii zăceau fără viaţă. Chiar în acel moment, am înţeles că şi pe noi două ne pândeşte moartea. Am jurat în gând să fac tot ce îmi stă în puteri ca să mă asigur că eu şi Miriam nu vom sfârşi aici, murind precum acei copii.

Trebuia să fim mai puternice, mai deştepte, *oricât ne-arfi costat,* ca să nu ajungem şi noi aşa.

începând cu acel moment, în mintea mea îşi făcuse loc ideea că noi două trebuie să ieşim pe porţile lagărului în viaţă. Nu le-am permis nicio clipă temerilor sau dubiilor să-mi domine gândurile. De cum pătrundeau în mintea mea, le alungam imediat. Din clipa în care am părăsit latrina, mi-am concentrat întreaga atenţie asupra unui singur lucru: cum să mai supravieţuiesc o zi în acest loc oribil.

CAPITOLUL PATRU

De dimineaţă, s-a auzit un fluier. Afară era încă întuneric.

— Sus! Sus! Trezirea! a strigat supraveghetoarea barăcii, o *Pflegerin,* sau infirmiera care avea grijă de noi. Era îmbrăcată într-un halat alb. Pregătiţi-vă! a ţipat ea la noi.

Eu si Miriam nu cunoasteam încă rutina zilnică de aici.

Ţinându-ne de mână, le-am privit pe fetele mai mari care le ajutau pe cele mai mici să se pregătească să iasă la apel. Afară ne-am aliniat în şiruri de câte cinci ca să putem fi numărate. Apelul a durat între o jumătate de oră şi o oră. Privind în urmă la acele momente, nu-mi amintesc ca vreun copil să fi plâns sau să se fi întins pe jos. Nici măcar cei de doi ani. Cred că înţelegeam cu toţii, în mod instinctiv, că vieţile noastre depindeau de cum cooperam.

După apel, am intrat înapoi în barăci ca să facem curat. Cei trei copii morţi, pe care eu şi

Miriam îi văzuserăm noaptea în latrină, nu mai erau acum pe podea. Am aflat că, atunci când murea cineva din baracă, ceilalţi din acelaşi pat cu el nu puteau suporta să doarmă lângă un cadavru, aşa că duceau corpul lipsit de viaţă în latrină şi îi păstrau doar hainele.

Cât despre cele trei trupuri pe care eu şi Miriam le văzu- serăm deja, acestea fuseseră puse de adulţi înapoi în paturile lor pentru a fi şi ele numărate. în fiecare zi trebuiau contori- zaţi toţi copiii, fie vii, fie morţi. Doctorul Mengele ştia câte perechi de gemeni are şi nu se putea scăpa de un cadavru fără a fi respectată procedura.

în acea primă dimineaţă petrecută de mine şi de Miriam în lagăr, o gardiancă SS aştepta în faţa barăcii.

— VINE doctorul MENGELE! a strigat ea.

Supraveghetoarele păreau nervoase şi agitate, anticipând venirea acestui important personaj. Eu şi Miriam am luat poziţie de drepţi, neîndrăznind să ne mişcăm sau să respirăm.

Doctorul Josef Mengele a intrat în baracă. Era înalt şi îmbrăcat într-o elegantă uniformă de ofiţer SS. Purta ghete de călărie negre şi lucioase şi nişte mănuşi albe, iar în mână ţinea un baston. Primul meu gând a fost că acesta arăta foarte bine. Era frumos precum o vedetă de cinema. A

traversat baraca noastră cu paşi mari, numărând gemenele de la fiecare pat. Era însoţit de un anturaj alcătuit din opt persoane. Mai târziu, am descoperit că din grup făceau parte doctorul König, o fată care era traducătoare, câţiva gardieni SS şi nişte asistente medicale. în timpul acestor vizite pe care le facea în barăci, Mengele nu era niciodată escortat de mai puţin de opt persoane din anturajul său.

Când doctorul Mengele s-a oprit în dreptul paturilor unde se aflau cele trei cadavre, si-a ieşit din fire.

— De ce i-aţi lăsat pe copiii aceştia să moară? a strigat el la infirmieră şi la gardienii SS. Nu-mi permit să pierd nici măcar unul!

Infirmiera noastră şi supraveghetoarele tremurau.

Doctorul Mengele a continuat să numere gemenele până a ajuns la Miriam şi la mine. S-a oprit şi s-a uitat atent la noi. Eram împietrită. Apoi a trecut mai departe. Ceilalţi copii ne-au spus că acesta fusese prezent şi pe platforma de selecţie cu o zi în urmă, atunci când sosiserăm aici. Doctorul Mengele era cel care făcea trierea prizonierilor cu o mişcare de baston. La dreapta însemna că aceştia mergeau direct în camera de gazare, iar la stânga, că intrau în lagăr şi executau o muncă fortată.

După ce[9] Mengele a părăsit baraca noastră, ne-am primit raţia de mâncare pentru dimineaţă. Eu şi Miriam am băut acel înlocuitor de cafea care ne-a fost adus, deşi acesta avea un gust îngrozitor. Cel mai important lucru era că fusese făcut cu apă fiartă, iar la scurtă vreme după aceea am aflat că asta însemna că nu ne puteam îmbolnăvi de dizenterie – o diaree continuă.

în grupuri de câte cinci, am mers de la Birkenau spre laboratoarele din Auschwitz. Am intrat într-o clădire mare, cu două etaje. Eu şi Miriam am fost forţate să ne dăm jos hainele şi lenjeria de corp şi să ne descălţăm. în acelaşi loc erau şi băieţi, şi fete: douăzeci sau treizeci de perechi de gemeni. La început, priveliştea aceea m-a frapat.

Mai târziu am aflat că gemenii băieţi stăteau într-o baracă separată, în condiţii mai bune decât cele ale noastre. Acolo, ei erau îngrijiţi de un tânăr prizonier evreu, Zvi Spiegel, un fost ofiţer în armata cehă, pe care Mengele îl alesese special ca să-i supravegheze. Zvi intervenea adesea în sprijinul gemenilor, convingându-l pe Mengele să-i hrănească mai bine şi să le asigure condiţii de trai mai bune; probabil că doctorul îşi dăduse seama că astfel aceştia vor deveni nişte cobai mai buni. Aşa că Zvi, cunoscut drept „tăticul gemenilor”, le alina suferinţele băieţilor,

le dăruia diverse jocuri ca să le ţină mintea activă şi îi învăţa puţină geografie şi matematică. în timpul zilei, îi lăsa să lovească cu piciorul într-o minge de fotbal făcută dintr-un mănunchi de cârpe pentru a le putea menţine condiţia fizică. De asemenea, îi punea să-şi memoreze unul altuia numele, ca să-i facă să se simtă oameni.

în baraca noastră nu exista o asemenea persoană. Noi nu aveam pe cineva care să ne conducă şi care să ne ajute să legăm prietenii cu celelalte gemene. Nu m-am dus niciodată la o altă fată ca să o întreb cum o cheamă şi ca să-i spun şi eu numele meu. Toate eram singure, nişte gemene purtătoare de numere, fiecare dintre noi încercând din răsputeri să supravieţuiască. Singura persoană la care trebuia să mă gândesc eu era Miriam.

Când mă aflam în clădirea aceea din cărămidă, am privit în jurul meu şi am văzut câţiva gemeni fraternali, dar majoritatea era formată din gemeni identici, ca mine şi Miriam. Mai târziu am înţeles că doctorul Mengele voia să descopere secretul naşterii gemenilor. Unul dintre obiectivele experimentelor lui medicale era să afle cum să creeze copii cu părul blond şi cu ochi albaştri, născuţi din aceeaşi gestaţie, pentru a creşte populaţia Germaniei. Hitler îi numea pe

arieni, germanii blonzi, cu ochi albaştri şi pielea deschisă la culoare, „rasa superioară” – iar noi eram cobaii lui. Pentru a studia alte „anormalităţi” naturale şi a încerca să înţeleagă cum pot fi evitate mutaţiile genetice, printre subiecţii lui Mengele se aflau pitici, persoane cu dizabilităţi şi etnici romi (ţigani). Piticii locuiau într-o baracă aflată lângă a noastră şi uneori îi vedeam mergând prin lagăr.

Noi, toţi gemenii, ne-am aşezat pe bănci complet dezbră- caţi. Acolo se aflau şi mulţi băieţi. Era foarte frig şi nu aveam unde să ne ascundem. Era rusinos să stai fără haine. Unele fete îşi încrucişau picioarele şi se acopereau cu mâinile. Altele tremurau de frică, în timp ce gardienii SS se uitau la noi şi râdeau. în lagăr, nuditatea a fost pentru mine unul dintre cele mai dezumanizante lucruri.

Doctorul Mengele trecea din când în când pe acolo pentru a supraveghea ce se întâmplă şi apoi pleca. Alţi doctori şi infirmierele în halate albe, care erau şi ele deţinute la fel ca noi, ne observau şi luau notiţe.

Mai întâi mie mi-au măsurat capul cu un instrument numit etrier, făcut din două bucăţi de metal între care mi-au prins craniul şi au început să-l strângă. Doctorul i-a dictat unei asistente

nişte numere, pe care le-a notat într-un dosar.

Ne-au măsurat lobii urechilor, şaua nasului, dimensiunea buzelor, lăţimea, forma şi culoarea ochilor. Au comparat
nuanţa de albastru a ochilor lui Miriam cu albastrul ochilor mei, raportându-se la o diagramă a culorilor (de ochi). Au măsurat din nou şi din nou. Au petrecut trei-patru ore la o singură ureche. De fiecare dată când doctorii mă măsurau pe mine, făceau acelaşi lucru şi cu Miriam, ca să vadă ce era identic şi ce era diferit la noi. Un fotograf ne făcea poze, în timp ce un artist realiza nişte schiţe. Tehnicienii ne făceau radiografii, câte cinci-şase odată.

Apoi ne-au pus câteva întrebări şi ne-au dat nişte ordine. Un deţinut care vorbea maghiara şi germana servea drept translator. Dacă eu făceam ceva, Miriam repeta şi ea acelaşi lucru.

— De fiecare dată când îţi urmez exemplul, mi-a şoptit Miriam, ăştia notează ceva. Vor să vadă care dintre noi este liderul.

Sigur că eu eram acea persoană, aşa cum stătuseră din- totdeauna lucrurile cu noi. După ce au văzut că în ziua precedentă, la centrul de înregistare, refuzasem să mi se facă tatuajul, au ştiut că sunt o persoană care creează probleme.

Am stat acolo între şase şi opt ore. Am urât

fiecare secundă petrecută în acel loc. într-un târziu, ni s-a permis să ne îmbrăcăm şi am fost conduse înapoi la baraca noastră, pentru masa de seară: o neîndestulătoare porţie de pâine, foarte închisă la culoare, de vreo cinci-şase centimetri lungime.

După-amiaza, infirmiera care ne supraveghea ne-a obligat să învăţăm un cântec în germană. Suna aşa: „Sunt un copilaş german. Dacă tu nu eşti, fugi de-aici!” Ne aşeza în cerc, iar o fată stătea în centru. Noi trebuia să ne deplasăm în jurul acelei fete cântând: „Fugi de-aici, fugi de-aici, fugi de-aici!”

— Evrei împuţiţi! striga infirmiera la noi. Porcilor!

Ce îi mai plăcea cântecul acela! înţelesul lui era că noi, copiii, eram dezgustători. O uram pe infirmiera aceea. Pe la spate îi spuneam „Şerpoaica”. Avea picioarele groase şi un păr lung, negru, pe care îl purta într-o coadă împletită. îi plăcea mult să ne batjocorească.

— Cine vă credeţi? ne întreba ea. Noi însă nu-i răspundeam. Nici nu se aştepta să o facem. Vă consideraţi deştepte pentru simplul motiv că încă sunteţi în viaţă? O să muriţi în scurt timp. O să vă omorâm pe toţi.

în primele câteva zile petrecute în lagăr, eu şi

Miriam am plâns mai tot timpul. Dar ne-am dat seama repede că acest lucru nu ne ajuta cu nimic. Ne simţeam paralizate.

Cel mai important era pentru noi să reuşim să supravieţuim. Ştiam că suntem în viaţă numai datorită experimentelor la care eram supuse, ca urmare a unui fericit accident al naturii.

Fiindcă eram gemenele lui Mengele.

CAPITOLUL CINCI

Viata la Auschwitz semăna cu un accident de maşină care avea loc zilnic. în fiecare zi se întâmpla ceva terifiant acolo.

După două săptămâni, mie şi lui Miriam au trebuit să ne radă părul din cap. Ca toate gemenele din baraca noastră, şi noi am luat păduchi. După cum aflasem eu, de obicei aceştia îşi depun ouăle în părul oamenilor. Şi pot trece uşor de la o persoană la alta. Singura modalitate de a scăpa de ei presupunea să foloseşti un şampon special sau un tratament chimic, ca apoi să-ţi descurci zilnic părul cu un pieptăn cu dinţi fini. Cum nu aveam la dispoziţie niciunul dintre lucrurile acestea, păduchii se tot înmulţeau şi se luau de la o persoană la alta, pe haine şi pe

aşternuturi – erau peste tot. Păduchii şi puricii îşi găsiseră loc în păturile noastre, în saltelele pline cu paie şi pe rochii. Tot timpul ne scărpinam. Chiar şi după ce am fost tunse mai aveam păduchi! Eu şi Miriam ne căutam în cap tot timpul de ei, încercând să-i strivim între unghii.

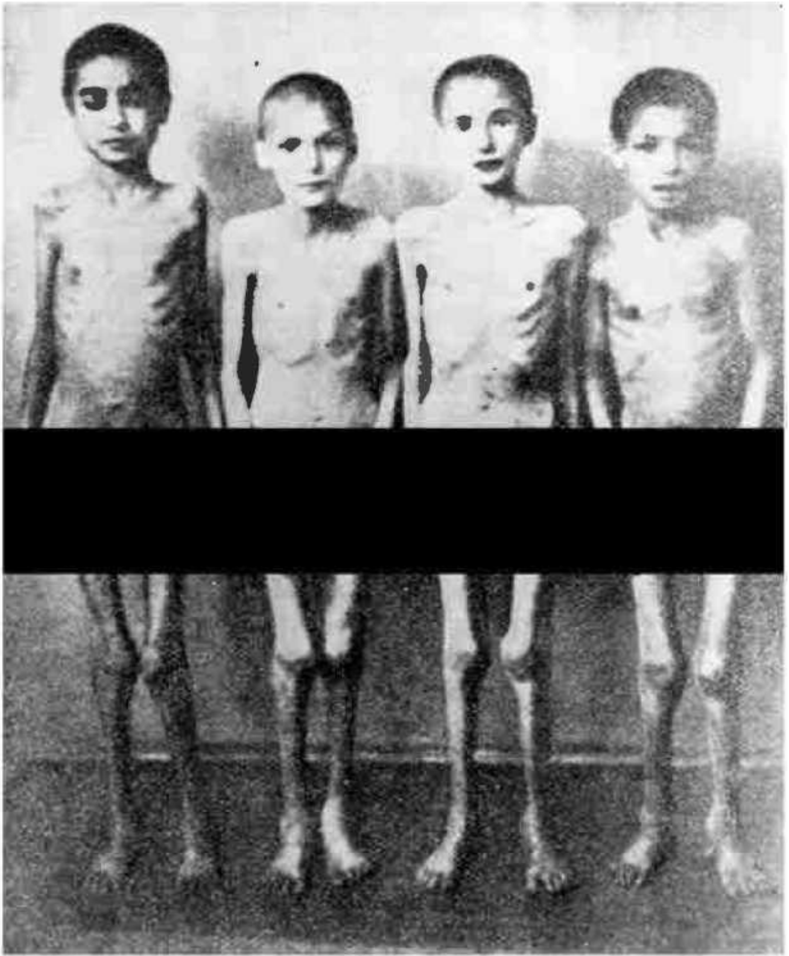
O dată pe săptămână, gemenii aveau privilegiul de a face duş. Fiecare dintre noi a primit o bucată de săpun. în imensa cameră cu duşuri, ne dezbrăcăm de haine, pe care apoi le lăsam într-o grămadă mai mare ca să poată fi dezinfectate.

Mai târziu am aflat că substanţa chimică folosită pentru sterilizarea hainelor noastre, Zyklon B, era una dintre cele trei utilizate ca să fie gazaţi oamenii de la Auschwitz. Naziştii au combinat Zyklon B, care venea sub formă de granule gri-albastre, cu cianură de hidrogen şi diatomită, ca să obţină amestecul chimic mortal folosit pentru uciderea în masă din camerele de gazare. Gazul, amestecat cu mirosul de carne şi de oase arse, crea acel miros greu pe care îl remarcasem încă din prima zi. Este ceva ce nimeni nu poate uita.

Eu şi Miriam am rămas una lângă cealaltă. întotdeauna am stat apropiate. înainte de a ne spăla, intram într-o cadă cu un lichid albicios. Mă ardea la picioare şi îmi lăsa pe piele nişte pete roşii. Uneori, supraveghetoarele ne ştergeau cu el pe cap şi corp, iar din cauza dezinfectantului acesta ochii mă usturau. Patruzeci sau cincizeci de gemeni făceau duş în acelaşi timp. Doctorul Mengele voia să fim curaţi şi uneori le punea pe asistente să încerce să ne deretice barăcile. Dar mizeria şi păduchii reveneau în lagăr de fiecare dată, iar noi ne descurcam cum puteam.

Odată am văzut câţiva băieţi în timp ce îşi făceau duş. îmi amintesc că i-am privit şi am spus în sinea mea: „Sunt atât de slabi. Mă bucur că eu

nu arăt aşa.” Dar probabil că şi eu semănăm cu ei. Si Miriam la fel. Ea avea ochii afundaţi în orbite şi era atât de slabă, că puteam să-i număr coastele, însă eu nu simţeam nici că sunt numai piele şi os, nici că sunt jalnică. Aveam nevoie să mă văd puternică.

Gemeni, într-unul dintre laboratoarele
de la Auschwitz

Doctorul Josef Mengele

Doctorul Mengele ne-a stabilit un program pe care trebuia să-l urmăm. Trei zile pe săptămână eram obligaţi să mergem la laboratoarele din Auschwitz pentru a fi supuşi unui studiu intensiv, la sfârşitul căruia ne simţeam epuizaţi. în celelalte trei zile, ne duceam în laboratoarele din Birkenau, unde ni se făceau analize de sânge. Zilele se scurgeau una după alta, în fiecare

dimineaţă, după strigarea apelului, Mengele venea în barăci pentru inspecţie. Zâmbind, ne numea *meine Kinder,* „copiii mei”. Unii dintre gemeni îl plăceau şi îi spuneau unchiul Mengele. Eu nu. Eram îngrozită de el. Chiar şi în acele zile, ştiam că nu ţinea la noi ca un doctor adevărat.

Marţea, joia şi sâmbăta obişnuiam să mergem la laboratorul de analize medicale. Eu şi cu Miriam ne aşezam pe o bancă împreună cu alte surori gemene. Cineva ne lega pe braţul drept şi pe cel stâng nişte furtunuri subţiri, flexibile, din cauciuc. în acelaşi timp, doi oameni se ocupau de mine. Un medic îmi introducea un ac în braţul stâng ca să-mi ia sânge. Umplea o eprubetă, apoi mă înţepa din nou. După aceea vedeam alte mâini care luau eprubetele roşii ce conţineau sângele meu. îmi amintesc că mă întrebam: „Cât sânge pot să pierd şi totuşi să rămân în viaţă?” între timp, un alt doctor îmi făcea o injecţie cu ceva în braţul drept. Mi-a introdus cinci ace fără să-l mai scoată pe primul. Oare ce îmi injecta în puţinul sânge care îmi rămăsese?

Uram injecţiile acelea. Dar refuzam să ţip de durere, pentru că nu voiam să-i las pe nazişti să vadă cât mă făceau să sufăr. Suportam întorcând capul în altă direcţie şi numărând înţepăturile până ce se terminau.

Pe drumul de întoarcere spre baracă, eu şi

Miriam nu vorbeam deloc despre injecţii. Le consideram preţul pe care îl aveam de plătit pentru a supravieţui. Le dădeam sângele nostru, trupurile noastre, mândria şi demnitatea noastră; în schimb, ei ne lăsau să mai trăim o zi. Nu-mi amintesc să fi existat nici măcar o singură persoană printre gemene care să nu fi cooperat.

Pe atunci nu ştiam pentru ce se făceau acele experimente medicale şi ce ni se injecta în braţ. Mai târziu am aflat că doctorul Mengele le inocula cu bună ştiinţă unor gemeni boli periculoase, potenţial fatale, precum scarlatina. Apoi le injecta altceva ca să vadă dacă putea trata afecţiunea respectivă. Prin unele injecţii încerca să le schimbe acestor copii culoarea ochilor. La mulţi ani după eliberarea noastră din lagăr, câteva fete mai mari ne-au povestit că Mengele le dusese într-un laborator şi le făcuse o transfuzie de sânge de la un băiat. Tot el transfuzase sângele acestor tinere în corpul unor băieţi. Se pare că doctorul Mengele căuta o modalitate de a transforma fetele în băieţi si băieţii în fete. Pe multe

dintre aceste detalii şi informaţii le-am aflat patruzeci de ani mai târziu. Printre lucrurile de care nu ştiam se afla de exem-

piu şi cazul unor gemeni adolescenţi cărora li s-

au tăiat organele genitale, pentru că Mengele voia să vadă dacă îi putea transforma în fete. Unul dintre acei băieţi a murit în pat, alături de fratele lui geamăn care mai târziu a spus: „Simţeam cum trupul fratelui meu se răcea.”

DIÖSTWOWE
MUZEU FA

An das /
i Hy&Lene-lnstWRit,-d er Waffen-^ u.Polizei, • ' ‘
A uschwitz. . •

Anbei wird Bjutmateriai zur Untersuchung auf
Rest K Üa ÜL-, TakgTePArray Vitamin’"C
eingesandt: Maf ek Judith
if^M/I.H.Ur.A 5131 80912
$2. " KOhnstein JjMlie*«
y3. " A 7736 f r4. " A 5771
;5. " ' A 6035 Malek Salomon,
< ' ' &6 » A 3626 Weiga Olga Mgnar--Maria Moskowicz-Helena
r~" TT* A 7O6j Mozes gya . , =
> ;y» ■ – A 7259 "SlffllBbhloss Judith , '80913 -
Kohnsta.n Giseia.

- Der Maerarztdes . SR
Ai

r- .

!.1W 142—
^-Un/oi 11'
rer

Document original care arată că analizele probelor
de sânge ale Evei identificau nivelul de uree, de clorură
de sodiu, de globulină şi de vitamina C din organismul
acesteia. Alte documente indică efectuarea unor teste
pentru sifilis şi scarlatină.

To Whom It May Concern:

I, Werner L. Loewenstein, M.D., a physician educated in Germany, resident of Terre Haute, IN, located in Vigo County, have translated a document from The Camp Physician of The Concentration Camp Auschwitz II.

The Camp Physician
Concentration Camp Auschwitz II
(Women Camp)

Birkenau, August 8, 1944

To The Hygienic Institute of The Army SS and Police,

Aus chwitz

Enclosed are blood samples for examination of Urea Nitrogen, Sodium Chloride, Takata-Ara, and Vitamin C.

A list of nine names follows-see attached document.

Signed by The Camp Physician
Concentration Camp Auschwitz II
Mengele (looks like Mengele's signature) SS Sub Storm Leader

I certify that I have translated the above from the attached document!, and that this is an accurate and true representation of what is contained therein.

Werner L. Loewenstein

Werner L. Loewenstein

State of Indiana
County of Vigo

.delic oi9!Vigo^
County

My Commission Expires
July 13, 1988

Before me, the undersigned, a Notary Public in and for said County and State, thls-^hlay of April 1985 Werner L. Loewenstein personally appeared and acknowledged the execution of the above translation.

Witness my hand and Notarial Seal

Traducerea în limba engleză a documentului de pe pagina alăturată

Se spunea că, la acel moment, şase perechi de gemeni intraseră în laboratorul din lagăr şi fuseseră omorâţi. Eu nu am fost martoră la uciderea nimănui; tot ce ştiam era că unii dintre gemeni dispăreau pur şi simplu. Dar în cele din urmă am aflat că zvonurile care circulau erau adevărate: gemenii mureau în urma unora dintre experimentele efectuate pe ei. Nouă ni se spunea

că „se îmbolnăviseră foarte grav”. Apoi Mengele îi înlocuia cu alte perechi noi, abia ajunse cu transporturile pe calea ferată. Aşa erau priviţi până şi cei mai pri- vilegiaţi prizonieri de la Auschwitz. Nici măcar preferaţii lui Mengele nu erau trataţi ca nişte fiinţe omeneşti. Toţi eram uşor de înlocuit. De unică folosinţă.

Ceea ce nu păreau de înlocuit erau rochiţele noastre frumoase, asortate, care se uzaseră atât de mult, că nu le mai puteam purta. De aceea, ni s-au dat nişte haine de femei. Dar acestea erau atât de mari, că eu şi Miriam ne legam şnururi în talie ca nu cumva să cadă de pe noi. în partea de sus a rochiilor băgăm tot ce căram după noi: de exemplu, o cană de tablă sau o bucată de pâine păstrată de cu seară.

Dimineaţa, înainte de prezentarea la apel, şi în zilele în care mergeam la laboratorul de analize, ajutam la îngrijirea copiilor mici. în faţa barăcii noastre era o curte împrejmuită cu un gard, unde ne jucam cu aceştia. Fetele mai mari ne învăţau pe mine şi pe Miriam să tricotăm. Pentru asta tăiam bucăţi de sârmă ghimpată din împletitura gardului, loveam firele cu o piatră ca să slăbim ghimpii şi apoi îi scoteam. Asta ne lua mult timp. După aceea, ascuţeam capetele sârmei cu nişte pietre, ca să ne facem din ele andrele. Una dintre

fete avea un pulover vechi pe care îl desfăceam, păstrând lâna din acesta. Pe rând, fiecare fată tricota până când toată lâna se termina. Apoi următoarea fată desfăcea ce se tricota şi o lua de la capăt. Nu era important pentru noi să obţinem un produs finit – o căciulă, o eşarfă sau nişte şosete. Tricotatul ne ajuta să nu ne mai gândim la problemele noastre.

Dar moartea şi pericolele nu erau niciodată departe, într-o zi, pe când eram afară, pe lângă noi a trecut o căruţă încărcată cu oameni morţi. Am alergat la gard ca să vedem dacă recunoaştem pe cineva de acolo.

O fată a strigat: „Mama! Este mama mea!” şi a izbucnit în lacrimi. Suspina, durerea ei răbufnind într-un crescendo de vaiete, în vreme ce căruţa îşi continua drumul. Mi-a părut rău pentru ea, dar nu am ştiut ce să-i spun atunci.

în clipa aceea, mi-am dat seama că era posibil ca şi mama noastră să fi fost luată cu o căruţă plină cu trupuri fără suflare; doar că noi nu o văzuserăm. Aceste căruţe treceau prin faţa noastră în fiecare zi. Uneori, prizonierii din ele erau morţi, alteori aproape morţi; cu toţii erau duşi spre locul de odihnă veşnică. Până în acel moment, nu mă mai gândisem deloc la familia mea. Poate că acest lucru se întâmplase din

cauza pâinii pe care o mâneam în fiecare seară, care, se pare, conţinea nu doar rumeguş, ci şi o pulbere numită bromură; ea ne ştergea amintirile de acasă, fiind pentru unii un fel de sedativ. Orice ar fi fost în pâinea aceea, după ce o mâneam nu mai simţeam milă nici pentru mine, nici pentru Miriam, nici pentru nimeni altcineva. Nu mă vedeam ca pe o victimă, căci astfel aş fi acceptat că într-o zi voi muri şi eu aici. Era foarte simplu. Nu aveam alt gând decât acela de a-mi asigura supravieţuirea. Noaptea, eu şi Miriam ne întindeam în patul nostru împreună cu alte două perechi de gemene. Ne strângeam una într-alta, dar nu vorbeam şi nici nu şuşoteam. Dacă i-aş fi spus lui Miriam cât îmi era de foame şi cât de deplorabil mă simţeam ar fi fost mai rău pentru noi. Pe întuneric mai auzeam câte un fluier de afară, sau cum trecea vreo maşină ori vreo motocicletă. Zgomotul făcut de cei care mărşăluiau, gemeau sau vomitau, lătratul vreunui câine ori plânsetele unor prizonieri accentuau parcă tăcerea din lagăr – păreau o orchestră ce acompania suferinţa umană universală.

Uneori, când supraveghetoarele noastre dormeau, vechea noastră prietenă din satul vecin, doamna Csengeri, se furişa în baraca

noastră ca să-şi vadă fiicele. Era o femeie ageră la minte. Când a ajuns la Auschwitz, l-a convins pe doctorul Mengele că îl poate ajuta furnizându-i informaţii despre gemenele ei; astfel i se permisese să rămână în baraca femeilor. Doamna Csengeri le aducea fiicelor ei mâncare, lenjerie de corp, pălării, lucruri pe care le luase de acasă sau pe care le „organizase”. în limbajul folosit în lagăr, „organizarea” însemna furtul de la nazişti. Le invidiam pe fetele acelea pentru că aveau o mamă care era încă în viaţă şi se îngrijea de ele; eu şi Miriam nu ne aveam decât una pe cealaltă.

Nu mă mai puteam gândi la mama, la tata şi la surorile noastre mai mari. Trebuia să mă îngrijesc de mine şi de Miriam. Trebuia să-mi repet tot timpul:

încă o zi.

încă un experiment.

încă o injecţie.

Dar te rog, te implor, nu ne lăsa să ne îmbolnăvim.

CAPITOLUL SASE
>

într-o sâmbătă din luna iulie, eu şi Miriam am fost duse în laborator. Acolo mie mi s-a făcut o injecţie cu ceva ce trebuie să fi fost un microb sau o bacterie. Numai pe mine m-au injectat, nu şi pe sora mea. Mulţi ani după aceea, eu şi Miriam ne-am gândit că m-au ales doar pe mine pentru că observaseră că eram mai puternică.

însă nu m-am aşteptat ca după această injecţie să mă îmbolnăvesc. în timpul nopţii am făcut febră. Inima îmi bătea aşa de repede şi de puternic, încât credeam că o să-mi sară din piept. Simţeam că îmi arde pielea. Tremuram atât de tare, că nu puteam să adorm, în ciuda oboselii pe care o resimţeam. Am trezit-o pe Miriam.

— îmi es-ste f-f-foarte r-r-rău, i-am şoptit la ureche clănţănind din dinţi.

> >

Miriam s-a trezit imediat, îngrijorată.

— Ce ne facem?

— N-n-nu ştiu, i-am răspuns eu. O s-s-să în-n-

cerc s-s-să mă pref-f-fac atât cât pot că mă s-s-simt b-b-bine.

Până luni dimineaţă, când am ieşit la apel, ajunsesem să am ameţeli. Mâinile şi picioarele îmi erau acoperite de pete roşii şi se umflaseră atât de mult, încât mi se părea că se dublaseră. Mă dureau aşa de tare, că ajunsesem să cred că la un moment dat pielea îmi va exploda. Aveam frisoane. Razele soarelui m-au încălzit puţin şi am încercat din răsputeri să nu tremur, ca nu cumva *Pflegerinnen,* „infirmierele”, să observe că îmi era rău. Nu voiam să fiu dusă la infirmerie. De două ori se întâmplase ca o fată din baraca noastră să se îmbolnăvească si să fie dusă acolo. Niciuna însă nu s-a mai întors din acel loc. Surorile acestor fete fuseseră si ele luate de lângă noi şi nu mai reveniseră niciodată aici. Am presupus că, atunci când se îmbolnăvea una dintre gemene, sora acesteia era şi ea omorâtă. Nu puteam permite ca acelaşi lucru să ni se întâmple mie şi lui Miriam. De ce să moară şi sora mea dacă eu îmi pierdeam viaţa?

Chiar înainte ca apelul să înceapă efectiv, au răsunat sirenele antiaeriene, dându-ne un avertisment puternic, intens şi pătrunzător: urma să fim bombardaţi. Cu o încântare care însă îmi dădea fiori, priveam cum gărzile SS fugeau mân-

când pământul ca să se ascundă în adăpost, în timp ce un avion care avea steagul american pe una dintre aripile sale zbura în cerc deasupra lagărului de concentrare. Mi-am spus atunci în gând: „Uită-te la naziştii ăştia, bătăuşii lumii, cum au luat-o la sănătoasa ca nişte mâţe speriate!” Am recunoscut uşor drapelul american pentru că mătuşa noastră, sora tatălui, locuia în Cleveland, statul Ohio, şi înainte de război ne trimitea scrisori cu timbre pe care era imprimat steagul SUA. Acum, avionul care zbura la joasă altitudine a lăsat deasupra întregului lagăr un cerc de fum galben. Chiar şi pe atunci ştiam că aparatul acela de zbor nu va lansa bombe în interiorul cercului. Au urmat alte avioane, iar în depărtare am auzit explodând bombe. Aparatele de zbor americane ne dădeau speranţă. Ele ne anunţau că salvatorii noştri vor sosi curând. într-o bună zi, nu peste multă vreme, vom fi eliberaţi şi vom putea pleca acasă – dacă până atunci reuşeam să rămânem în viaţă. Noi, copiii, am bătut din palme; acestea erau momentele noastre de glorie.

Dar, la următoarea mea vizită în laborator, doctorii nu s-au mai deranjat să mă examineze. Mi-au strigat numărul şi mi-au luat temperatura. Ştiam că nu eram într-o situaţie prea bună. De

îndată, două *Pflegerinnen* m-au suit într-un fel de maşină sau un jeep şi m-au luat de acolo. înainte să fiu scoasă din acel loc, nu am mai apucat să o văd pe Miriam. Era pentru prima dată de când ne aflam în lagăr când am fost separate. Să rămânem împreună, să ne bazăm una pe cealaltă, să avem o altă fiinţă de care să ne îngrijim fuseseră nişte piedici în calea singurătăţii.

Am fost dusă la infirmerie: Clădirea #21 era o baracă mizerabilă aflată lângă camera de gazare şi cuptoarele fierbinţi din crematoriu. O miasmă de putred umplea aerul. în paturile pe câte trei niveluri erau întinşi oameni pe jumătate morţi. Şir după şir, formau o mare de fiinţe care încetul cu încetul îşi dădeau ultima suflare. Toţi erau adulţi. Când treceam prin dreptul lor, îşi întindeau degetele osoase spre mine.

— Te rog!

— Apă! Apă!

— Mâncare! Te rog! Orice!

— Ajutor!

Mi se părea că toţi plâng, fiind incapabili să se mişte. Spre mine se întindeau mai multe mâini decât o permitea numărul celor aflaţi acolo. îmi amintesc că am citit în Biblie despre o Vale a Plângerii; infirmeria semăna cu acel loc. Era cel mai îngrozitor dintre cele în care fusesem eu

vreodată.

Eu am fost dusă într-o încăpere împreună cu alte două fete mai mari decât mine, Vera şi Tamara. Fiecare era sora geamănă a altcuiva. Amândouă aveau varicelă, deci nu erau aşa de grav bolnave. Camera noastră era mică, dar aici nu stăteam decât noi trei – un alt privilegiu acordat în lagăr gemenilor. în acea seară, ora cinei a trecut fără ca nouă să ni se aducă raţia obişnuită de mâncare.

— De ce nu ne dau să mâncăm? am întrebat eu. Ar trebui să ne aducă pâine.

Atunci Vera mi-a dat următorul răspuns:

— Nimeni dintre cei aflaţi în acest loc nu primeşte de mâncare, pentru că oamenii sunt aduşi aici ca să moară, sau sunt duşi în camerele de gazare ca să fie ucişi.

— Nu vor să irosească mâncarea pe nişte muribunzi, a zis Tamara.

Eu nu pot muri, mi-am spus atunci. Eu nu voi muri.

în noaptea aceea m-am simţit prea rău ca să-mi mai fie foame. Mi-a fost greu să adorm fără să o simt pe Miriam ghemuită lângă mine. în întuneric îi auzeam pe oameni gemând şi urlând de durere. Ţipetele lor îmi sfâşiau inima. Nu mai auzisem niciodată până atunci atât de multe voci

care se văi- tau, urlau şi strigau după ajutor.

A doua zi a venit un camion. Cei mai bolnavi dintre oamenii din infirmerie au fost aruncaţi în partea din spate a maşinii şi duşi direct în camera de gazare. Ţipau şi se zvârcoleau, fiindcă unii dintre ei erau aruncaţi peste alţi oameni deja morţi. „Oare şi eu voi sfârşi în camera de gazare?” m-am întrebat atunci.

Camera de gazare era mereu acolo, lângă crematoriul din care se revărsa peste tot în aerul din jurul nostru un miros de păr uman, de carne şi de oase arse. Acest loc era o permanentă ameninţare pentru toţi cei închişi în lagăr – dar mai ales pentru oamenii ajunşi în infirmerie. Camioanele acelea veneau de două ori pe săptămână. După mulţi ani am aflat că, înainte ca trupurile oamenilor să fie duse la crematoriu, nişte muncitori le extrăgeau din gură dinţii de aur şi le scoteau bijuteriile care le mai rămăseseră. în fiecare zi, naziştii colectau de la cadavrele prizonierilor în medie treizeci şi cinci de kilograme de aur. Aşadar, cineva se îmbogăţea atunci.

în dimineaţa de după ce am ajuns acolo, doctorul Men- gele, însoţit de un grup de alţi medici, a venit să mă vadă. Aceştia au discutat despre cazul meu ca şi cum ne-am fi aflat într-un

spital obişnuit. Deşi vorbeau în germană, am înţeles multe din ceea ce spuneau. Doctorul Mengele a râs şi a spus afişând un zâmbet larg şi referindu-se la mine: „Păcat. Este atât de tânără şi nu mai are de trăit decât două săptămâni.”

„De unde ştia el asta?” m-am întrebat eu. După injecţia aceea toxică, nu mi se mai făcuse nicio analiză. încă de atunci am aflat că doctorul Mengele ştia cu ce boală mă infectaseră şi cum va evolua aceasta. Putea fi beri-beri[‡] sau febră pătată[§], în toţi anii care au trecut de la acel episod, nu am reuşit niciodată să descopăr despre ce anume a fost vorba.

Stând întinsă în pat şi ascultându-i pe Mengele şi pe ceilalţi doctori, încercam să nu-i las să vadă că înţeleg ce spun. Mi-am zis în gând: „Nu sunt moartă. Refuz să mor. Am să le dovedesc acestor medici că sunt mai deşteaptă decât ei, am să-i arăt doctorului Mengele că se înşală şi o să ies de aici în viaţă.” însă mai presus de orice, ştiam că trebuia să mă întorc la Miriam.

---

‡ Boală din Extremul Orient cauzată de lipsa vitaminei B, din organism, caracterizată prin tulburări cardiace şi nervoase şi prin apariţia unor edeme, (w. *red.)*

§ Febra pătată, sau febra pătată a Munţilor Stâncoşi, este o boală infec- ţioasă febrilă acută, cauzată de bacteria *Rickettsia rickettsii* şi transmisă la om de la rozătoare şi de la alte mamifere mici prin muşcătura de căpuşă. (w. *trad.)*

în timpul primelor mele zile la infirmerie, am avut febră foarte mare, însă nimeni nu mi-a dat mâncare, medicamente sau apă. Nu au făcut nimic altceva decât să-mi ia constant temperatura. îmi era foarte sete. Eram disperată să beau puţină apă. Gura îmi era atât de uscată, încât aveam impresia că nu o să mai pot respira pentru mult timp.

în capătul îndepărtat al barăcii în care fusesem dusă era un robinet. îmi amintesc că m-am lăsat să alunec uşor din pat, am deschis uşa şi m-am târât pe podea până la acel robinet. Cimentul aspru îmi zdrelea pielea şi mă facea să simt rece la burtă. Mi-am întins mâinile în faţă şi am început să merg de-a buşilea, târându-mă încet pe podeaua aceea acoperită cu un strat gros de mizerie şi de noroi. Din când în când îmi pierdeam cunoştinţa, apoi mă trezeam şi mai înaintam puţin.

O să mă fac bine, îmi repetam întruna.

Trebuie să trăiesc. Trebuie să supravieţuiesc.

Nevoia mea tot mai mare de a bea apă mă copleşea. Cel mai ciudat lucru este că nu-mi amintesc când si cum am reuşit totuşi să consum puţin din acest lichid. Cu siguranţă că am făcut asta la un moment dat, pentru că altfel nu aş fi supravieţuit. Nu-mi aduc aminte nici cum am

ajuns înapoi la patul meu, în încăperea pe care o împărţeam cu celelalte fete. Totuşi, în fiecare noapte, timp de două săptămâni, m-am târât până la acel robinet.

După prima săptămână petrecută la infirmerie, Miriam a aflat că acolo nu primeam deloc de mâncare. Ştia acest lucru de la vechea noastră prietenă, doamna Csengeri. Ea facea pe mesagera, strecurându-se dintr-o baracă în alta ca să-şi viziteze fiicele gemene. Astfel, Miriam a început să-mi păstreze porţia ei de pâine, pe care apoi i-o dădea doamnei Csengeri ca să mi-o aducă. Imaginaţi-vă câtă voinţă avea această fetiţă de zece ani care s-a hotărât să nu mai mănânce timp de o săptămână! Acea bucată de pâine pe care o primeam zilnic de la sora mea mi-a salvat viata si m-a făcut să fiu si mai

5 > >

hotărâtă să mă întorc cu orice preţ la Miriam. După două săptămâni, ca prin minune, febra a cedat şi au început să-mi revină puterile. într-o noapte, m-am trezit şi am văzut silueta supraveghetoarei din blocul nostru: subţire şi negricioasă. Din când în când, noaptea, aceasta se furişa în camera noastră şi ne aducea de mâncare. „Uite o bucată de pâine pentru tine”, spunea ea în şoaptă, punând-o pe patul meu. „Dacă află cineva [că am făcut asta], voi fi pedepsită.” O dată, ne-a dat mie, Tamarei şi Verei chiar o bucată din tortul de ziua ei. A fost o adevărată încântare! Era atât de bun, atât de

dulce. Pur şi simplu l-am devorat, lingându-ne degetele şi apoi procedând la fel cu hârtia în care fusese învelit. Chiar si la Auschwitz unii se purtau omeneşte.

Totuşi, când mă gândesc la acele zile, nu înţeleg de ce în primele două săptămâni, când mă simţeam atât de rău, această femeie nu mi-a dat deloc apă. Bănuiesc că şi-a cruţat efortul pentru acele persoane care păreau că vor supravieţui.

Când am început să prind puteri, mi-am dorit să ies din infirmeria aceea cât mai repede, deşi încă aveam febră. Doctorul Mengele şi echipa lui veneau de două ori pe zi la mine şi verificau tabelul cu temperatura mea corporală. Trebuia să-i conving că aceasta îmi scădea, ca să fiu trimisă înapoi în baraca gemenelor. Aşa că mi-am făcut un plan.

Vera şi Tamara m-au învăţat cum să citesc temperatura pe care o indica termometrul. Când a venit infirmiera, care era şi ea tot o deţinută, şi mi-a pus termometrul sub braţ, mi-a spus să-l ţin acolo până când se întoarce. După ce a părăsit încăperea, am scos termometrul, l-am citit şi l-am scuturat puţin. Apoi l-am băgat la loc la subraţ, aproape până la capăt, lăsându-i vârful în afară, ca să nu mai înregistreze nicio schimbare. Infirmiera s-a întors, a citit temperatura şi a no-

tat-o. Trebuia să fiu foarte atentă să fac acest lucru treptat, ca să nu-i trezesc lui Mengele suspiciuni în legătură cu recuperarea mea. Planul meu a funcţionat perfect! Astfel că după trei săptămâni m-au lăsat să plec înapoi în baracă.

M-am întors fericită la sora mea. Acum, că eram împreună, ştiam că mă voi face bine. Dar am fost consternată văzând înfăţişarea lui Miriam. Avea o privire absentă şi se uita în gol. Părea slăbită şi lipsită de viaţă.

— Ce ai? am întrebat-o eu. Ce s-a întâmplat? Ce ţi-au făcut?

— Nimic, a spus Miriam. Lasă-mă în pace, Eva. Nu pot să vorbesc despre asta.

Ştiam că despărţirea noastră o afectase foarte mult pe sora mea. Crezuse că nu mă voi mai întoarce niciodată la ea; gândul că va rămâne singură o făcuse să-şi piardă speranţa, în limbajul lagărului, devenise *Muselmann,* adică un „zombi”, cineva care nu mai avea dorinţa de a lupta pentru viaţa sa.

în primele două săptămâni cât am fost plecată, Miriam nu a mai fost dusă în laborator. A fost tinută la izolator, fiind păzită tot timpul de nişte gărzi SS. La început, Miriam nu a ştiut ce era cu mine, dar probabil că a simţit că cei de aici

aşteptau să mi se întâmple ceva. în ciuda a ceea ce credea Mengele, nu am murit, aşa că Miriam a fost dusă în laborator unde i s-au administrat mai multe injecţii, în urma cărora s-a îmbolnăvit. Injecţiile acelea aveau ca scop să împiedice creşterea rinichilor, aceste organe urmând să rămână la etapa de dezvoltare a unui copil de zece ani. Nu am reuşit niciodată să descopăr care era scopul acestui experiment efectuat pe sora mea.

Dar am aflat că planul lui Mengele era ca eu să mor de boala care îmi fusese inoculată. Doctorul Miklós Nyiszli, un prizonier evreu care era medic patolog, a scris şi apoi a publicat o relatare de martor ocular despre cum Mengele le cerea de multe ori patologilor să efectueze autopsii pe gemenii care muriseră la câteva ore distanţă unul de celălalt. Era o ocazie unică de a compara efectele bolii asupra a două trupuri, unul sănătos şi altul bolnav, care erau identice în toate privinţele. Dacă eu aş fi murit la infirmerie, Miriam ar fi fost dusă în cea mai mare grabă în laborator şi omorâtă, după ce i se facea o injecţie cu cloroform direct în inimă. Autopsiile simultane ar fi ajutat la compararea organelor mele bolnave cu cele sănătoase ale surorii mele. Dacă ele ar fi prezentat vreun interes ştiinţific, însuşi Mengele

le-ar fi examinat şi apoi le-ar fi trimis la Institutul de Antropologie din Dahlem, Berlin, într-un pachet marcat astfel: „Material de război – Urgent”.

Dar eu, o fetiţă de numai zece ani, am reuşit să-l înving pe doctorul Mengele, supravieţuind experimentului său. Acum doar de mine depindea să o ajut pe sora mea geamănă să-şi revină. Nu o puteam pierde. Şi părea ceva simplu. însă cum să reusesc acest lucru era o cu totul altă chestiune.

CAPITOLUL ŞAPTE

>

La Auschwitz-Birkenau nu ştiam niciodată ce putea să ne aducă ziua de mâine. Fiecare zi venea cu alte greutăţi cărora trebuia să le facem faţă şi astfel să supravieţuim. Miriam se îmbolnăvise şi de altceva, pe lângă diareea continuă pe care o avea din cauza dizenteriei. Deşi toată lumea, inclusiv eu, suferea de această boală infecţioasă contagioasă, Miriam nu mai voia să trăiască. Era obligatoriu să găsesc o modalitate de a o ajuta să se facă bine. La starea în care se afla sora mea contribuiseră şi injecţiile

care i se făcuseră în timp ce eu eram departe de ea.

Prin lagăr se zvonea că ceea ce ne-ar putea înzdrăveni şi scăpa de dizenterie ar fi cartofii. La Auschwitz, oamenii „organizau” de la nazişti tot ce aveau nevoie pentru a putea supravieţui. Deţinuţii priveau „organizarea” ca pe o acţiune eroică. Problema era că până atunci eu nu mai furasem niciodată, cu excepţia unui singur lucru: o cană.

Odată, pe drumul spre duşuri, în timp ce ne deplasam în şiruri de câte cinci, ne-am apropiat de un morman de vase de bucătărie. Atunci, eu am ieşit din mijlocul rândului, de la locul meu, şi m-am apropiat de margine. Am făcut un salt,
am pus mâna repede pe o cană şi am ascuns-o în partea de sus a rochiei pe care o purtam, ca apoi să continui să merg ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Dacă gardianul SS care ne însoţea atunci a văzut ceva, totuşi nu a spus nimic.

Se ştia că oricine era prins furând urma să fie spânzurat, la fel ca cei care încercau să evadeze din lagăr. Naziştii ne obligau să privim la faţa locului aceste execuţii, spunân- du-ne să ne uităm cu atenţie la ce vom putea păţi dacă vom fura sau vom încerca să fugim. îmi amintesc că îmi ziceam în gând: „Da, viaţa este minunată aici.

De ce am încerca să fugim?” Am hotărât că trebuia să găsesc o modalitate de a pune mâna pe câţiva cartofi, ca să o ajut pe Miriam să se facă bine. Nu ştiam ce mi se putea întâmpla dacă îndrăzneam să fur aceste legume, dar eram convinsă că riscam să mor. în faţa Blocului 11 fusese ridicată o spânzurătoare. Chiar dacă eram conştientă de faptul că, dacă eram prinsă „organizând” ceva, mă aştepta moartea prin spânzurare, de dragul lui Miriam trebuia să-mi asum acest risc. Nu o puteam lăsa să moară.

Unele fete din baraca noastră găteau cartofi noaptea, aşa că le-am întrebat pe ele de unde aş putea face rost şi eu de câţiva. Acestea mi-au spus că singurul loc unde îi voi găsi era bucătăria, aşa că m-am oferit să car în mod voluntar mâncare de acolo. Asta însemna că voi fi unul dintre cei doi copii care duceau supa într-un imens container, de dimensiunea unui tomberon de gunoi de peste o sută de litri, de la bucătăria aflată la capătul lagărului până la baraca noastră. Dura douăzeci de minute să mergi până acolo; drumul înapoi, târând cum puteam containerul plin cu mâncare, ne lua şi mai mult timp. Prima oară când mi-am oferit ajutorul nu am fost aleasă. A doua zi, m-am dus din nou la bucătărie şi de data aceasta am fost selectată

împreună cu o altă fată să aducem zilnic supa, un lichid apos, în care câteodată se mai găsea câte o bucăţică de cartof.

De cum am intrat în bucătărie, am observat o masă lungă de metal pe care se aflau oale şi tigăi. Dedesubtul acesteia am zărit doi saci cu cartofi. Pentru o clipă am ezitat să fac ceva. Dacă eram prinsă, puteam sfârşi în ştreang, dar dacă nu încercam, Miriam urma să moară.

M-am aplecat puţin şi apoi m-am uitat cu atenţie în jur, încercând să-mi dau seama dacă mă urmăreşte cineva. Cu inima bătându-mi atât de tare încât o simţeam în canalul

>

auditiv, am băgat mâna într-un sac şi de acolo am scos doi cartofi. Cineva m-a apucat de păr şi m-a tras în sus. Era femeia care lucra în bucătărie, o deţinută corpolentă ce purta pe cap o basma în dungi.

— Nu ai voie să faci asta! mi-a strigat în faţă.

— Ce anume, doamnă?

Făcusem ochii mari, afişând o falsă inocenţă.

— Nu-i frumos să furi. Pune-i imediat la loc!

Am lăsat cartofii să cadă înapoi în sac. Mă aşteptam să fiu târâtă spre spânzurătoare, dar nu s-a întâmplat nimic de genul acesta. Aproape că am izbucnit în râs de uşurare când am înţeles că

singura mea pedeapsă era mustrarea primită.

Tocmai aflasem că a fi unul din gemenii lui Mengele însemna că nimeni nu îndrăznea să-ţi facă rău cu bună ştiinţă cât timp doctorul ne voia în viaţă. Avea nevoie de noi ca să-şi continue experimentele.

Dar eu tot mă temeam că bucătăreasa mă va raporta la *blokova,* supraveghetoarea blocului nostru, şi că astfel nu mi se va mai permite să car mâncarea. însă a doua zi m-am oferit din nou să fiu de ajutor la bucătărie. Şi de data aceasta am fost acceptată.

Acum însă a fost mai uşor să „organizez” cartofii fără să mai fiu prinsă de cineva. Nu am mai fost nici pe departe la fel de speriată ca prima dată, pentru că ştiam că nu mi se poate întâmpla nimic mai rău decât cel mult să am parte de o admonestare severă. Ajunsă lângă saci, am pus repede mâna pe trei cartofi şi i-am băgat în sân. De data aceasta, nu m-a văzut nimeni. Planul îmi reuşise! Acea mică pradă a fost una dintre cele mai mari comori pe care pusesem mâna vreodată. Abia *aşteptam* să vină seara.

Activităţile interzise, precum gătitul, trebuiau făcute noaptea, după ce *blokova* şi asistenta supraveghetoarei se duceau la culcare în cămăruţele lor, aflate în partea din faţă a barăcii

noastre. Una dintre gemene adusese câteva bucăţi de cărbune, pe care le strânsese în timpul zilei. La capătul banchetei din cărămizi care se întindea în mijlocul barăcii aveam un cuptor şi în el am aprins un mic foc. Cineva era de pază la uşă, în caz că *blokova* se trezea. Alte fete stăteau la intrarea în baracă şi semnalizau bătând din picioare dacă se apropia cineva. Am gătit pe rând în întuneric.

Mi-am folosit propria oală şi în ea am fiert cartofii pe care îi furasem – cu coajă, cu puncte şi pământ pe ei, cu totul! Apoi eu şi Miriam ne-am ospătat. Am mâncat cartofii fără sare sau unt, dar cu toate acestea au avut un gust delicios. Ne-au încălzit si ne-au ridicat moralul. I-as fi dat lui Miriam

toată mâncarea, dar şi eu eram hămesită şi aveam nevoie de putere ca să pot să mă îngrijesc de amândouă.

După aceea, m-am oferit în fiecare zi să car recipientul cu supă de la bucătărie, deşi nu eram aleasă decât o dată sau de două ori pe săptămână. Dar cu fiecare drum pe care îl făceam eram tot mai pricepută la „organizare”. întotdeauna luam mai multi cartofi decât aveam nevoie în ziua aceea. Drept urmare, eu şi Miriam am ajuns să mâncăm de trei ori pe săptămână

aceste legume.

Uneori, noaptea, doamna Csengeri se furişa în baracă la noi, ca să pregătească acei cartofi pe care îi furase pentru fiicele ei. Imediat ce o persoană termina de gătit, o alta îi lua locul de îndată la cuptor. Formam o mică brigadă şi mereu aveam oameni care stăteau de pază, asigurându-se că nu vom fi prinse gătind.

Toată lumea cunoştea sistemul şi regulile noastre. în ciuda faptului că majoritatea prizonierilor eram numai piele şi os, doar foamea amintindu-ne că mai eram în viaţă, nu încercam niciodată să le furăm mâncarea celorlalţi.

>

Cartofii pe care i-am adus lui Miriam au avut efectul unui medicament. Sora mea s-a însănătoşit repede, a prins puteri şi astfel i-a revenit dorinţa de a lupta pentru viaţa ei. Pot spune că, dacă nu aş fi fost eu să o ajut, ar fi murit – şi sunt sigură că această afirmaţie nu ar fi jignit-o. în acelaşi timp, grija pe care i-am purtat-o lui Miriam m-a făcut şi pe mine să fiu mai rezistentă şi mai puternică. Pentru că eram gemene, ne-am agăţat una de cealaltă. Pentru că eram surori, ne-am bazat una pe alta. Pentru că eram o familie, nu am renunţat să luptăm una pentru cealaltă.

La Auschwitz, era foarte uşor să mori. Să supravieţuieşti, însă, presupunea să munceşti din greu.

CAPITOLUL OPT

în timp ce vara anului 1944 lăsa loc toamnei, lucrurile au început să se schimbe. Din ce în ce mai multe avioane vuiau deasupra capetelor noastre şi bombardau cartierele şi fabricile naziste. Uneori, erau două sau trei raiduri pe zi. Deşi nu aveam radio şi la noi nu ajungea nicio ştire, ne-am dat seama că în curând vor veni băieţii buni si ne vor elibera de aici. Până la sosirea lor, trebuia să mă asigur că eu şi sora mea vom rămâne în viaţă. Aceasta era misiunea, dar şi responsabilitatea mea. însă condiţiile din lagăr nu se îmbunătăţeau deloc, într-un fel, aş putea spune că ele deveneau chiar mai rele.

în timpul nopţii de 7 octombrie, am fost trezite de sunetul unei explozii puternice. Sirenele urlau. Câinii lătrau. Oare ce se întâmpla? Mai târziu am aflat că evreii din *Sonderkommando*** (deţinuţii obligaţi să ardă cadavrele altor

** „Unităţi speciale”, în limbă germană, în original, *(n. red.)*

prizonieri) se răsculaseră si aruncaseră în aer Crematoriul IV din Bir

>

kenau. Folosiseră un explozibil introdus pe furiş în lagăr de către un grup de evreice care lucrau în fabricile naziste de muniţie. Bărbaţii din *Sonderkommando* hotărâseră că mai bine mureau luptând decât în camera de gazare. Ei voiau să se răzbune pentru pierderea rudelor şi a prietenilor lor.

Pe atunci circulau tot felul de zvonuri, potrivit cărora atunci când Forţele Aliate – armatele americană, britanică si sovietică – se apropiau de acest loc, membrii SS urmau să-i omoare pe toţi cei aflaţi în lagăr. Cu toate acestea, Mengele îşi continua experimentele medicale, sperând să mai facă o descoperire ştiinţifică importantă.

în momentul acela nu ştiam că doctorul primise ordin de la conducerea nazistă să „lichideze” lagărul de ţigani, în care se aflau peste două mii de prizonieri romi, cei mai mulţi fiind femei şi copii. Deşi Mengele încercase să-i păstreze pe ţigani pentru a-i folosi în cercetările sale, el a urmat ordinele primite. Astfel, aceşti prizonieri au fost duşi imediat în camerele de gazare pentru a fi omorâţi, iar apoi au fost incineraţi.

Eu, Miriam şi toţi gemenii din barăci am fost transferaţi din lagărul în care ne aflam în cel al ţiganilor, care acum rămăsese gol. Deţinuţii lăsaseră în urma lor pături, iar pe pereţi am găsit nişte desene colorate. Nu ştiam de ce naziştii ne mutaseră acolo. Lagărul acela se afla în apropierea unei camere de gazare şi a unui crematoriu. Se zvonea că noi eram următorii programaţi să fie gazaţi.

în prima zi în care am fost transferaţi în noul nostru loc, am stat afară în frig, la apel, de la ora cinci dimineaţa până la ora patru după-amiaza. Pământul era acoperit ici-colo cu zăpadă. A fost cel mai lung apel la care participaserăm, deoarece un prizonier lipsea. Mirosul care venea dinspre
crematoriu îngroşa aerul, fiind amestecat acum cu frigul şi cu ceaţa din acea zi. Mie şi surorii mele ne-au îngheţat picioarele. Nu am aflat niciodată unde fugise prizonierul dat dispărut.

în următoarele câteva săptămâni, am stat în lagărul ţiganilor, trăind în umbra crematoriului din apropiere, cu groaza permanentă că şi noi vom fi omorâţi curând. Niciodată nu am ştiut cum de nu s-a şi întâmplat acest lucru. Poate că am fost salvaţi de ordinele primite de la Berlin, care cereau să fie oprită gazarea evreilor.

Probabil că naziştii înţelegeau deja că erau pe cale să piardă războiul şi voiau să ascundă dovezile atrocităţilor comise.

>

Apoi, la începutul lunii ianuarie 1945, gărzile SS au început să le ordone oamenilor să iasă din barăci. Apoi au pornit cu ei în marşuri forţate. Strigau *„Raus! Raus!* Afară! Afară! Toată lumea afară! Vă scoatem de aici pentru a vă proteja.” Am auzit că mii de oameni erau duşi în marş fortat undeva în interiorul Germaniei.

— Nu ies din baracă, i-am spus eu lui Miriam. Nu am de gând să pornesc în niciun marş.

întrucât nemţii nu se purtaseră deloc frumos cu noi pe când câştigau luptele, nu vedeam de ce ar proceda altfel când erau pe cale să piardă războiul. Aşa că am rămas pe loc.

Spre surprinderea mea, nimeni nu a venit după noi. Naziştii se grăbeau atât de tare să scoată pe toată lumea din acel loc, că nu s-au mai deranjat să caute prin barăci după cei rămaşi în lagăr. Câteva dintre gemene au rămas cu noi, printre care doamna Csengeri şi fiicele ei. La acel moment nu ştiam că mai erau mulţi alţii care aleseseră să nu plece din lagăr.

în dimineaţa următoare, când ne-am trezit, am constatat că rataserăm apelul. Am mai descoperit

că naziştii plecaseră deja... sau cel puţin aşa părea. Nu am văzut deloc nici paznici, nici gardieni SS, nici pe doctorul Mengele.

Câtă bucurie si fericire am simtit în acele momente! Naziştii fugiseră! Acum eram pe cont propriu. Am încercat să găsesc ceva de mâncare, apă şi pături, care să ne ajute pe mine şi pe sora mea să supravieţuim.

Unul dintre prizonieri făcuse o gaură în gardul din sârmă ghimpată, ca să putem trece uşor dintr-un lagăr în celălalt, împreună cu fetele am plecat în căutare de diverse lucruri, rătăcind dintr-o zonă în alta. Eu aveam nevoie urgent de nişte încălţări. Le purtam încă pe cele cu care plecasem de acasă spre Auschwitz. Tălpile lor se dezlipeau mereu. Le legam cu sfoară, dar îmi era greu să merg aşa. Pantofii lui Miriam păreau a fi într-o stare mai bună, pentru că ea rămânea în baracă să păzească acele câteva obiecte care ne aparţineau, în timp ce eu plecam în misiuni de „organizare”.

împreună cu celelalte fete, m-am dus în acel loc unde naziştii păstrau toate hainele, încălţămintea şi păturile confiscate de la deţinuţi. Era o clădire imensă căreia naziştii îi spuneau „Canada”, poate deoarece vedeau această ţară ca pe un loc al abundentei. Mormanele de obiecte de care fuseseră de-

[9]

posedaţi atâţia prizonieri se ridicau până în tavan. Am căutat printre sutele de pantofi de acolo, dar nu am găsit o pereche care să mi se potrivească; în cele din urmă, am ales una cu două numere mai mari. Am umplut partea din faţă a încălţărilor cu nişte cârpe şi apoi le-am legat cu sfoară. Cel puţin acum îmi era cald la picioare. Apoi am luat nişte paltoane şi nişte pături pentru mine şi Miriam, le-am dus în baracă şi ne-am înfofolit bine.

într-o după-amiază, m-am dus la bucătărie ca să pregătesc ceva de mâncare. Vreo doi copii şi câţiva adulţi care rămăseseră în lagăr erau deja acolo şi luau nişte pâine.

în timp ce duceam în braţe vreo cinci-şase pâini, am auzit zgomotul scos de un automobil. „Dacă naziştii au plecat deja, a cui putea fi maşina?” m-am întrebat eu în sinea mea. Am alergat cu toţii afară să vedem despre ce era vorba. Din- tr-o maşină de teren au sărit patru nazişti, înarmaţi cu mitraliere, care au început să tragă în toate direcţiile.

îmi amintesc că am văzut ţeava unei arme îndreptată spre capul meu, la numai un metru de mine, şi atunci mi-am pierdut cunoştinţa. Când m-am trezit, am crezut că sunt moartă, în jurul meu nu vedeam decât cadavre.

OK. Aşadar, am murit cu toţii, m-am gândit eu

atunci. Apoi mi-am mişcat braţele. Şi după aceea, picioarele. Am atins persoana de lângă mine, dar aceasta nu s-a mişcat. Trupul ei era rece ca gheaţa. Aha! *Ea* era moartă, dar eu eram în viată!

M-am ridicat în picioare, fiind recunoscătoare pentru faptul că încă trăiesc. M-am gândit că un înger păzitor mă făcuse să leşin chiar înainte ca gloanţele să mă lovească, pentru că atunci eu nu am mai avut timp nici să gândesc, nici să fac ceva ca să mă salvez.

Am gonit înapoi la baracă.

— Miriam? am strigat eu când am intrat.

Era acolo.

— Ce s-a întâmplat? m-a întrebat ea, cu ochii plini de frică.

— S-au întors naziştii! i-am spus eu şi am adăugat: Oare de ce s-au întors? I-am povestit ce mi s-a întâmplat şi cât de speriată fusesem. Nu am luat pâine. Mi-a fost atât de frică, că a trebuit să fug ca să-mi pot salva viaţa.

— Vai, Eva, dacă ai fi murit? a exclamat ea.

Nu am mai discutat deloc despre ce ar fi putut să mi se întâmple. Ne-am îmbrăţişat şi nu ne-am mai desprins una de cealaltă.

în aceeaşi noapte ne-au trezit din somn un fum dens şi o căldură insuportabilă. Prin acoperiş

pătrundeau flăcări. Simţeam căldura dogoritoare a focului care venea prin pereţi. Toate barăcile ardeau! Ne-am adunat repede lucrurile şi am fugit afară. Naziştii se întorseseră în lagăr. Nu se mai ascundeau, încercând probabil să distrugă dovezile crimelor comise de ei.

Flăcările înroşeau cerul cât vedeai cu ochii. Gardienii SS [9]
aruncaseră în aer un crematoriu si clădirea numită Canada. Cămăşile şi rochiile din această construcţie zburau prin aer printre scântei şi cenuşă. Aliaţii atacau, iar bombele lansate de ei luminau cerul. Părea că lumea întreagă ardea.

Mii de oameni ieşeau în fugă din şirurile lungi de barăci. Aceiaşi nazişti pe care îi văzusem când m-am dus la bucătărie ne-au aliniat ca să ne numere.

— Toţi cei care nu vor merge în pas de marş vor fi îm- puşcaţi pe loc! a urlat un gardian la noi. Apoi a tras cu arma spre mulţime în semn de avertisment.

— Miriam, rămâi lângă mine, i-am şoptit eu. Nu ştiam încotro mergeam. O ţineam strâns de mână. Ne-am croit drum spre centrul grupului. Era mai sigur acolo decât să te afli în fruntea lui sau la coadă, unde puteai atrage uşor atenţia. Dacă începeau să ne împuşte, noi două am fi fost

înconjurate de alţi oameni şi astfel protejate.

Mulţimea ne trăgea după ea. împinse şi înghesuite în grămada aceea de oameni, trebuia să luptăm ca să rămânem la mijloc. Membrii SS continuau să împuşte lumea la întâmplare, în timp ce ne împingeau de la spate. Pe când peste tot în jur vedeam căzând trupurile celor ucişi de focurile de armă trase de către nazişti, teama noastră creştea din ce în ce mai mult. în acest convoi se aflau toţi copiii şi bătrânii care nu părăsiseră lagărul cu grupurile dinainte. Mai târziu am auzit că în noaptea aceea din Birkenau au plecat 8.200 de persoane, printre care ne aflam şi noi. în decurs de o oră, pe drum au fost omorâţi 1.200 de prizonieri. Doar 7.000 au mai ajuns la barăci.

Luate de valul mulţimii, într-un târziu am ajuns la Auschwitz. Era încă miezul nopţii, dar clădirile din cărămidă străluceau în lumina reflectoarelor. Nestiind ce anume urma să se petreacă, oamenii au început să împingă cu forţă, îmbul- zindu-se spre intrarea în clădirea cu două etaje. Noi două am alergat spre barăci, în căutare de adăpost.

La un moment dat, paznicii noştri, membri ai SS, au dispărut în mod inexplicabil. Nici nu-mi mai amintesc cum s-a întâmplat, dar în

înghesuiala aceea am pierdut-o pe sora mea.

— Miriam? am strigat eu. Miriam! Miriam! Unde eşti?

M-am întors într-o parte şi în alta. Nu era acolo, nu era niciunde!

Am început să intru în panică şi inima a prins să-mi bată ca nebuna în piept. Respiram cu greu şi faţa îmi ardea, în ciuda frigului de afară. Privirea îmi fugea dintr-o parte în alta, iar ochii mei erau plini de lacrimi din cauza fricii.

„Dacă Miriam ajunge în altă baracă?” mi-am spus eu.

„Dacă va fi transportată altundeva?”

„Dacă este rănită?”

„Dacă moare? Cine ar şti să-mi spună?”

„Dacă nu o voi mai vedea niciodată?”

Am părăsit clădirea cu două etaje şi am trecut de la o construcţie la alta, când mergând la pas, când alergând şi stri- gându-i numele: „Miriam! MI-RI-AM! MI-RI-AM!”

Am întrebat pe toată lumea dacă văzuse o fată care semăna cu mine. „O cheamă Miriam”, le-am spus. „Miriam Mozes. Vă rog, vă rog! Aţi văzut o fată pe nume Miriam?”

Nişte oameni cu suflet bun mi-au înţeles probabil disperarea şi panica. M-au ajutat alăturându-mi-se şi strigându-i numele surorii

mele: „Miriam Mozes! Miriam Mozes!” Dar indiferent unde am mers, unde am căutat şi oricât de tare am ţipat, tot nu am dat de ea.

După o vreme, cum Miriam nu răspundea, oamenii au renunţat să mă mai ajute. „Nu te opri”, mă îndemnau ei, pri- vindu-mă cu milă, dar trupurile le erau lipsite de vlagă de atâta epuizare. „Trebuie să fie undeva.”

„Miriam! Miriam!” Nu lăsam să treacă treizeci de secunde fără să-i strig din nou numele.

Deşi în ochii unor oameni citeam milă şi îngrijorare, observam că altora nu le păsa şi nu se deranjau să mă ajute. Foarte multi dintre ei se săturaseră si nu mai aveau niciun strop de compătimire pentru alţii. „O cauţi pe sora ta, zici? Mare scofală! Eu nu mai am pe nimeni.”

Voiam să le strig că Miriam era mai mult decât o soră. Era jumătate din mine. Supravieţuirea fiecăreia depindea de a celeilalte! Nu-mi ieşeau din minte sufletele acestea pierdute. Eu trebuia să o găsesc pe Miriam. Neapărat.

Am continuat să caut. „Miriam! Miriam!” strigam eu, iar vocea mea era tot mai răguşită şi tot mai slabă. Eram moartă de foame şi sleită de puteri. Dar nu-mi dădeam voie să mă odihnesc. Nu m-am oprit nicio clipă. îngrozită de frică, mer- geam dintr-o clădire în alta, neputând să renunţ

la căutarea surorii mele. Sute de oameni numai piele şi os, pe ale căror trupuri jalnice atârna uniforma subţire de deţinut, apăreau în faţa ochilor mei, oriunde mă uitam. Păreau să fie atât de mulţi! Pentru mine toţi arătau la fel, pentru că nu erau Miriam. Ce i se putuse întâmpla? Fuseserăm despărţite doar o singură clipă, în timp ce alergam să ne adăpostim! Oare ce păţise? Am continuat să merg mai departe.

Abia târându-mi picioarele, mişcând ritmic din braţe ca să pot înainta, nu mi-am permis să mă gândesc nici la cât de foame îmi era, nici la durerea de burtă pe care o aveam, nici la uscăciunea din gură care îmi făcea limba să se lipească de cerul gurii. Nimic din toate acestea nu mai conta. „Miriam! Miriam Mozes! Miriam!"

Ore în şir, minute după minute, secunde după secunde – toate se adunau unele peste altele crescând starea mea de panică. Căutam de douăzeci şi patru de ore. Miriam nu era nicăieri. Nu putea să fi dispărut pur şi simplu. Refuzam să accept una ca asta. Dar unde se afla?

împleticindu-mă ca într-un coşmar din cauza disperării şi a extenuării, am intrat într-o altă clădire. „Miriam! Miriam Mozes! Miri..." M-am lovit de cineva care avea aceeaşi înăl- time ca mine.

— Scuze! am spus eu. Eram pe punctul de a

trece pe lângă persoana aceea, când mi-am dat seama că era Miriam. Miriam! MIRIAM! I-am căzut în braţe. Şi ea s-a prăbuşit în braţele mele. Unde ai fost? Te-am căutat peste tot! Ce s-a întâmplat?

— Eu te-am căutat pe *tine* peste tot! a zis ea. Ce ţi s-a întâmplat?

Ne-am îmbrăţişat şi ne-am sărutat. Strângându-ne tare în braţe, ne-am prăbuşit pe podea ca să ne odihnim, plângând şi agăţându-ne una de cealaltă.

— Eva, unde ai fost? m-a întrebat ea printre lacrimi. Am făcut o greşeală atunci când am luat-o la goană. Am crezut că nu o să te mai văd niciodată.

— Nu. Eu nu m-am putut gândi prea mult la asta. Trebuia să te găsesc! am insistat eu. Apoi am recunoscut adevărul. Fusesem disperată.

M-am cufundat în braţele ei. Mă simţeam de parcă ar fi fost Hanuka. Era un miracol!

Trăiam cea mai puternică senzaţie de uşurare şi de iubire pe care o avusesem în toată viaţa mea de până atunci. M-am tras puţin în spate ca să-i privesc lui Miriam chipul sfrijit. Apoi am luat-o din nou în braţe şi am strâns-o cu putere. Aceste douăzeci şi patru de ore de căutare mi se păruseră o eternitate. Cu cât mă agăţam mai tare

de sora mea, cu atât eram mai sigură că de acum înainte nu ne vom mai despărţi niciodată.

— Sunt atât de fericită că te-am regăsit, i-am spus, cuprinsă de o emoţie greu de descris.

Miriam a întins mâna către mine.

— Uite! a zis ea. în palmă ţinea o bucăţică de ciocolată. Mi-a dat-o cineva în timp ce te căutam.

Am făcut ochii mari. Miriam mi-a oferit-o mie. Am rupt-o în două jumătăţi şi am savurat-o împreună, în acest moment care ni se părea cel mai dulce.

— De acum înainte, să mă tii mereu de mână, i-am zis eu. Să nu-mi mai dai drumul niciodată.

Miriam a fost de acord.

— Nu trebuie să ne mai despărţim niciodată, a fost replica ei.

— Aceasta este baraca noastră norocoasă! am spus eu.

— Atunci, hai să dormim aici, mi-a propus Miriam, lă- sându-se să alunece pe lângă perete. Sunt atât de obosită.

Cu degetele împreunate şi cu trupurile lipite unul de celălalt, am închis ochii obosite. Indiferent ce mai urma să se întâmple, acum ştiam că ne aveam una pe alta.

CAPITOLUL NOUA

în următoarele nouă zile, eu şi Miriam am fost pe cont propriu, având grijă una de alta, aşa cum făceau toţi ceilalţi prizonieri. Am rămas în baraca noastră norocoasă cu alte perechi de gemeni şi cu nişte femei adulte. Preocuparea mea era să găsesc zilnic de mâncare pentru noi două. Miriam avea degerături la picioare din cauza acelui apel îndelungat la care fuseserăm silite să participăm în lagărul ţiganilor, aşa că ea păzea păturile şi vasele în care mâneam, în timp ce eu şi cu alte două fete mergeam la „organizat”.

împreună cu acestea, am reuşit să pătrund în depozitele naziştilor si în fostele locuinţe ale membrilor SS. De două

> > >

ori am intrat în sediul naziştilor, o casă frumoasă cu un mobilier drăguţ. înainte, nu ştiusem de existenţa unui asemenea loc. Unii duseseră un trai luxos, chiar în mijlocul unui lagăr nazist al morţii.

Pe o masă am văzut nişte mâncare care arăta foarte bine.

>

Părea proaspăt făcută şi savuroasă! M-a mirat faptul că naziştii lăsaseră în urma lor nişte preparate apetisante. Oare aveau ceva? De foame, am pus mâna imediat pe ceva de pe masă. Dar chiar înainte să muşc din preparat, m-am oprit şi l-am aşezat la loc. Mai târziu am vorbit cu nişte oameni din lagăr care mi-au spus că naziştii lăsaseră intenţionat mâncare otrăvită, ca eu şi alţi prizonieri ca mine să o consumăm şi apoi să murim.

Cu o altă ocazie, eu şi fetele care mă însoţeau am descoperit nişte butoaie mari cu varză murată. Am mâncat-o şi, cum nu aveam apă potabilă, iar pe jos nu era zăpadă pe care să o strângem şi apoi să o topim, am băut din zeama de varză. Din bucătărie am luat nişte pâine. Pentru noi era un adevărat festin.

Deja ajunsesem foarte pricepute la căutat mâncare. „Organizaserăm” o eşarfa şi ea a devenit obiectul nostru cel mai preţios. într-un subsol am descoperit un imens morman de faină. Am întins pe jos eşarfa de formă pătrată şi am umplut-o cu această pulbere. Revenind în baracă, am amestecat faina cu un lichid şi am copt o

turtă pe sobă. Era ca pâinea nedospită pe care o mâncau evreii din Biblie când au fost nevoiţi să fugă din Egipt şi nu au mai avut timp să lase coca la dospit. Era azima pentru Paştele evreiesc, de data aceasta într-un lagăr de concentrare.

Dar în continuare aveam foarte puţină mâncare. îmi aduc aminte că mă uitam la sora mea şi mă gândeam: „Parcă este un schelet. Oare şi eu arăt la fel?” De cum găseam ceva comestibil, mâneam totul în mare grabă. Nu mai rămânea nimic pentru masa următoare. Atunci nu ştiam cât de periculos era să ne îndopăm aşa, dată fiind starea de subnutriţie în care ne aflam. Unele fete s-au umflat pur şi simplu, iar una dintre cele mai bune colege de „organizare” a murit de prea multă mâncare consumată.

într-o dimineaţă, împreună cu o altă pereche de gemene, am pornit spre fluviul Vistula, care nu se afla departe de lagăr. înarmate cu câteva sticle şi diverse alte recipiente, plă- nuiam să spargem gheaţa, apoi să băgăm vasele în apă şi să le umplem cu acest lichid proaspăt.

Stând pe malul fluviului, am văzut pe cealaltă parte o fată cam de vârsta mea. Avea părul împletit în codiţe şi purta o rochie curată, iar pe deasupra, un palton. în spate ducea un ghiozdan şi mi-am dat seama că mergea la şcoală.

Am încremenit. Nu-mi venea să cred că mai exista o lume în care oamenii erau îngrijiţi, iar fetiţele purtau părul împletit şi legat cu funde, aveau rochii frumoase şi se duceau la şcoală! Odată, şi eu fusesem precum fetiţa aceea – îmbrăcată în haine curate, cu fundiţe în păr şi mergând la şcoală. Până atunci crezusem că toată lumea se afla într-un lagăr de concentrare, la fel ca noi. Dar mi-am dat seama că de fapt lucrurile nu stăteau deloc asa.

Fata s-a uitat la mine rămânând nemişcată. Am privit şi eu hainele pe care le purtam, zdrenţuite şi mişunând de păduchi, paltonul meu, precum şi pantofii cu câteva numere mai mari. îmi era foame şi plecasem în căutare de mâncare şi de apă. Nu ştiu ce i-a trecut prin cap acestei fete care se holba la mine, dar când mi-am ridicat din nou privirea am simtit furia care creştea în mine. Mă simţeam trădată. Eu si

Miriam nu facuserăm nimic rău! Eram nişte fetite la fel ca ea.

De ce eu mă aflam în situaţia aceasta, în vreme ce fata de pe celălalt mal al fluviului era frumoasă, curată şi ducea o viaţă perfect normală? Mi se părea greşit şi ceva de neconceput pentru mine. Dar aceasta era situaţia – ea acolo, eu aici.

După un timp care mi s-a părut a fi destul de lung, fata şi-a pus ghiozdanul în spate şi a plecat.

M-am uitat după ea cum se îndepărtează de mal, apoi am privit locul gol unde stătuse aceasta. Nu înţelegeam nimic. Nu puteam înţelege nimic.

Apoi am simţit un ghiorăit în stomac, care îmi amintea de foamea şi de setea care mă chinuiau. Am găsit un băţ gros şi l-am izbit furioasă în suprafaţa îngheţată a apei, crăpând-o şi făcând o gaură destul de mare. Am coborât sticla în apa rece, am aplecat-o într-o parte şi am privit bulele de aer care ieşeau din ea pe măsură ce se umplea cu apa curată din fluviu. Imaginea acelei fete îmi rămăsese întipărită în minte – la fel ca toate întrebările pe care le aveam referitoare la lumea de afară.

După ce am umplut toate sticlele cu apă, eu şi gemenele care mă însoţeau ne-am întors în lagăr. Ajunse acolo, am aprins un foc mic şi am fiert apa, ca să eliminăm toţi germenii din ea. Deşi ne-am mai dus de câteva ori pe malul fluviului, nu am mai văzut-o niciodată pe fetiţa aceea.

Nu puteam părăsi lagărul deoarece peste tot în jurul nostru se dădeau lupte. Era periculos să rătăcim singure pe afară. Se trăgea (cu armele) la întâmplare, iar gloanţele puteau lovi pe

oricine. Eram în mijlocul unui câmp de luptă. în zgomotul şi confuzia care domneau afară, am învăţat să ne ferim de răpăitul focurilor de mitralieră. Dacă auzeam un sunet ca un vaiet, trebuia să ne adăpostim, pentru că sigur o bombă venea în direcţia noastră. Tirurile de artilerie erau lansate şi răsunau dinspre buncărele unde naziştii se ascunseseră, după ce ne lăsaseră pe noi la barăci.

în timpul acelor zile, se răspândise zvonul că întregul lagăr – barăcile, camerele de gazare şi crematoriul – urma să fie aruncat în aer pentru a ascunde dovezile crimelor făcute de nazişti. Astfel, 60.000 de prizonieri au fost forţaţi de trupele SS să pornească într-un marş al morţii. Eu şi Miriam, precum şi mulţi dintre ceilalţi gemeni am rămas ghemuiţi în baraca noastră norocoasă. La fel au procedat şi mii de alţi prizonieri, prea bătrâni sau prea bolnavi ca să se mai poată deplasa pe o distanţă mare.

Mai târziu, am aflat din relatările unor martori că, în noaptea de 18 ianuarie 1945, doctorul Mengele a făcut o ultimă vizită în laboratorul unde nouă, gemenilor, ni se luase sânge, unde fuseserăm măsuraţi, injectaţi şi de atâtea ori ni se făcuseră incizii. De aici a luat două cutii pline cu documente, care conţineau dosarele a

aproximativ trei mii de gemeni de la Auschwitz pe care efectuase experimente. Apoi le-a pus într-o maşină care îl aştepta şi a părăsit lagărul împreună cu un grup de soldaţi nazişti care fugeau.

Timp de vreo nouă zile, am auzit fără oprire zgomote de împuşcături şi bombardamente. Intensitatea focurilor de artilerie facea ca geamurile barăcii noastre să zdrăngăne. Printre adulti umbla vorba că în scurtă vreme urma să fim eliberaţi. Eliberarea noastră. Eu şi Miriam nu înţelegeam ce însemna acest lucru. Am rămas ascunse în interiorul barăcii si am aşteptat în linişte.

în dimineaţa zilei de 27 ianuarie, zgomotul de afară a încetat de tot. Pentru prima dată după câteva săptămâni, era o linişte desăvârşită. Speram că acest lucru însemna şi eliberarea noastră, dar nu aveam habar cum se va produce. Toţi cei din baracă s-au îngrămădit la geamuri.

Ningea puternic. Până în ziua aceea, nu-mi amintesc ca lagărul să fi arătat altfel decât cenuşiu – clădirile, străzile, hainele, oamenii erau aşa acolo. Totul fusese murdar şi mohorât. în mintea mea, deasupra lagărului plutea permanent un giulgiu fumuriu.

în ziua aceasta, cândva după-amiaza, poate pe

la ora trei sau patru, o femeie a venit în fugă, s-a oprit în faţa barăcii noastre şi a început să strige: „Suntem liberi! Suntem liberi! Suntem liberi!”

Liberi? Ce voia oare să spună cu asta? Toată lumea a alergat la uşă. Am rămas pe prima treaptă, în timp ce peste mine cădeau fulgi imenşi de zăpadă. Nu vedeam nimic mai departe de un metru. Ninsese toată ziua, iar cenuşiul murdar al Auschwitz-ului era acum acoperit de o pătură albă de omăt.

— Nu vezi că se apropie ceva de noi? m-a întrebat o fată mai mare.

Am continuat să privesc încordată printre fulgii de zăpadă care pluteau în aer.

— Nu... Am mijit ochii.

Şi apoi i-am zărit.

La aproximativ cinci-şase metri în faţa noastră, am văzut nişte soldaţi sovietici care mergeau prin ninsoare, apropiin- du-se de noi cu uniformele şi pelerinele lor pline de zăpadă. Omătul le scârţâia sub picioare, dar nu vorbeau deloc.

Când s-au apropiat de noi, păreau că ne zâmbesc. Oare erau zâmbete sau doar nişte rânjete batjocoritoare? M-am uitat mai bine la ei. Da, chiar erau nişte zâmbete. Unele adevărate. în sufletele noastre au renăscut bucuria şi speranţa.

Eram în siguranţă. Eram liberi!

Plângând şi râzând, am alergat spre acei soldaţi şi i-am înconjurat.

Din mulţime a izbucnit un strigăt puternic: „Suntem liberi! Suntem liberi!” Se auzeau râsete, ţipete şi plânsete de uşurare, amestecate de-a valma, într-o harababură de sunete sărbătoreşti.

Râzând, iar unii având lacrimi în ochii lor blânzi, soldaţii sovietici ne-au răspuns la îmbrăţişări. Apoi ne-au oferit fursecuri si ciocolată – delicioase!

>

Pentru noi acesta era primul gust al libertăţii. Şi mi-am dat seama că jurământul meu mut făcut în prima seară, în latrină, să supravieţuiesc şi să ies din lagăr vie împreună cu Miriam, se adeverise acum.

CAPITOLUL ZECE

M-am agăţat de gâtul unui soldat sovietic pe care l-am îmbrăţişat, iar el m-a ridicat în braţe. M-am ţinut strâns de el, cu Miriam lipită de mine. Toată lumea se îmbrăţişa, se săruta şi striga: „Suntem liberi!”

în noaptea aceea, soldaţii au continuat

sărbătoarea cu noi în barăci. Au dansat cu femeile de aici si au băut vodcă cu bărbaţii direct din sticlă. Toată lumea râdea si cânta. Aveam şi muzică: oamenii băteau în nişte tobe improvizate, folosind linguri şi cutii de conserve, iar cineva cânta la acordeon. Unii dintre copii au început să danseze, sărind pe podea, pe paturile suprapuse şi peste adulţi. Nu mai văzusem nicicând atâta veselie, mai ales în lagărul acesta de exterminare.

Eu şi Miriam stăteam fericite pe patul nostru, privind scena aceea neobişnuită de mulţumire si fericire si bucurân- du-ne de ea. Ce imagine nebunească! Era bucuria pură a unui om, fericit că încă este viu.

— Suntem liberi! am spus eu cu voce tare, dând din cap în ritmul muzicii.

— Da. Am scăpat de îngrozitoarele *Pflegerinnenl*

— Am scăpat de *Heil, Doktor Mengelel*

— Am scăpat de experimente!

— Am scăpat de injecţii!

— Am scăpat de spânzurătoare.

— Am scăpat de...

Făceam concurs între noi adăugând pe listă toate lucrurile de care *nu* ne va mai fi dor de acum încolo, că eram cu toţii liberi.

— Putem face orice vrem! a zis Miriam, iar chipul ei mic radia de satisfacţie.

Cuvintele ei m-au făcut să mă opresc brusc. *Putem face orice vrem.*

îi priveam pe toţi sărbătorind, dar nu îi vedeam. Auzeam muzica şi cântecele, dar nu le ascultam.

Putem face orice vrem. Orice vrem. Suntem liberi.

Amintirile de acasă au început să-mi revină încetul cu încetul în memorie. Zgomotele de la fermă îmi răsunau în minte atât de puternic: cele făcute de tăierea lemnelor, de găinile care cotcodăceau, de vacile care mugeau. Mirosul de fructe coapte din livada noastră îmi umplea nările. Nu ştiu cât timp am stat acolo gândindu-mă la toate acestea.

Miriam a fost cea care mi-a întrerupt starea de reverie.

— Ce este, Eva? Şi m-a tras de mână. Eva! Ce ai?

Am întors capul spre ea, iar într-un final ochii mei i-au remarcat prezenţa.

— Acasă, am zis. Vreau să merg acasă.

Miriam m-a privit cu luare-aminte.

— Bine. Acum suntem libere. Hai acasă!

Am făcut inventarul celor câteva lucruri ale

noastre, pu- nându-le sub noi şi în interiorul hainelor. în noaptea aceea am dormit duse, pentru că aveam un plan: să plecăm cât mai curând acasă.

în după-amiaza următoare, în jurul nostru s-au adunat mai mulţi soldaţi sovietici. Aceştia ne-au cerut mie, lui Miriam şi tuturor copiilor supravieţuitori ai lagărului de concentrare să ne punem uniformele în dungi peste hainele cu care eram îmbrăcaţi atunci. Pentru că eram gemenii lui Mengele, noi nu purtaserăm deloc înainte acele uniforme de la Auschwitz. Eu aveam deja două paltoane pe mine, fiindcă era foarte frig. Pe sub paltoane şi rochii, Miriam şi cu mine ţineam ascuns tot ce aveam: mâncare, castroane, pături – lucrurile pe care le consideram averea noastră.

Stând chiar în fruntea coloanei, eu şi sora mea ne ţineam de mâini, în timp ce soldaţii sovietici ne scoteau din barăci, printre gardurile înalte din sârmă ghimpată. O infirmieră cu un copil în braţe mergea pe lângă noi. Camere de filmat imense ne urmăreau la tot pasul. M-am uitat la operator, mirându-mă că ne înregistrează.

„Suntem cumva vedete de cinema?” mă întrebam eu. Nu eram deloc impresionată de ce se întâmpla. Singurele filme adevărate pe care le văzuserăm eu şi Miriam erau cele cu Shirley

Temple, la care de obicei ne ducea mama în oraş.

Spre surprinderea mea, după ce am trecut dincolo de garduri, cameramanul ne-a trimis înapoi ca să reluăm drumul parcurs până acolo. Şiruri după şiruri de gemeni, însoţiţi de călugăriţe, infirmiere şi soldaţii ruşi, au intrat înapoi în barăci, apoi au ieşit iarăşi din ele. Am repetat acţiunea de câteva ori, până ce operatorul s-a declarat mulţumit de ce a ieşit. Mulţi ani după aceea, am aflat că de fapt cameramanul voia să folosească scena într-un film de propagandă, care să arate lumii cum armata sovietică îi salvase din mâinile fasciştilor pe copiii evrei.

într-un final, eu şi Miriam, îmbrăcate în uniforme identice, cu dungi, am ieşit pentru ultima oară din baraca noastră, ţinându-ne de mâini. Supravieţuiserăm Auschwitz-ului. Acum aveam unsprezece ani.

Mai rămânea o întrebare: cum vom putea ajunge acasă de aici?

Copiii din faţă sunt Eva (stânga) şi Miriam (dreapta).

CAPITOLUL UNSPREZECE

Toţi oamenii din jurul nostru se pregăteau să plece. Părăseau lagărul fără să privească în urmă. Eu nu ştiam în ce direcţie trebuie să o luăm. Nu aveam habar nici măcar unde ne aflam. Pe atunci, nu ştiam că existau ţări care se numeau Polonia sau Uniunea Sovietică. întrucât mersesem la scoală într-un »
sătuc din România, nu învăţasem nimic despre restul lumii, în următoarele două săptămâni, eu şi Miriam am rămas la Auschwitz împreună cu mulţi alţi foşti prizonieri. La început, nu am avut destulă mâncare. Am coborât din nou în acel beci unde mai fusesem şi acolo mi-am umplut din nou eşarfa cu făină.

Niet! Niet! „Nu! Nu!” a strigat la mine un soldat sovietic si a tras un foc de armă în aer.
[9]

Speriată, am împrăştiat toată făina pe jos şi am fugit repede afară, întorcându-mă în goană la Miriam. Mai târziu mi-am dat seama că soldatul acela nu trăsese asa cum o fă-
[9]
ceau naziştii. Voia doar să mă sperie. Sovieticii

preluaseră controlul asupra lagărului şi încercau să menţină ordinea.

Nu-mi amintesc ca după aceea să mai fi fost nevoită să „organizez” mâncare. Ruşii ne dădeau supă de fasole, care avea un gust bun. De îndată ce am început să ne hrănim mai bine, nu am mai putut să ne oprim. Ştiam deja că ne făcea rău să mâncăm prea mult, aşa că am ajuns să ne supraveghem una pe cealaltă. Nu voiam să murim de prea multă mâncare, ca alţi gemeni pe care îi cunoscuserăm.

După câteva săptămâni, într-un final, am reuşit să părăsim Auschwitz-ul. Am fost duse cu o căruţă la un orfelinat aflat într-o mănăstire din oraşul Katowice, în Polonia. Mai târziu am aflat că aranjamentele fuseseră făcute de sovietici, care lucrau cu organizaţiile ce se ocupau de refugiaţii evrei si cu Societatea Crucea Roşie.

Când am ajuns la mănăstire, am fost conduse în noile noastre camere. Am rămas şocată. Eu şi Miriam am primit o cameră frumoasă, numai pentru noi. Avea două paturi cu cearşafuri albe si curate. Cearşafuri! Nu mai văzusem nişte aşternuturi albe de mai bine de un an. Mă simţeam ciudat si puţin stingheră. Nimeni nu se deranjase încă să ne ducă să ne spălăm; eram murdare şi pline de păduchi. Nu aveam cum să

mă întind pe patul acela alb şi curat.

Pentru multă vreme am rămas cu ochii pironiţi la cearşafuri. în noaptea aceea, le-am scos de pe pat şi m-am culcat pe salteaua goală. Nu voiam să murdăresc totul. Mi se părea nepotrivit.

Călugăriţele ne lăsaseră în cameră tot felul de jucării frumoase, dar ele mă enervau. Jucăriile sunt pentru copii. Deşi aveam unsprezece ani, nu mai ştiam cum să mă joc. Aveam nevoie de căldură umană, de grijă şi de dragoste. La Auschwitz, făcusem tot posibilul ca eu şi Miriam să rămânem în viaţă. Acum nu mai voiam decât să mergem acasă. Călugăriţele nu ştiau ce să facă cu noi. Ele ne considerau nişte orfane.

Asa că m-am hotărât să vorbesc eu în numele amândurora.

— Noi suntem gemene. Ea este Miriam, iar eu sunt Eva Mozes. Tatăl nostru se numeşte Alexander, iar mama, Jaffa. Suntem din satul Porţ. Le-am vorbit în maghiară, pentru că nu ştiam deloc limba poloneză; apoi cineva le traducea ce spuneam eu. Astfel, conversaţiile durau mult timp.

— Unde sunt părinţii voştri? ne-au întrebat călugăriţele.

— Nu ştiu.

— Cine va avea grijă de voi?

— Nu ştiu nici asta. Dar vrem să mergem acasă, le-am spus eu.

Iar călugăriţele ne-au răspuns:

— Copiii nu pot fi lăsaţi să plece de aici dacă nu au părinţi.

— Dar noi avem părinţi.

— Unde sunt?

— Trebuie să merg acasă, ca să văd dacă s-au întors din lagăr, am zis eu. Acum, că eram în siguranţă, puteam spera să-i regăsesc pe mama, pe tata şi pe surorile mele.

însă călugăriţele ne-au spus că nu aveam voie să părăsim locul în care ne aflam decât dacă exista cineva care să aibă grijă de noi. Aşa că am fost nevoite să rămânem acolo.

Nu mi-a plăcut să stau într-o mănăstire catolică. în locul acela eram înconjurate de cruci, crucifixe şi reprezentări ale Fecioarei cu Pruncul, iar toate îmi păreau străine. Tânjeam după un loc mai familiar. Mă întrebam ce ar spune tata, un evreu credincios, dacă ne-ar vedea într-o mănăstire. Călugăriţele nu încercau să ne convertească, nici pe departe, dar acesta era un loc care nouă ni se părea foarte ciudat.

Fetele mai mari care reuşiseră să supravieţuiască şi care stăteau tot la mănăstire ne-au spus că puteam să ne ducem în oraşul

Katowice şi să ne plimbăm cu tramvaiul, fără să trebuiască să ne cumpărăm bilet. Tot ce trebuia să facem era să le arătăm vatmanilor numerele tatuate pe braţele noastre. Ne-au mai zis că nu era nevoie nici să ştim limba poloneză şi nici să spunem ceva. Cum noi vorbeam maghiara, asta era o mică uşurare.

Aşa că ne-am dus în oraş şi am descoperit că tot ceea ce ne spuseseră fetele acelea era adevărat: puteam călători gratuit cu tramvaiul. Astfel, eu şi Miriam am traversat de mai multe ori oraşul, de la un capăt la celălalt, folosind acest mijloc de transport în comun. Bucuria de a nu mai fi închise, de a simţi adierea vântului în părul nostru şi de a putea alege singure ce să facem era eliberatoare pentru noi.

Tot de la fetele mai mari am aflat că unii supravieţuitori de la Auschwitz erau ţinuţi într-o tabără din Katowice pentru persoanele strămutate, iar printre ei se aflau vechea noastră prietenă de acasă, doamna Csengeri, şi gemenele ei. într-o zi, am pus la cale un plan pentru a părăsi mănăstirea.

— Haide, Miriam, i-am zis eu. Mergem la doamna Csen- geri.

— De ce? m-a întrebat Miriam.

— Doar vino cu mine.

Am sărit într-un tramvai si ne-am dus în tabăra din Katowice. Când am găsit-o pe doamna Csengeri, am început să turui.

— Aţi fost prietena mamei, i-am spus eu. Noi nu vrem să rămânem la mănăstire, însă cei de acolo nu ne lasă să plecăm fiindcă nu-i găsim pe părinţii noştri.

— Da, ştiu, mi-a răspuns ea. Dar de ce îmi spui toate astea?

Am făcut o pauză. Apoi am replicat fără să respir:

— Vreţi să semnaţi o hârtie prin care să confirmaţi că sunteţi mătuşa noastră si că ne luati dumneavoastră ca să ne

duceţi acasă?

La început, doamna Csengeri nu a spus nimic. în cele din urmă, mi-a răspuns:

— Bine. Vin cu voi la mănăstire ca să semnez acele hârtii. A făcut o pauză, după care a adăugat: Apoi, vă voi lua cu mine acasă.

Eram încântată peste măsură.

în martie 1945, ne-am mutat în tabără cu doamna Csengeri şi fiicele ei. Locuiam într-o cameră dintr-o baracă, împreună cu o altă femeie, doamna Goldenthal, şi cu cei trei copii ai săi.

Băieţii gemeni ai doamnei Goldenthal, Alex şi Erno, erau de vârsta noastră şi atunci am descoperit că, la fel ca noi, şi ei fuseseră selectaţi pentru experimentele de la Auschwitz ale doctorului Mengele. Doamna Goldenthal rămăsese cu cei doi fii ai ei si mai târziu am aflat că sub fusta sa mare reusise să ascundă o fetiţă pe nume Margarita. Ajunsese în lagăr cu acest copil şi, cât a stat acolo, chiar şi în baraca unde în timpul inspecţiilor o ţinuse pe Margarita sub o saltea, ea şi celelalte femei complotaseră ca fetiţa să rămână departe de ochii naziştilor.

Acum, doamna Goldenthal şi doamna Csengeri aveau grijă de noi toţi. Ne spălau şi ne fierbeau hainele ca să le dezinfecteze. Aşa au reuşit să ne scape de păduchi. Din nişte tunici kaki ale soldaţilor sovietici doamna Csengeri a cusut rochiţe pentru mine şi Miriam. Purtându-le, eu mă simţeam din nou fetiţă. Ba chiar ne pregătea special câte ceva de mâncare. Eu şi Miriam eram din nou ca o familie, fiind acum îngrijite de nişte adulţi, aşa cum se întâmpla altădată.

Soldaţii sovietici care aveau în grijă tabăra unde stăteam ne dădeau pâine şi o jumătate de rublă pe săptămână, pe care să o cheltuim aşa cum voiam noi. Uneori, eu şi Miriam mergeam la piaţa în aer liber ca să ne cumpărăm un măr. în

mod normal, primeam o mâncare simplă, dar săţioasă, care consta din pâine, supă de cartofi şi carne. Mărul era un lux pentru noi, de care eram fericite să putem avea parte.

într-o dimineaţă, după o lună şi jumătate de stat în această tabără, doamna Csengeri m-a trezit din somnul meu profund.

— Faceţi-vă bagajele, ne-a spus ea, pentru că o să plecăm.

Atunci ne-am strâns toate lucrurile. Tinându-ne de mână

>

si fiind îmbrăcate în rochiile noastre asortate, de culoare kaki, eu şi Miriam ne-am urcat împreună cu micul nostru grup într-un tren. Habar nu aveam încotro mergeam, dar ştiam unde voiam să ajungem. Tot ce ne doream era să-i găsim pe părinţii noştri sau pe cineva din familie. Tot ce voiam era să ajungem acasă.

CAPITOLUL DOISPREZECE

Soldaţii sovietici dirijau totul în trenul cu care ne-am început călătoria spre casă şi unde eram însoţiţi de doamna Csengeri, de doamna Goldenthal şi de copiii lor. Deşi mergeam cu un tren de marfa, de data aceasta drumul a fost cât se poate de diferit faţă de cel spre Auschwitz. Acum, vagoanele nu mai erau la fel de aglomerate ca atunci. în tren erau instalate nişte paturi suprapuse, cu saltele confortabile. Ne plăcea să stăm în cel de deasupra şi să privim pe geam, care aici nu mai era acoperit cu sârmă ghimpată. Noaptea aveam la dispoziţie oricâte pături voiam. Eu şi Miriam dormeam ţinându-ne în braţe. Nu vorbeam despre sentimentele noastre sau despre ce se întâmpla. Doar ne cuibăream una lângă cealaltă.

Ziua, uşile vagonului erau lăsate deschise. De multe ori, eu şi Miriam stăteam cu picioarele

atârnate în afară. Trenul înainta pe şine atât de încet, încât aproape că am fi putut să alergăm pe lângă el. Vântul ne mângâia feţele, iar aerul proaspăt ne făcea să ne simţim minunat. Ne plăcea să privim cum trecem peste câmpii şi dealuri. Era primăvară. Afară totul era înflorit, iar păsările ciripeau.

Nu ne mai aflam în pericol de moarte. Acum eram libere.

Uneori, trenul se oprea pentru cinci-şase ore. Atunci coboram din vagonul nostru, iar doamna Csengeri aşeza două cărămizi pe pământ, aprindea un foc mic şi gătea ceva într-o cratiţă. Sovieticii ne dădeau pâine şi raţii de mâncare, dar noi ne luaserăm şi alte alimente. Nu-mi mai făceam griji pentru hrana noastră. Doamna Csengeri a preluat această sarcină şi nu s-a plâns niciodată de ceva. Când mecanicul striga că trenul era gata să se pună din nou în mişcare, ne urcam la loc în el.

Ne îndreptam spre România. în tren, cu toţii cântam şi discutam. Doamnele Csengeri şi Goldenthal spuneau că vor păstra uniformele în dungi pe care le purtaseră ca prizoniere la Auschwitz şi că vor depune mărturie în faţa lumii

despre ceea ce s-a petrecut acolo. „O să-mi spun povestea”, susţinea mereu doamna Csengeri. „Voi povesti ce ne-au făcut monştrii aceia.” Atunci nu înţelegeam de ce acest lucru era atât de important. Nu-mi imaginam cine ar vrea să audă mai multe despre Auschwitz, dar cele două femei care ne însoţeau discutau tot timpul despre asta. Ele se întrebau dacă soţii lor supravieţuiseră, iar eu, dacă scăpase cu viaţă şi altcineva din familia noastră, în afară de mine şi de Miriam. însă nimeni nu ştia aceste lucruri.

Roşie Csengeri se află în mijloc.
Gemenele ei, Yehudit şi Lea, sunt de o parte şi de cealaltă,
iar fiul său, Michael, este ţinut în braţe de Zvi.

Uneori treceam prin sate şi prin oraşe distruse de bombardamente, pline de clădiri din cărămidă aflate în ruine. Dărâmăturile acopereau pământul. Unele locuri păreau abandonate. Am mers de la Katowice, din Polonia, până la Cernăuţi, lângă graniţa cu România. Am stat la periferia oraşului, într-un loc care părea să fi fost un lagăr de muncă sau un ghetou. Am rămas acolo timp de două luni şi ne gândeam că mai aveam puţin până să ajungem din nou în România.

într-o după-amiază, ni s-a spus să ne facem bagajele. Apoi am fost urcate într-un alt tren de marfa, în care erau paturi suprapuse. Pe măsură ce convoiul de vagoane înainta cu greu pe şinele de cale ferată, adulţii şi-au dat seama că ar fi trebuit deja să fim în România. Transilvania facea din nou parte din această ţară, nu mai era în Ungaria. Doamna Csengeri a urmărit indicatoarele şi ne-a spus că pătrundeam din ce în ce mai adânc în Uniunea Sovietică. Când trenul a început să urce anevoios la deal, unii oameni au sărit din acesta, rosto- golindu-se cât mai departe de şinele de cale ferată. „Unde se duc?” m-am întrebat eu. Mulţi ani după aceea m-am gândit oare ce s-o fi întâmplat cu acei oameni. Mai târziu am înţeles că multora le era

teamă de Uniunea Sovietică si nu voiau să trăiască sub un regim comunist.

După o săptămână, am ajuns într-o tabără pentru refu- giaţi din Slutsk, aproape de oraşul Minsk din Uniunea Sovietică. Am stat acolo timp de câteva luni, împreună cu foşti prizonieri veniţi din toată Europa. într-un final, am fost grupaţi după ţara de origine a fiecăruia.

într-o zi din luna octombrie, am pornit înapoi spre România. Prima noastră oprire a fost la Nagyvárad (Oradea), oraşul de unde era doamna Goldenthal. Ea şi copiii ei ajunseseră deja acasă. Eram atât de invidioasă pe aceştia! Cât îmi doream să ajungem şi noi în casa noastră! în noaptea aceea, toţi cei din grup am stat într-un hotel aflat lângă gară şi acolo am luat cina împreună. Mâncarea era foarte, foarte bună şi a constat în cartofi copţi şi ouă prăjite cu condimente, iar la desert am avut mere şi îngheţată. Pentru prima dată ne simţeam sătui după masă. O organizaţie evreiască ne-a dat bani ca să ne putem achita nota de plată. Toate oraşele în care altădată existase o populaţie evreiască aveau acum o agenţie, al cărei scop era să aibă grijă de persoanele strămutate şi să le ajute să-şi regăsească familia.

A doua zi, ne-am urcat în alt tren şi am mers spre sud, către oraşul doamnei Csengeri, Şimleu Silvaniei. Aceasta ne-a invitat să rămânem la ea peste noapte. De dimineaţă i-am mulţumit că a avut grijă de noi şi am pornit spre Porţ, satul nostru.

Când trenul s-a oprit şi conductorul a strigat „Porţ!”, am recunoscut imediat gara. Ţinându-ne de mână, eu şi Miriam am coborât pe peron, iar din vârful dealului am luat-o la vale, spre sat.

— Hai acasă, i-am spus eu.

Trebuia să văd din noua locuinţa noastră. Nu ştiu ce mă aşteptam să găsesc aici. Oare totul era la fel ca atunci când plecaserăm, poate doar un pic neîngrijit, din cauza faptului că lipsiserăm luni bune? în mintea mea „acasă” însemna eu şi Miriam, surorile noastre şi părinţii, ferma şi animalele pe care le aveam. Orice întoarcere la casa părintească trebuia să includă cel puţin unele dintre lucrurile acestea, nu-i aşa? Mi-am îngăduit să sper că acolo ne aştepta ceva bun.

Ţinându-ne de mână, eu şi Miriam am traversat satul. Purtam rochiţele kaki, făcute din tunicile soldaţilor sovietici, iar eu eram încălţată tot cu pantofii luaţi din lagăr, care erau cu două numere mai mari decât tălpile mele. Când păşeam, partea din faţă a pantofilor făcea un zgomot şi lovea prima pământul. Oamenii ieşeau

din case şi şuşoteau între ei. Nimeni nu ni s-a adresat direct. Se uitau tintă la noi cum s înaintam pe drum. Eu şi Miriam semănăm încă foarte mult. Aveam sentimentul că sătenii ştiau cine eram.

Pe măsură ce ne apropiam de casa noastră, inima a început să-mi bată din ce în ce mai tare, că mi se părea că o puteam auzi. Abia aşteptam să ajungem la poartă. în cele din urmă, vom fi din nou la noi acasă! După cum îmi aminteam eu, în casa noastră erau multe lucruri frumoase şi aici avusesem parte numai de momente fericite: paturi calde şi haine care ni se potriveau, o mamă care ne facea de mâncare, un tată care muncea pentru noi. Aceasta era familia mea.

Dar nimic din toate astea nu mai rămăsese aici. Doar pământul nearat şi pereţii goi ai unei case pustii.

Totul părea lăsat în paragină. Abandonat. Mi-am dat seama imediat că mama si tata nu se mai întorseseră acasă. Ei nu ar fi lăsat niciodată buruienile să crească atât de mari.
Nu ar fi permis nicicând ca locuinţa noastră să ajungă o dărăpănătură.

în acel moment, eu şi Miriam am înţeles că din familia Mozes numai noi două mai rămăseserăm. Nu mai erau nici bunicul şi bunica Hersh –

principalul motiv pentru care mai demult nu am plecat în Palestina. Nu mai era nimeni.

încă ţinându-ne de mână, eu şi Miriam am intrat în casă. Am fost surprinse când căţeluşa mamei, Lily, un teckel roşcat, ne-a ieşit în întâmpinare, lătrând şi dând din coadă. Trecuse atât de mult timp, iar ea era tot acolo! Părea să ne recunoască, iar când am mângâiat-o, ne-a lins mâinile. Se pare că în lagăre nu au fost duşi şi câinii evreilor, ci numai stăpânii lor.

Casa era murdară şi goală. Totul fusese furat din interior. Mobila, perdelele, vasele, aşternuturile, sfeşnicele – totul. Am trecut dintr-o cameră în alta căutând lucruri care să ne amintească de viaţa pe care o dusesem aici înainte. Nu am găsit decât trei fotografii motolite, aruncate pe podea. Le-am ridicat de unde erau şi le-am păstrat.

într-o fotografie se aflau surorile mai mari, Edit şi Aliz, cu trei dintre verişoarele noastre. în alta erau Edit, Aliz, Miriam, în anul 1942, împreună cu mine şi cu profesorii noştri. A treia fotografie era ultima făcută cu întreaga familie, în toamna lui 1943. în fotografia aceea alb-negru, eu şi Miriam purtam rochiile noastre bordo, asortate. Aceasta era singura dovadă a faptului că odată, nu cu mult timp în urmă, am avut o

familie. Am rămas în acel loc şase-şapte ore, rătăcind prin fermă.
Pomii fructiferi erau încă acolo si am reuşit să mai adunăm din ei nişte prune şi mere pe care să le mâncăm. Se pare că sătenii le culeseseră aproape pe toate. Pe la mijlocul du- pă-amiezii, a apărut vărul nostru, Shmilu. Mătuşa Irena, sora cea mică a tatălui meu, îi trimisese vorbă să vină să ne ia. Mai târziu am aflat că ne dăduse de urmă prin intermediul Crucii Roşii. Miriam şi cu mine ne-am numărat printre ultimii evrei care s-au întors în Transilvania, iar mătuşa Irena continuase să verifice listele ca să vadă dacă mai supra- vieţuise cineva din familie. Aşa a aflat când urma să ajungă în Porţ trenul nostru şi îl contactase pe Shmilu.

Shmilu avea aproape douăzeci de ani şi locuia într-un sat vecin. Şi el fusese închis la Auschwitz, fiind singurul dintre părinţii şi fraţii lui care supravieţuise. I-am spus că vecinii ne furaseră totul.

— Da, a zis el. Ştiu.

Shmilu recuperase de la ei un pat, o masă şi două scaune ca să-şi aranjeze o cameră în bucătăria de vară din ferma noastră. Lucra pământul şi avea grijă de Lily. Câinele venea şi pleca, hrănindu-se cu resturile de mâncare de pe

la alte ferme.

L-am întrebat pe Shmilu dacă ştie ceva despre părinţii noştri.

>

— Nu am văzut pe nimeni din familia voastră, ne-a zis el. Ştiu numai că mătuşa Irena a reuşit să supravieţuiască şi vă aşteaptă la ea. Fusese trimisă într-un lagăr de concentrare, dar se întorsese în luna mai.

în picioare sunt verişoara Magda,
sora mea mai mare, Edit, şi verişoara Aggi.
întinse pe iarbă sunt verişoara Dvora
şi cealaltă soră mai mare a mea, Aliz.
Toate fetele din această fotografie au murit în lagăre.

Nu mă simţeam bine în casă, chiar dacă era a noastră. Nu credeam că mai aparţineam acestui loc. Eu şi Miriam nu mai aveam o locuinţă, nici părinţi şi surori. Dar ne aveam una pe cealaltă.

Am părăsit casa împreună cu vărul Shmilu. Sătenii stăteau la poartă şi ne priveau în tăcere când treceam pe lângă ei. Eram furioasă pe ei, dar nu le-am spus nimic. Ne-am suit într-un tren care avea să ne ducă pe mine şi pe Miriam la mătuşa noastră, în marele oraş Cluj.

într-un fel sau altul, acum trebuia să ne facem o viaţă a noastră.

CAPITOLUL TREISPREZECE

în următorii cinci ani, din 1945 şi până în 1950, eu şi Miriam am locuit la mătuşa Irena. Aceasta avea o casă mare în Cluj.

înainte de război, ne plăceau vizitele la mătuşa Irena, dar şi cele ale ei la noi acasă. Ea şi soţul său călătoreau mult şi ne relatau tot felul de istorii din vacanţele petrecute pe Riviera Franceză si la Monte Carlo. Adoram ca mătuşa Irena să ne povestească despre bijuteriile şi blănurile pe care le avea, dar şi să le vedem. Fiul ei era vărul nostru preferat.

Dar la un an sau doi după sosirea noastră în Cluj, am început să descoperim că libertatea nu era aşa cum ne-o imaginaserăm. România era acum controlată de comunişti. Partidul Comunist era singura formaţiune politică existentă şi deţinea toată puterea în stat. Poliţia secretă

aresta pe oricine se opunea guvernului, confisca proprietăţile oamenilor şi le împărţea ţăranilor.

în timpul războiului, naziştii o obligaseră pe mătuşa Irena să muncească într-o fabrică de bombe din Germania. Soţul si

> > fiul ei muriseră în lagăr. Când s-a întors la Cluj, a descoperit că între timp comuniştii îi confiscaseră mai toate proprietăţile. Dar nu îi luaseră şi casa, pentru că era văduvă de război şi supravieţuitoare a lagărelor de concentrare nazistă.

Locuiam împreună, dar nu eram cu adevărat o familie. Ştiam că mătuşa se îngrijea de noi pentru că era singura dintre rudele noastre dispusă să ne primească la ea. Dar aceasta nu ne-a îmbrăţişat si nu ne-a sărutat niciodată si nicicând

>>>>

nu ne-a vorbit blând. Eu şi Miriam tânjeam după mai multă afecţiune şi după o mamă iubitoare.

Mătuşa Irena avea şi acum în casă covoare persane, o colecţie de porţelanuri şi câteva haine create de designeri cu- noscuţi, toate rămase din anii dinaintea războiului. Aceste comori îi aminteau de viaţa bună pe care o dusese odată şi, un lucru ciudat, păreau să conteze mai mult pentru ea decât noi două.

în apartamentul acela grandios al mătuşii noastre, eu şi Miriam ne simţeam nişte străine.

Eram şleampăte, neîngrijite şi dezordonate. Nişte copile de unsprezece ani care se întorseseră din barăcile de la Auschwitz. Locul nostru nu era în acel lagăr, dar nici în acest apartament din Cluj, mult prea simandicos pentru noi.

în fiecare noapte aveam coşmaruri. Visam şobolani care erau mari cât o pisică, cadavre şi ace înfipte în mine. După ce am aflat că naziştii făceau săpun din grăsimea evreilor morţi în lagăre, am visat că cineva îmi vorbea cu glasul părinţilor mei şi al surorilor şi mă întreba: „De ce te speli cu noi?”

Nu i-am povestit nimic din toate astea lui Miriam, pentru că îmi era teamă că o voi face şi pe ea să aibă coşmaruri.

Amândouă aveam probleme de sănătate şi tot timpul răceam. Corpurile ne era acoperite cu nişte bube dureroase. Acestea se făceau mari cât nişte mere si lăsau în urmă cicatrici. Când mătuşa Irena ne-a dus la medic, am fost îngrozită – mi-am amintit de doctorul Mengele şi de asistentele lui îmbrăcate în halate albe. învăţasem să mă feresc cât pot de mult de doctori si să nu am încredere în ei.

După ce medicul român ne-a examinat, a spus: „Aceşti copii suferă de acelaşi lucru ca mulţi alţii care au supravieţuit războiului: de malnutritie.

Nu au nevoie decât de vitamine şi de o dietă sănătoasă, care îi va înzdrăveni.”

La momentul acela, nu se găseau vitamine, iar mâncarea era insuficientă. Stăteam ore întregi la coadă pentru o franzelă. Vărul nostru Shmilu ne aducea de la fermă faină, cartofi, ouă, legume şi ulei de floarea-soarelui. Noi două jindu- iam după uleiul acela şi ajungeam să-l bem direct din sticlă! Din acest motiv, mătuşa Irena îşi făcea griji pentru noi, însă doctorul i-a spus să ne lase să-l consumăm, pentru că asta părea să ne ajute.

într-o zi, cineva m-a văzut pe veranda casei mâncând pâine albă şi m-a denunţat la poliţia secretă. Noaptea, aceasta a făcut o razie în locuinţa noastră şi ne-a confiscat toate alimentele. A doua zi, mătuşa a construit un dulap fals, care părea a fi un perete. Nu puteai să-l deschizi decât dacă apăsai pe un buton. După aceea, am ascuns acolo toată mâncarea noastră.

într-o noapte, poliţia secretă La ridicat pe soţul mătuşii Irena fără nicio explicaţie. A dispărut pur şi simplu. Nu ştiam dacă mai era în viaţă sau dacă murise. Când ieşeam din casă, mereu ne întrebam cine ne urmăreşte sau ne ascultă. Ne era teamă că cineva ar putea să ne toarne la poliţia secretă.

Viata în România comunistă devenea din ce în

ce mai grea. Guvernul controla absolut tot, inclusiv şcolile. în prima zi de liceu, eu şi Miriam ne-am îmbrăcat în rochiile noastre kaki, asortate. Ne-am amintit cum odată mergeam la şcoala din Porţ în rochiţele bordo. Din cauza hainelor pe care le purtam, toţi copiii râdeau acum de noi. Pierdusem numai un an şi jumătate de şcoală şi nu eram foarte în urmă. Dar pentru noi era mai greu să recuperăm materia fiindcă vorbeam doar limba maghiară, iar la clasă se preda numai în română.

în liceul unde învăţam nu mai erau alţi evrei. Unii elevi ne insultau, în ciuda a tot ceea ce înduraserăm noi până atunci. Antisemiţii din Cluj răspândeau zvonuri cum că noaptea un vampir evreu le pândea pe fetele creştine şi le sugea sângele. Eu şi Miriam obişnuiam să mergem la un orfelinat ca să luăm masa de seară, pentru că mătuşa Irena nu avea destulă mâncare. Pe drumul de întoarcere acasă, mă întrebam: „Cum de ştie vampirul acesta că eu sunt evreică şi nu mă atacă şi pe mine?”

Nu doar evreii erau persecutaţi. Situaţia era groaznică pentru toată lumea. în cele din urmă, eu şi Miriam ne-am dus la o organizaţie sionistă evreiască, ca să aflăm mai multe despre Palestina, dar după o vreme guvernul a desfiinţat

această structură. Uneori, primeam pachete din Statele Unite, de la

Eva şi Miriam când erau eleve la un liceu din Cluj

mătuşa noastră care locuia acolo. La un moment dat ne-a >
trimis nişte material textil, iar mătuşa Irena ne-a dus la croitoreasă si i-a cerut să ne facă din el trei seturi de rochii identice. Preferatele noastre erau cele albastre, cu buline mici. Ne plăcea să purtăm rochii la fel, ca să atragem atenţia şi ca să-i păcălim mai uşor pe băieţi. Mătuşa din America ne-a trimis şi nişte paltoane, dar ele aveau o croială potrivită mai degrabă pentru nişte persoane adulte, şi nici măsura nu era bună pentru noi.

într-o zi din 1948, pe când aveam paisprezece ani, guvernul a anunţat că la magazin se vor pune în vânzare paltoane noi. Eu şi Miriam am stat toată noaptea la coadă, aşteptând ca la ora zece dimineaţa acesta să se deschidă. însă în faţa magazinului s-au strâns douăsprezece mii de persoane pentru doar două sute de paltoane! Când uşile s-au deschis şi oamenii s-au năpustit în interior, o vânzătoare care era prietenă cu mătuşa noastră ne-a recunoscut, ne-a dat două paltoane şi apoi ne-a ascuns sub tejghea. Mai târziu am ieşit de acolo şi am reuşit să le plătim. Şi astfel am plecat acasă cu două paltoane roşu-cafenii, precum culoarea frunzelor toamna. Mult mai târziu, când am plecat cu vaporul spre Israel,

am purtat aceste paltoane.

în anul 1948, Palestina a devenit Statul Israel. Am început să cred că ar fi un privilegiu pentru noi să ajungem în locul unde tata visase să trăiască. Ultima dată când îl văzu- serăm, acesta ne pusese să-i promitem că, dacă vom scăpa cu viaţă din lagăr, vom pleca în Palestina.

Eu şi Miriam am început să facem schimb de scrisori cu unchiul Aaron, fratele tatălui nostru care locuia în oraşul Haifa şi căruia i-am trimis o fotografie cu noi. Unchiul Aaron s-a oferit să ne ajute să ne stabilim acolo şi astfel să ne aline suferinţa. I-am scris întrebându-l dacă în Israel exista ciocolată. El ne-a răspuns că da şi că acolo puteam consuma câtă ciocolată şi câte portocale voiam. Urma ca unchiul nostru să aibă grijă de noi. Pentru mine şi Miriam Israelul părea paradisul!

La un moment dat, mătuşa Irena ne-a spus că a aflat că fiul ei ar fi în viaţă şi că acesta ar trăi în Israel. De aceea, şi ea îşi dorea să emigreze acolo. Toate trei am cerut vize de ieşire din ţară, cea a mătuşii fiind acordată cu o mare uşurinţă. Mie şi lui Miriam ne-au trebuit însă doi ani să o primim. Guvernul nu voia să le permită tinerilor să plece din România, pentru că avea nevoie de forţă de muncă tânără, care să reclădească ţara

pustiită de război.

Cu toate acestea, noi ne-am pregătit de plecare. Regulile se schimbau zilnic în privinţa a ceea ce puteam lua sau nu cu noi. Ne-am făcut bagajele cu un an înainte de a pleca, trăind înconjurate de cutii pline cu tot felul de lucruri pe care voiam să le luăm în Israel. Pentru a putea părăsi ţara, eu şi Miriam a trebuit să semnăm că renunţăm la proprietăţile care ne mai rămăseseră. Deţineam încă aproximativ 8.000 de metri pătraţi de pământ arabil şi casa din Porţ. Comuniştii confiscaseră deja cea mai mare parte a fermei familiei noastre pentru a o împărţi ţăranilor. Atât de mult voiam să plecăm din ţară, că am semnat imediat hârtiile acelea.

Cu două luni înainte de a părăsi România, soţul mătuşii Irena a fost eliberat din închisoare şi a primit viză de intrare în Israel. Nouă, fetelor, nu ne-a spus niciun cuvânt despre câte pătimise până atunci. Noi eram fericite că în sfârşit îi dăduseră drumul.

în cele din urmă, în iunie 1950, când eram gata să părăsim România, guvernul ne-a informat că nu mai puteam lua cu noi decât hainele cu care eram îmbrăcate. în ziua plecării, mătuşa Irena ne-a spus să ne punem câte trei rochii pe noi, pe sub paltoane. Am împăturit cu grijă într-o

hârtie şi fotografiile mototolite cu familia noastră şi le-am luat cu mine.

Am mers cu trenul până la Constanţa, oraş aflat pe malul Mării Negre. împingându-ne şi îmbrâncindu-ne în mulţimea de oameni de acolo, am stat la rând să ne îmbarcăm pe vapor. Eu şi Miriam eram strivite de toţi cei care voiau să urce cât mai repede pe vas. Abia mai puteam respira. Dar noi ne ţineam strâns de mână, ca nu cumva să ne pierdem una de cealaltă. Pe un vapor construit numai pentru o mie de persoane se aflau atunci trei mii de suflete. Am aşteptat timp de douăzeci şi patru de ore înainte să pornim spre Israel.

în timp ce ne depărtam de mal, ştiam că pentru mine şi Miriam nu mai rămăsese nimic în România. în ultimii cinci ani, eu continuasem să sper că surorile sau părinţii noştri s-ar putea întoarce acasă. Organizaţiile evreieşti care lucrau cu Societatea Crucea Roşie afişau liste cu oamenii care reve-
neau acasă din lagăre. Le verificaserăm pe cele de la orfelinatul unde luam cina în fiecare seară, dar nu am găsit pe nimeni din familia noastră. Eu şi Miriam aveam deja şaisprezece ani. Trebuia să ne vedem de viaţă.

A fost o călătorie lungă şi obositoare. Zile la rând nu am văzut pământul, dar pentru noi era plăcut să ne aflăm în largul mării. întinderea nesfârşită de apă şi cer, aerul curat şi vântul care ne trecea prin păr, toate miroseau a libertate şi a noi promisiuni. Ţinându-ne de mână, eu şi Miriam priveam delfinii care făceau salturi în apă, pe lângă vaporul nostru.

într-o dimineaţă, vasul pe care ne aflam s-a apropiat de Haifa. Cât timp vaporul a andocat, am rămas pe punte, privind răsăritul soarelui deasupra Munţilor Cârmei din Israel. Era una dintre cele mai frumoase privelişti pe care eu le văzusem vreodată. Tărâmul libertăţii. Majoritatea pasagerilor erau supravieţuitori ai Holocaustului, la fel ca noi. Toată lumea a început să cânte imnul naţional al Israelului, *„Hatikvah”* („Speranţa”). Cântam şi plângeam de bucurie.

în momentul în care am debarcat în port, am căutat pe cineva care ne aştepta acolo. Când unchiul Aaron ne-a zărit în sfârşit, ne-a strigat şi ne-a făcut semn cu braţele, ca să se asigure că îl văzuserăm. Ne-am îmbrăţişat cu toţii, iar el ne-a sărutat. Am plâns în braţele lui. Trecuse multă vreme de când eu şi Miriam nu mai avuseserăm parte de tandreţea unei alte persoane.

îmbrăcate cu paltoanele noastre roşu-cafenii şi

având pe dedesubt multe straturi de rochii asortate, amândouă simţeam că în sfârşit ajunseserăm acasă.

Eva mulgând o vacă

CAPITOLUL PAISPREZECE

Când am ajuns în Haifa cu unchiul Aaron, am aflat că de fapt fiul mătuşii Irena nu se afla acolo. Ea inventase povestea aceea ca să obţină viza de emigrare. Am înţeles cu tristeţe că vărul nostru preferat dispăruse pentru totdeauna. Am petrecut după-amiaza cu unchiul Aaron şi cu familia lui şi am stabilit de comun acord ca eu şi Miriam să mergem într-un kibbutz pentru tineri, dintre cele înfiinţate de guvernul isra- elian. Acest tip de gospodărie era de obicei o fermă întinsă, unde tinerii ca noi plantau, strângeau recolta şi îngrijeau animalele. Alimentele pe care le produceau ajutau la hrăni- rea noii naţiuni a Israelului.

Jumătate de zi munceam, iar în cealaltă jumătate mergeam la şcoală. Sarcinile mele includeau culegerea de roşii şi de alune, precum şi mulsul vacilor.

în acel sat, împreună cu noi trăiau trei sute de adolescenţi proveniţi din mai multe ţări. Nu toţi erau supravieţuitori ai Holocaustului, aşa cum era cazul nostru. Unii trăiau aici cât timp părinţii lor mergeau la cursuri pentru a-şi putea găsi o slujbă. La sosire toţi eram împărţiţi în grupuri, membrii lor urmând să devină în timp prieteni. Fiecare dormitor avea o persoană responsabilă pentru acel loc, dar cu toţii trebuia să avem grijă de camerele noastre. Pentru prima dată de când plecasem de la Auschwitz, aveam să dorm fără să mai am coşmaruri. Nu mă mai temeam pentru siguranţa noastră şi nu-mi mai făceam griji în legătură cu modul în care vom putea supravieţui. Nu mai eram ameninţate de antisemitism şi ni se permitea, ba chiar eram încurajate, să sărbătorim moştenirea noastră evreiască. în acele comunităţi pentru tineri urma să înceapă procesul de vindecare a suferinţei şi a durerilor noastre.

Deşi aici ajunseseră persoane care vorbeau diferite limbi, cu toţii am învăţat una comună: ebraica. Chiar din prima seară petrecută în acest loc, eu şi Miriam am asimilat câteva cuvinte noi. Era o zi de vineri. în seara aceea, ca în fiecare vineri, toţi copiii s-au adunat într-o sufragerie

imensă pentru a sărbători *Shabbat-ul,* Sabatul evreiesc. Pe mese erau lumânări şi nişte vin. Toţi purtam bluze albe. Două fete au fost numite „surorile noastre mai mari” şi ele ne-au făcut să ne simţim ca acasă.

>

După rugăciune, toată lumea a început să cânte şi să danseze *hora.* Dar eu nu ştiam cum să fac acest lucru. „Cum se dansează?” m-am întrebat. Sora mea mai mare de aici m-a luat de mână, iar cea a lui Miriam a prins-o de mână şi pe ea. Apoi cu toţii ne-am prins în cerc. Nu ştiam paşii, dar ne-am luat după toţi ceilalţi.

Cu braţele ridicate, am dansat împreună, fete şi băieţi, cântând cu toţii *„Hava Nagila”* („Să ne bucurăm!”). Râzând, ne-am mişcat în cerc, din ce în ce mai repede. Am dansat *hora* cu multă bucurie. în sfârşit, eu şi Miriam făceam parte dintr-o familie nouă, mare şi iubitoare.

EPILOGUL EVEI

Éva Mózes Kor, aprilie 2009

Am trăit timp de doi ani în Israel, în acel sat pentru tineri. Jumătate de zi mergeam la şcoală, iar în cealaltă jumătate munceam la fermă. Am învăţat repede limba ebraică, trecând în doi ani foarte rapid de la o clasă la alta şi terminând în cele din urmă cursurile în clasa a zecea. Miriam muncea pe câmp, iar eu mulgeam vacile. Ajunsesem să fiu singura fată care lucra alături de sase băieţi. Atunci am învătat să >5 > spun „Te iubesc!” în zece limbi diferite, ceea ce la vârsta de şaisprezece ani părea un lucru foarte important de ştiut.

în 1952, amândouă am fost recrutate în armata israeliană, unde Miriam s-a pregătit să devină asistentă medicală. Eu am studiat desenul tehnic şi am ajuns proiectantă, adică o persoană care realizează planuri pentru clădiri sau diverse sisteme. Am fost trimisă într-o unitate militară din Tel Aviv şi am rămas în armata israeliană timp de opt ani, ajungând la gradul de sergent-major.

Acei ani au fost pentru mine unii în care am evoluat mult din punct de vedere personal. Am ajuns o desenatoare tehnică foarte bună şi aşa am învăţat să-mi câştig existenţa. Dar îmi doream o casă si o familie numai ale mele.

[9]

în aprilie 1960, am cunoscut un turist american pe nume Michael Kor, care se afla în Tel Aviv, în vizită la fratele lui. Deşi comunicam greu unul cu celălalt, câteva săptămâni mai târziu ne-am căsătorit. El îmi spusese ceva în limba engleză; în seara aceea m-am dus imediat şi am căutat în dicţionar toate cuvintele pe care nu le înţelesesem, apoi i-am răspuns: „Da!” Fusese o cerere în căsătorie. Aşa m-am trezit o femeie măritată, trăind în oraşul Terre Haute din statul Indiana, în Statele Unite ale Americii, unde Michael locuia din 1947. Venise aici după război ca să stea aproape de eliberatorul său, un soldat din Forţele Aliate Americane. Trebuie să vă spun că nu este o idee nemaipomenită să te căsătoreşti cu cineva cu care nu poţi comunica în aceeaşi limbă. Amândoi am avut parte de prea multe surprize pe măsură ce ajungeam să ne cunoaştem din ce în ce mai bine. De pildă, la început el a crezut despre mine că sunt o persoană foarte tăcută! După cum probabil v-aţi dat seama din această carte de memorii, nu sunt deloc aşa; doar că eu nu vorbeam limba engleză.

Mutarea din Tel Aviv în Terre Haute a fost ca
si cum as
fi J >
ajuns pe Lună. Nu ştiam nimic despre cum era viaţa în Statele Unite, nu vorbeam limba engleză şi aveam impresia că toată lumea era bogată aici. în câteva săptămâni am rămas însărcinată. îmi lipseau atât de mult casa părintească, Miriam şi prietenii mei din Israel, încât mă uitam la televizor cât puteam de mult, ca să-mi alung dorul. Pe atunci credeam că în America, la TV, nu se difuzau decât ştiri şi sport, pentru că numai la aceste două tipuri de emisiuni şi de programe se uita soţul meu.
>
într-o zi, spre surprinderea mea, am văzut la televizor un film despre un cuplu de tineri care ieşeau în oraş, se sărutau şi trăiau aşa cum o fac toţi cei de seama lor. Acest program TV merita urmărit acum! Filmul acela m-a fascinat într-atât de mult, încât îmi luam ochii de la ecran numai ca să-mi notez cuvintele pe care nu le ştiam, ca mai apoi să le caut în dicţionar şi să încerc să le memorez. în felul acesta, am învăţat să vorbesc limba engleză destul de bine, aşa încât să-mi găsesc un loc de muncă la numai trei luni de la sosirea mea în Statele Unite.

Fiul nostru, Alex Kor, s-a născut pe 15 aprilie 1961, iar fiica noastră, Rina Kor, pe 1 martie

1963. Credeam că viaţa mea este desăvârşită. Dar experienţele trăite în copilărie încă mă bântuiau. Petrecerile pe care le dădeam de zilele de naştere ale copiilor noştri au început să fie o problemă, pentru că aceştia mă întrebau de ce nu au şi ei bunici, ca toţi prietenii lor.

Când Alex avea şase ani, de Halloween, un puşti foarte popular şi prietenii lui au vrut să-i joace o farsă fiului meu. Acele glume mi-au amintit de zilele în care tinerii nazişti ne hărţuiau pe mine şi sora mea, pe vremea când trăiam în Porţ. Atunci mă simţeam neajutorată şi nu puteam face nimic ca să mă apăr. Dar acum locuiam în această ţară mare, unde nu eram obligată să mai îndur astfel de lucruri! Aşa că am ieşit din casă şi i-am gonit pe acei copii. Astfel, de Halloween am ajuns să fiu foarte „populară” în rândul celor mici. în fiecare an, hărţuirea noastră începea pe data de 1 octombrie: copiii pictau svastici pe pereţii casei şi ne puneau în curte nişte cruci albe – era îngrozitor.

Rândul de sus (de la stânga la dreapta):
Eva, Mickey Kor, nepoata lui Mickey, Miri,
fratele Shlomo si cumnata Sara.
în faţă este nepotul lui Mickey, AuShalom.

Alex venea de la şcoală plângând şi spunând: „Mamă, îmi este atât de ruşine din cauza ta! Toţi copiii spun că eşti nebună! De ce nu poţi fi la fel ca celelalte mame?” I-am spus fiului meu că nu sunt nebună, dar că nici nu eram precum restul mamelor. Mi-am zis că, dacă aş putea să povestesc ce păţisem eu în copilărie, fiul şi fiica mea m-ar înţelege şi m-ar lăsa să trăiesc în pace în casa în care locuiam acum. Dar ca victimă a unor atrocităţi ca cele la care asistasem eu nu ştiam cum aş fi putut face un asemenea lucru.

Am îndurat această hărţuire timp de unsprezece ani, până în 1978, când postul de televiziune NBC a difuzat emisiunea „Holocaust”. Dintr-odată, toată lumea a înţeles de ce eu eram altfel. Aceiaşi copii care de fiecare Halloween mă necăjiseră m-au sunat sau mi-au scris ca să-mi ceară iertare, în anul 1978, am început să ţin prelegeri în care le vorbeam oamenilor despre ceea ce trăisem eu în lagăr, iar ei îmi cereau mereu mai multe informaţii referitoare la experimentele la care fusesem supusă. Nu am ştiut niciodată toate detaliile legate de ce se întâmplase la Auschwitz, dar mi-am zis că sigur

voi găsi destule date despre lagăre şi despre doctorul Mengele. Din păcate, din nicio carte pe care am citit-o nu am aflat informaţiile pe care le căutam. Mi-am amintit că, în filmul despre eliberare, se vedeau vreo două sute de copii care ieşeau din lagăr. Dacă aş fi reuşit să-i contactez pe aceia, care acum erau adulţi, am fi putut să ne împărtăşim amintirile pe care le aveam fiecare şi să reconstituim ororile la care fuseserăm supuşi. Dar nu ştiam unde să-i găsesc.

Mi-a luat şase ani să pun în practică ideea de a înfiinţa o organizaţie care să ne ajute pe mine şi pe Miriam să-i găsim pe gemenii lui Mengele. în 1984, am fondat CANDLES, acronim care vine de la Children of Auschwitz Nazi Deadly Lab Experiments Survivors („Copiii de la Auschwitz, supravieţuitori ai experimentelor din laboratoarele naziste ale morţii”). Astfel, am reuşit să găsesc alţi 122 de supravieţuitori, cetăţeni care proveneau din zece ţări diferite, aflate pe patru continente. Ca grup de suport, CANDLES a ajutat mulţi gemeni să facă faţă unora dintre problemele cu care ne-am confruntat cu toţii ca supravieţuitori ai experimentelor lui Mengele.

Pe măsură ce înainta în vârstă, Miriam avea tot mai multe probleme cu rinichii. Ştiam că

această suferinţă a ei avea legătură cu injecţiile care i se făcuseră la Auschwitz, dar nu am aflat niciodată ce anume îi stopase dezvoltarea rinichilor după vârsta de zece ani. în 1987, rinichii ei au încetat să mai funcţioneze normal. Eu i-am donat rinichiul meu stâng, ceea ce a ajutat-o să mai trăiască până pe 6 iunie 1993. Nu am descoperit niciodată cu ce am fost injectate în lagăr. încă mai caut şi tot mai sper să descopăr această informaţie[††].

Moartea lui Miriam a avut un efect devastator asupra mea. Ştiam că trebuie să fac ceva bun în amintirea ei. Asa că în 1995 am deschis Muzeul Holocaustului si Centrul Educativ CANDLES din Terre Haute, în statul american Indiana. Peste cincizeci de mii de oameni au vizitat muzeul de când acesta şi-a deschis porţile, cei mai mulţi fiind tineri.

†† Eva Mozes Kor a murit pe 4 iulie 2019, la vârsta de 85 de ani. (n. *trad.)*

Eva şi Miriam la Auschwitz, în 1991

Eva, ţinând în mână nişte fiole nefolosite, cu substanţe
utilizate în experimentele doctorului Mengele.
Conţinutul lor este însă necunoscut; nu au fost deschise
sau analizate niciodată.

în 1993, am călătorit în Germania. Acolo m-am întâlnit cu un medic nazist de la Auschwitz, dr.

Münch. în mod surprinzător, a fost foarte drăguţ cu mine. Chiar mai surprinzător a fost pentru mine faptul că şi eu l-am plăcut. L-am întrebat dacă a ştiut ceva despre camerele de gazare de la Auschwitz. Mi-a spus că lucrurile pe care le cunoştea i-au alimentat coşmarurile de care avea parte în fiecare zi a vieţii sale. Apoi a început să-mi descrie ce ştia: „Oamenilor li se spunea că urmau să facă un duş, [li se cerea] să ţină minte numărul cârligului unde îşi atârnau hainele şi să-şi lege pantofii unul de altul. Când camera de gazare era plină, uşile erau închise ermetic şi sigilate. în tavan se deschidea un orificiu de aerisire, de unde cădeau pe podea nişte granule care semănau cu pietrişul. Granulele se comportau precum gheaţa uscată şi se transformau într-un gaz. Acesta începea să se ridice în aer. Oamenii încercau să se îndepărteze de el cum puteau, ajungând să se urce unul pe celălalt. Cei mai puternici reuşeau să ajungă în vârful piramidei de trupuri amestecate. Când cei din vârf nu se mai mişcau, ştiam, uitân- du-mă printr-o fereastră de control de unde vedeam totul, că aceştia erau deja morţi.” Doctorul Münch semna certificatele de deces în masă. Pe ele nu se afla niciun nume; scria doar că erau două sau trei mii de morti.[9]

l-am spus doctorului Münch că aceasta era o

informaţie foarte importantă pentru mine, deoarece nu ştiusem că aşa funcţionau camerele de gazare. L-am întrebat dacă ar vrea să vină cu mine la Auschwitz în 1995, când urma să sărbătorim cincizeci de ani de la eliberarea noastră din lagăr. L-am mai

De la stânga la dreapta, Rina Kor ţinând documentul,
Alex Kor, Eva Mozes Kor şi dr. Münch, la Auschwitz,
în anul 1995, semnând declaraţia

rugat să semneze o declaraţie despre ceea ce spusese, văzuse şi pusese în practică şi să facă acest lucru chiar la locul unde fuseseră comise acele crime. A acceptat şi mi-a spus că i-ar face plăcere.

Aşa că m-am întors din Germania fericită că voi avea un document original semnat de un nazist – un participant la crime, nu un supravieţuitor sau un eliberator –, pe care să-l adaug în colecţia de informaţii istorice pe care o păstram pentru noi şi pentru generaţiile următoare. îi eram recunoscătoare doctorului Munch că era de acord să mă însoţească la Auschwitz şi să semneze acel document despre funcţionarea camerelor de gazare. Şi voiam să-i mulţumesc cumva. Dar ce îi poţi dărui unui doctor nazist? Cum îţi poţi exprima recunoştinţa faţă de o astfel de persoană?

Timp de zece luni am reflectat la această problemă. Mi-au trecut prin minte tot felul de idei, până ce într-un final mi-am zis: „Ce ar fi să-i scriu o simplă scrisoare de iertare? Să-i spun că îl iert pentru tot ceea ce a făcut?” Am ştiut pe loc că în mod cert ar aprecia un asemenea gest, dar după ce am luat decizia aceasta am descoperit că iertarea nu este atât pentru făptaş, cât pentru victimă. Aveam puterea de a ierta. Nimeni nu-mi putea da o astfel de putere şi nimeni nu mi-o

putea lua. Eram o persoană puternică. Mă simţeam bine ştiind că pot să-mi exercit controlul asupra vieţii mele de supravieţuitoare.

Aşa că am început să compun scrisoarea. Am scris mai multe variante, retrăind mult din suferinţa îndurată cândva. Preocupată în mod special de ortografie, am sunat-o pe fosta mea profesoară de engleză, cerându-i să-mi corecteze textul.

Ne-am întâlnit de câteva ori şi ea m-a rugat să mă gândesc dacă aş putea să-l iert şi pe doctorul Mengele. La început, am fost şocată de ceea ce mi-a cerut, dar mai târziu i-am promis că o voi face, pentru că am înţeles că am puterea de a-l ierta chiar şi pe „îngerul Morţii". „Mă simt bine ştiind că pot face asta", mi-am dat eu seama. „Am această putere şi nici nu fac rău nimănui."

Pe 27 ianuarie 1995 am ajuns la Auschwitz. Doctorul Münch a venit aici însoţit de fiul, fiica şi nepoata lui, iar eu, cu fiul meu, Alex Kor, şi cu fiica mea, Rina. Doctorul Münch a semnat acel document, aşa cum îmi promisese. Apoi am citit declaraţia mea de iertare şi am semnat-o. în acea clipă am simţit cum mi s-a luat o greutate de pe umeri, o durere cu care trăiam de cincizeci de ani: nu mai eram o victimă a Auschwitz-ului, o victimă a trecutului meu tragic. Eram liberă. în acelaşi timp mi-am iertat părinţii, pe care îi

urâsem toată viaţa pentru că nu ne-au apărat de experienţele trăite la Auschwitz si fiindcă nu ne-au ferit de viata de orfane. în- tr-un final, am înţeles că ei au făcut tot ce au putut atunci. M-am iertat şi pe mine pentru că mi-am detestat părinţii.

Furia şi ura sunt nişte seminţe din care creşte războiul. Iertarea este sămânţa păcii. Este actul suprem de autovindecare.

Privesc autovindecarea ca pe vârful unui munte foarte înalt. Un versant este întunecat, mohorât, umed şi foarte greu de escaladat. Dar cei care reuşesc să ajungă sus vor putea vedea frumuseţea celuilalt versant al muntelui, care este plin de flori, de porumbiţe albe, de fluturi şi scăldat în lumina soarelui. De sus, din vârf, se văd ambii versanţi. Câţi oameni
ar alege să coboare pe versantul întunecat, în locul unei plimbări pe cel însorit şi acoperit de flori?

Am ţinut peste trei mii de discursuri în toată lumea, am scris două cărţi şi am contribuit cu trei capitole la alte trei volume. Sper să reuşesc să-i învăţ pe tineri lecţiile de viaţă pe care eu le-am asimilat prin suferinţă, prin tot ceea ce am îndurat şi am depăşit:

1. Să nu renunţi la tine însuţi şi la visurile tale, fiindcă tot ce este bun e posibil în viaţă.

2. Judecă-i pe oameni după acţiunile şi după caracterul lor.
3. Iartă-ţi cel mai mare duşman, dar şi pe toţi cei care ţi-au făcut rău – asta îţi va vindeca sufletul si te va elibera.

> >

Privind în urmă la anii adolescenţei mele, nu aş fi crezut vreodată că cineva va vrea să mă asculte sau că aş putea avea ceva important de transmis celorlalţi. Aşa că vă spun vouă, celor care citiţi această carte, să nu uitaţi: nu renunţaţi niciodată. Puteţi supravieţui şi vă puteţi transforma visurile în realitate.

Şi aş vrea să închei cu un fragment din Declaraţia de Amnistie pe care am citit-o la comemorarea a cincizeci de ani de la eliberarea Auschwitz-ului:

„Sper ca, în felul meu mărunt, să transmit lumii un mesaj de iertare, un mesaj de pace, un mesaj de speranţă, un mesaj de vindecare.

Să nu mai fie războaie, să nu mai fie experimente efectuate fără consimţământ, să nu mai fie camere de gazare, bombe, ură, ucideri, să nu mai fie un alt Auschwitz.”

POSTFAŢA

>

Peggy Tierney, aprilie 2020

Memoriile Evei Kor au fost publicate pentru prima dată în 2009, iar Lisa Rojani Buccieri a făcut auzite vocea, precum şi povestea Evei, aşa cum voia ea să fie spusă. Naraţiunea la persoana întâi oferă o perspectivă asupra gândurilor şi a trăirilor Evei, dar asta nu ne transmite neapărat cum era ea pentru ceilalţi, nu ne dezvăluie întâmplările şi evenimentele din ultimii ei zece ani de viaţă şi poveştile din spatele poveştilor – atât pe cele pozitive, cât şi pe cele negative.

Eva – le cerea tuturor să-i spună pe nume – era o femeie mărunţică. La sfârşitul vieţii, avea 1,44 m înălţime, dar ieşea în evidenţă oriunde se afla, întotdeauna prin înfăţişarea ei specifică: costumul albastru cu pantaloni, în stilul Evei Kor. Şi-o mai schimba purtând eşarfe diferite sau o bluză colorată peste care punea o vestă albastră, dar întotdeauna era vorba despre aceeaşi nuanţă de albastru-aprins. Spunea: „Sunt cineva datorită persoanei care sunt pe interior şi nicio haină nu poate schimba asta. îmi place să arăt bine şi prefer albastrul pentru că arăt bine [îmbrăcată] în el, fiind mai uşor de purtat, precum o uniformă. Nu este nevoie să mai pierd timp şi energie căutând altceva. Nu-mi place să port negru. Subiectul pe care îl abordez eu este mult prea întunecat şi prefer să fiu o apariţie mai

veselă.”

Dacă volumul de faţă le lasă cititorilor impresia că Eva putea fi o persoană încăpăţânată, de neclintit, gata să facă sau să spună ceva ce era posibil să nu le placă celorlalţi, acesta este de fapt adevărul adevărat. Astfel de abilităţi le-au ajutat pe Eva şi pe Miriam să supravieţuiască la Auschwitz. Eva a recunoscut că severitatea tatălui ei a pregătit-o pentru viaţa în lagăr; în acelaşi timp, păstrarea unor secrete şi negările părinţilor ei au ajutat-o să înţeleagă că adulţii nu spun întotdeauna adevărul, ceea ce a facut-o mai sceptică faţă de orice afirmau naziştii, lucru care le-a salvat de mai multe ori viaţa Evei şi lui Miriam. Ca adult, avea idei ferme şi era directă, uneori combativă. Dar mereu spunea: „Nu mă transformaţi într-o sfântă. Nu mă puneţi pe un piedestal. Nu-mi doresc o asemenea responsabilitate.” Auzind-o vorbind, as- cultându-i povestea şi lecţiile şi fiind martora magnitudinii generozităţii sale şi a eforturilor ei neobosite de a-i ajuta pe oamenii din toate straturile societăţii, era greu să nu o pun pe un piedestal. Dar Eva avea dreptate să evite sanctificarea. Ea ne-a arătat că nu este nevoie să fii un sfânt ca să-ţi ierţi duşmanii, ca să fii un învingător şi ca să schimbi lumea prin pace şi

bunătate.

Când Eva a descoperit puterea iertării de a vindeca deceniile de durere de care avusese parte, principalul public căruia a sperat să-i împărtăşească experienţa ei a fost cel alcătuit din alţi supravieţuitori ai Holocaustului. Atât înainte, cât şi după iertarea la care a ajuns, Eva a fost o neobosită susţinătoare a supravieţuitorilor Holocaustului şi a temelor legate de exterminarea evreilor. Ea a reprezentat un catalizator al mişcării de presiune asupra guvernelor din lumea întreagă, în vederea descoperirii şi urmăririi în justiţie a criminalilor de război nazişti, vinovaţi pentru moartea a milioane de persoane, dar care trăiau nestingheriţi, cei mai mulţi în Europa şi în America de Sud. De asemenea, s-a alăturat efortului de a obţine despăgubiri materiale pentru supravieţuitorii Holocaustului şi mai ales pentru gemenii lui Mengele. Aceştia din urmă au primit scuze din partea Institutului Kaiser Wilhelm (în 1943, doctorul Mengele începuse să trimită la Institutul Kaiser Wilhelm pentru Antropologie, Ereditatea Umană şi Eugenie[‡‡] din Berlin nişte eşantioane de probe de la Ausch-

‡‡ Disciplină care studiază aplicarea practică a biologiei eredităţii în ameliorarea genetică a individului, *(n. red.)*

witz), iar un proces împotriva companiei farmaceutice Bayer, care în timpul războiului a folosit munca forţată a evreilor, a fost integrat într-o acţiune colectivă, care s-a finalizat cu înfiinţarea unui fond de soluţionare german, din care s-au efectuat plăţi către supravieţuitori. Eva a pledat şi pentru adoptarea unor legi prin care se impune, în şcolile publice din Statele Unite, educaţia despre Holocaust şi a întrebuinţat banii obţinuţi din discursurile susţinute pentru a-i sponsoriza pe profesorii dornici să participe la călătoriile ei în grup la Auschwitz, ca la rândul lor ei să poată preda despre
Holocaust cu o mai mare profunzime şi înţelegere a fenomenului. într-o declaraţie publică despre iertarea ei, Eva a spus:

> „Mulţi oameni se agaţă de durere şi de furie. Din păcate, pe supravieţuitori nu-i ajută cu nimic, iar acesta este singurul meu scop. Iertarea mea nu are nimic de-a face cu răufacătorii. Este un act de autovinde- care, de autoeliberare şi întărire a sinelui. Este un act gratuit, nu are efecte secundare, ci doar unele benefice. îl recomand oricui.”

Mesajul de iertare al Evei nu a fost bine primit de toată lumea, mai ales la început. Nu este nicio

surpriză că cei mai mulţi dintre supravieţuitori s-au simţit jigniţi atunci când au auzit că Eva i-a iertat pe nazişti. Li s-a părut că aceasta le-a acordat iertarea în numele tuturor supravieţuitorilor, pe când ei nu voiau ca cineva să-i absolve de vină pe nazişti, cu atât mai puţin şi din partea lor. A fost o regretabilă neînţelegere, pentru că din ziua în care Eva a citit la Auschwitz „Declaraţia de Amnistie” scrisă de ea, spunând „Eu, Eva Mozes Kor, în nume propriu”, întotdeauna a subliniat faptul că iertarea este o decizie personală, pe care oamenii nu o pot face decât în numele lor, în ritmul lor. Nu a vrut niciodată ca iertarea ei să fie una generală, acordată şi din partea altora, ci doar în nume propriu. Mulţi supravieţuitori considerau că unele lucruri erau prea grave ca să poată fi iertate, iar Holocaustul se înscria şi el în această categorie. Nu este greu de înţeles punctul de vedere conform căruia Holocaustul este ceva de neiertat; existenţa sa atestă limitele cruzimii, ale lăcomiei şi ale urii.

Un alt factor major care a provocat reacţia de respingere a iertării acordate de Eva se găseşte în chiar definiţia sa; iertarea este un cuvânt pe care Eva l-a redefinit. Ea ştia că ceea ce făcuse nu presupunea o iertare în sensul tradiţional al

termenului. Iertarea, aşa cum este înţeleasă în mod obişnuit, implică ispăşire şi reconciliere între cineva care a fost rănit si cel care l-a rănit. în cazul iertării acordate de Eva nu se regăseau ispăşirea şi reconcilierea, iar ea considera că justiţia e o chestiune separată. Spunea: „Ştiam că folosirea cuvântului «iertare» în felul în care o făceam eu va crea multă confuzie. Am încercat să mă gândesc la un alt termen, dar nu am găsit unul perfect. Aşa că am continuat să folosesc «iertarea», sperând să le pot explica oamenilor ce înseamnă aceasta de fapt, iar ei să o accepte.” Din păcate, de multe ori nu s-a întâmplat aşa. Adesea, Eva avea un sentiment de frustrare în ceea ce îi priveşte pe supravieţuitorii Holocaustului despre care simţea că suferă fără rost, părând uneori că îi dojeneşte, ba chiar că îi critică pentru că nu îmbrăţişează iertarea – pe nedrept, însă, aşa cum a crezut fiul ei, Alex. Asta i-a făcut pe unii să-i pună la îndoială motivaţiile.

Unul dintre cele mai importante momente de controversă din jurul Evei a fost călătoria făcută în Germania pentru a participa la procesul lui Oskar Groning, supranumit „contabilul de la Auschwitz”. Ea îi scrisese o scrisoare lui Groning, în care spunea:

„Este adevărat, dar şi trist, că nu putem

schimba ce s-a petrecut la Auschwitz. Am speranţa că eu şi dumneavoastră, în calitate de foşti adversari, o să ne putem întâlni precum nişte oameni care se respectă [reciproc] ca fiinţe umane şi care pot relaţiona pentru a se înţelege, a se vindeca şi a-şi exprima gândurile, ceea ce altfel nu ar fi posibil. De fiecare dată când adversarii se află unul în prezenţa altuia, încercând să remedieze o relaţie, învaţă multe despre ei înşişi şi despre resorturile celorlalţi. Asta nu se poate face la televizor, prin telefon sau prin Skype; nu se poate face decât faţă în faţă.

Sunt unul dintre supravieţuitorii de la Auschwitz, care a ales să participe în calitate de coreclamant în procesul dumneavoastră. Probabil că sunt singura persoană care i-a iertat pe toţi naziştii, inclusiv pe dumneata, în nume propriu. Iertarea mea nu-i absolvă pe făptaşi de responsabilitatea acţiunilor lor şi nici nu diminuează nevoia mea şi dreptul meu de a pune întrebări în legătură cu cele petrecute la Auschwitz."

Eva ştia că Groning recunoscuse rolul pe care îl jucase în Holocaust şi îşi exprimase regretul. Vorbise public despre activitatea din lagăre,

denunţând, în calitate de martor personal la atrocităţile naziste, minciunile celor care negau Holocaustul. Eva credea că Groning merita să fie pedepsit, dar simţea că o sentinţă prin care ar fi fost obligat să le vorbească elevilor despre experienţele sale ar contribui mai mult la binele public decât una cu închisoarea. Eva considera că procesul ar fi trebuit să se concentreze mai mult pe vindecarea rănilor victimelor şi pe împiedicarea apariţiei neofascismului.

La sfârşitul primei zile de audieri, Eva a vrut să meargă să vorbească cu Groning. Când a ajuns la tribunal, acesta s-a emoţionat şi a încercat să se ridice în picioare, dar imediat s-a prăbuşit la loc, alunecând de pe scaunul lui cu rotile. Eva La prins de picioare, iar avocatul lui, Markus Goldbach, La ţinut de partea de sus a corpului, ca să-i împiedice căderea şi să evite o accidentare gravă, până la sosirea aprozilor.

în dimineaţa următoare, Eva a depus mărturie, dând citire declaraţiei sale despre iertare şi propriilor gânduri despre pedeapsa pe care ar trebui să o primească acuzatul. în pauza de prânz, Eva s-a apropiat de Groning ca să dea mâna cu el şi să-i spună cât de important era ca el să spună adevărul, aşa cum o făcuse şi în trecut. Goldbach a descris momentul astfel: „Cu

un gest spontan, Groning a tras-o pe Eva spre el şi a sărutat-o pe obraz, [fiind] copleşit de emoţii.” Ea a fost surprinsă de gest, dar nu a putut reacţiona, mai ales fiindcă era atât de mică de statură. Eva si avocatul său au considerat că Groning nu era doar recunoscător pentru părerea Evei referitoare la pedeapsa care i se potrivea lui, ci şi impresionat de declaraţia ei despre propriile suferinţe. Goldbach a remarcat că, atunci când Groning depunea mărturie, alterna permanent între trecut şi prezent, dând impresia că o parte din el părea că nu ar fi plecat niciodată de la Auschwitz.

Sărutul lui Grôning a fost surprins într-o fotografie publicată de presa din toată lumea şi a venit parcă să confirme imaginea care i se contura Evei, de prietenă a naziştilor. Articolele despre proces, însoţite de acea poză, se refereau la iertarea Evei, dar rareori precizau faptul că ea compăruse în faţa instanţei tocmai pentru a ajuta la condamnarea lui Grôning şi nici nu încercau să clarifice cam ce însemna această iertare.

Sărutul de după audiere i-a deranjat pe mulţi dintre supravieţuitorii lagărelor. Pentru majoritatea celor care citeau sau urmăreau ştirile pe acest subiect, lipsea contextul, atât de important. Acţiunile lui Grôning de după război

creează o imagine mai uşor de înţeles a reacţiei de acceptare de către Eva a unui gest spontan de recunoştinţă făcut de un bărbat în vârstă, chinuit de remuşcări. Din păcate pentru Eva, la fel ca dr. Hans Münch, nici Grôning nu avea informaţii obţinute direct, de la faţa locului, despre experimentele medicale efectuate asupra gemenilor.

Compasiunea Evei s-a extins şi asupra populaţiei germane. în timpul scrierii acestei cărţi, a insistat ca soldaţii de la Auschwitz să nu fie numiţi soldaţi germani, ci soldaţi nazişti. Ştia că nu toţi germanii erau nazişti. Nu credea în vinovăţia ereditară şi considera că aruncarea culpei asupra germanilor care nici măcar nu se născuseră în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, ca să nu mai spunem că nu avuseseră niciun rol în Holocaust, era nedreaptă. Adesea, Eva povestea următoarea întâmplare:

> „în 2005 am fost în Germania împreună cu o prietenă, o nemţoaică pe nume Gunda. Pe aceasta am cunoscut-o în anul 2000, atunci când m-a invitat să tin o lecţie la şcoala ei din Rockford, statul Illinois. Nu-i plăcea să vorbească despre Al Doilea Război Mondial şi nici despre Holocaust. De când era mică, tot fusese numită nazistă, deoarece provenea din

Germania. Dar ea se născuse după război şi nu ştia nimic despre nazişti. A încercat să se ţină cât de departe a putut de poveştile despre Holocaust, dar o colegă profesoară a încurajat-o să mă invite totuşi. De altfel, eu eram o supravieţuitoare care îi iertase pe nazişti.

Când am cunoscut-o pe Gunda, i-am spus că nu are de ce să se simtă vinovată pentru că se născuse în Germania şi că nu era responsabilă decât pentru propriile fapte. în timp, am devenit foarte bune prietene şi a hotărât să mă însoţească în ţara ei de origine – eram invitată acolo ca să vorbesc la o conferinţă organizată de Albrecht şi Brigitte Mahr. După ce am luat cuvântul, reacţia publicului a fost grozavă şi după aceea am fost rugată să conduc un atelier de aproximativ trei ore. Sinceră să fiu, eram îngrijorată că nu mă voi descurca cu cei cincizeci de oameni pe care trebuia să-i menţin timp de trei ore activi şi interesaţi. în timp ce ne deplasam, de noi s-a apropiat o doamnă, care s-a prezentat în limba engleză ca fiind Renee Levi, fiica unui supravieţuitor al Holocaustului. M-a întrebat dacă se întâmplă să cunosc copilul vreunui nazist. Am răspuns: «Da, Renee, ţi-o prezint pe Gunda.» Am luat prânzul împreună, iar [cele două] nu se mai

opreau din vorbit, între ele s-a stabilit o legătură profundă.

Când am început să conduc atelierul, m-am gândit că ar fi important ca Renee şi Gunda să le împărtăşească celorlalţi poveştile lor şi să le vorbească despre legătura lor emoţională, pentru a arăta cum între copiii foştilor inamici poate exista o conexiune. Apoi, când eram gata să iniţiez discuţiile [cu participanţii la workshop], la mine au venit zece persoane; şi ele voiau să-şi împărtăşească gândurile. După aceea alţi patruzeci de oameni au vrut să vorbească despre propriile experienţe şi idei. Şi aşa au trecut cele trei ore, iar atelierul a luat sfârsit.

în acea zi am descoperit că germanii poartă în suflet o mare suferinţă; patru femei au vorbit despre cum au evitat să aibă copii, pentru că nu voiau o nouă generaţie de tineri care să se simtă vinovaţi fiindcă sunt germani. Vina şi cicatricile pe care le duc cu ei germanii, pentru simplul fapt că s-au născut germani, sunt greu de înţeles, dar ele există în cazul multora dintre ei.”

La un moment dat, Eva a fost contactată de un cetăţean german pe nume Michael Worle, care

era nepotul lui Otmar von Verschuer, mentorul doctorului nazist Josef Mengele. Medicul von Verschuer a lucrat la Institutul Kaiser Wilhelm din Berlin, unde a conceput şi a condus experimentele pe gemeni efectuate la Auschwitz. Familia doctorului von Verschuer nu ştiuse de activitatea acestuia în slujba naziştilor şi nici de rolul jucat de el în realizarea experimentelor de la Auschwitz. După ce a descoperit câteva dintre scrierile bunicului său care l-au răscolit, Worle a căutat să afle mai multe lucruri despre acest subiect. Fiindcă cercetările efectuate au condus la un adevăr greu de acceptat, el a contactat-o pe Eva. Au devenit repede prieteni, iar Wörle a însoţit-o pe aceasta în călătoriile ei în Germania, ajutând-o cu găsirea mijloacelor de transport potrivite, cu stabilirea întâlnirilor şi servindu-i drept ghid şi traducător.

în anul 2014, în timpul călătoriei anuale la Auschwitz, grupul care o însoţea pe Eva a remarcat un altul, alcătuit din eleve de liceu din Germania. Acestea se aflau în faţa vagonului de vite, pe rampa de selecţie. Eva le-a abordat imediat, deoarece a observat că în mod evident erau tulburate si emo-

9

ţionate. Aveau ochii în lacrimi şi obrajii roşii, iar

emoţia lor a crescut în momentul în care Eva le-a spus că fusese închisă acolo pe când avea doar zece ani. Apoi le-a vorbit cu blândeţe, dându-le câte o îmbrăţişare şi spunându-le: „Nu trebuie să vă simţiţi vinovate. Voi nu ati făcut nimic. Pe atunci nici măcar nu eraţi născute. Dar acum aveţi obligaţia de a le aduce aminte şi a le împărtăşi şi altora ceea ce aţi văzut. Fiţi martore şi nu lăsaţi să se mai întâmple vreodată aşa ceva. Datoria voastră este să faceţi din lume un loc mai bun.” întregul grupul care o însoţea pe Eva a văzut cum lacrimile fetelor s-au transformat în zâmbete, acesta fiind un moment extrem de emoţionant pentru toţi cei care erau de faţă.

Eva a fost acuzată de mai multe ori că încearcă să dea nas- tere unor controverse pentru a atrage atenţia asupra sa. în general, este aproape imposibil să eviţi controversele când susţii schimbarea, iar demersul Evei, de redefinire a iertării, fusese unul radical. Deşi mulţi erau de părere că iertarea nu trebuie acordată fără ca făptaşul să o ceară şi să se căiască, Eva răspundea acestei opinii arătând că astfel făptaşului i se permitea să păstreze controlul asupra victimei. Naziştii fie erau morţi,

fie se ascundeau, fie negau rolul jucat de ei în război. Din punctul său de vedere, ea şi oricare alt supravieţuitor ar fi sortiţi unei vieţi pline de furie şi de suferinţă dacă ar trebui să aştepte nişte scuze care nu ar veni niciodată. Eva susţinea că dreptul de a fi fericit, de a te elibera de suferinţă trebuie considerat un drept universal al omului.

Cât despre dorinţa ei de a atrage atenţia, trebuie spus că, atunci când era în lumina reflectoarelor, Eva folosea întotdeauna ocazia respectivă pentru a le vorbi oamenilor despre Holocaust şi despre puterea iertării de a aduce fericire şi pace în lume. Ridicarea a două degete în semn de pace a devenit imaginea tipică folosită de Eva în multe fotografii, mai ales către finalul vieţii ei.

Nu toţi supravieţuitorii Holocaustului s-au simţit străini de acţiunile Evei. Ea a fost o persoană apropiată de o serie de colegi de suferinţă care nu-i împărtăşeau ideile despre iertare, dar cu care avea în comun legătura creată de Holocaust şi de moştenirea comună evreiască, ei respectându-i munca depusă neobosit în vederea conştientizării politicii naziste de exterminare a evreilor. Un supravieţuitor a găsit curajul de a se întoarce la Auschwitz pentru

prima oară în compania Evei. Mulţi alţi supravieţuitori ai Holocaustului şi ai altor genocide au venit la muzeul din Terre Haute, statul Indiana, pentru a vorbi public despre experienţele lor. Supravieţuitorilor aflati la nevoie Eva le acorda susţinere emoţională si

> > > > financiară. Trebuie menţionat faptul că doi dintre cei mai mari experţi mondiali în problema Holocaustului au cunoscut-o pe Eva. Rabinul Michael Berenbaum nu credea că iertarea acordată de ea respecta cerinţele legii mozaice, dar îi admira eforturile de conştientizare a Holocaustului. Directorul Fundaţiei Shoah de la Universitatea din California de Sud, Stephen D. Smith, a inclus-o pe Eva în programul *„Dimensions in Testimony”* („Dimensiuni în mărturie”)[§§], ca fiind unul dintre supravieţuitori, invitând-o să povestească experienţa trăită la Auschwitz şi să împărtăşească ideile sale despre iertare, cu toate că el considera că a stabili cine sau ce este demn de iertare reprezintă o decizie personală.

Când Eva îi îndemna pe tineri „să-şi folosească mintea lor minunată”, aceasta fiind una dintre

---

§§ O colecţie de declaraţii interactive, în format 3D, ale supravieţuitorilor Holocaustului, care are scopul de a înregistra evenimente din istorie prin relatări ale martorilor acestora, *(n. trad.)*

lecţiile ei de viaţă, se hrănea din propriul trecut – perioadă în care uneori îi trebuiau câţiva ani ca să găsească soluţiile sau răspunsurile de care avea nevoie. Ea nu a încetat niciodată să gândească, să întrebe, nu s-a oprit nicicând din analizarea la nivel mental a vieţii sale şi celei a altor oameni, a propriei poveşti, a iertării, a umanităţii în general – ce ne motivează şi ce ne ajută să mergem mai departe.

Sentimentul misiunii sale în lume si o hotărâre rar întâi

>

nită îi inspirau Evei viaţa de zi cu zi. Dacă nu avea o altă întâlnire, venea la muzeul ei, unde pregătea tururi ghidate şi ţinea prelegeri în faţa grupurilor de vizitatori – mai ales a elevilor. Citea toate e-mailurile pe care le primea, răspundea la întrebări şi oferea sfaturi, cuvinte de alinare şi de încurajare celor care întâmpinau greutăţi în viaţă.

Cele mai bune zile la muzeu erau cele în care aici veneau grupuri de elevi. De obicei, copiii şi adolescenţii reacţionau bine la ceea ce vedeau şi auzeau, mai ales pentru că Eva le vorbea onest şi niciodată de sus. De multe ori, adulţii consideră copilăria o perioadă lipsită de griji, dar în realitate în acest interval de timp mulţi copii duc

o viaţă grea, dificil de imaginat, aşa cum a fost şi în cazul Evei. Ea recunoştea că perioada aceasta de creştere este una complicată, chiar şi în cele mai bune circumstanţe. Se adresa copiilor şi adolescenţilor ca unor fiinţe inteligente, cu respect şi manifestând multă înţelegere faţă de greutăţile de care se lovesc în general tinerii, în schimb, ei îi arătau afecţiunea lor. Eva îşi făcea timp întotdeauna pentru toţi cei care o abordau.

Aţi fi putut crede că o persoană care a fost tratată inuman de atât de mulţi oameni în viaţa sa este suspicioasă şi ridică în jurul său un zid, un strat exterior de care poţi trece foarte greu. Dar aceasta era una dintre contradicţiile ce priveau caracterul său. Putea fi dură. A activat ca sergent-major în armata israeliană, iar uneori acest lucru părea uşor de observat. Dar era extrem de deschisă şi, în afară de tinerii cu blugi rupţi – aspect care o deranja –, primea pe oricine cu braţele deschise la muzeu, în grupurile cu care călătorea şi în cele de susţinători.

9

Lista sa de lecţii de viaţă continua să se mărească permanent, depăşindu-le pe cele fundamentale enumerate în Epilog. Una dintre ultimele pe care le-a adăugat a fost: „Fii tu însuţi, dar fii cel mai bun.”

Eva îşi urma propriul sfat. Se accepta aşa cum

era – asu- mându-şi de la vârstă, sex, religie şi trecut, până la tipicul costum albastru din poliester, cu sacou şi pantaloni, ura faţă de jeanşii cu tăieturi, preferinţa culinară pentru Chicken McNuggets şi aversiunea faţă de restaurantele „de fiţe”. Nu-şi acoperea niciodată tatuajul – dimpotrivă. Se folosea de el pentru a începe o discuţie cu vizitatorii veniţi la muzeu, dar şi cu unii chelneri din restaurante, cu însoţitorii de zbor sau cu tovarăşii de călătorie aflaţi pe scaunul de alături. Nu a existat niciun moment în viaţa ei în care să i se pară nepotrivit să spună că era o supravieţuitoare de la Auschwitz şi că îi iertase pe nazişti. Apărarea dreptului de a fi cine era şi de a face ceea ce credea de cuviinţă îi fundamenta toate realizările[9]. Ea a continuat să vorbească despre Holocaust şi despre iertarea acordată naziştilor, cu toate reacţiile de ostilitate pe care le-a provocat. Autenticitatea era o altă calitate care o facea pe Eva să fie plăcută de ceilalţi, dar mai ales de tineri.

Poate că cel mai neaşteptat părea în cazul ei simţul umorului pe care îl avea. Era o persoană amuzantă, uneori numai pentru că se comporta într-o manieră tipică pentru ea, dar de multe ori cu un scop precis. Holocaustul este un subiect de

discuţie sumbru şi destul de dificil, oricare ar fi împrejurările. Aşa cum proceda şi când venea vorba despre îmbrăcămintea ei, Eva se folosea de umor ca să-i facă pe oameni să se relaxeze, să le fie mai uşor să pună întrebări şi să poarte o discuţie, dându-le de înţeles că nu se sfia să le împărtăşească detalii atât despre aspectele dificile din viaţa sa, cât şi despre momentele fericite.

Alex Kor, fiul Evei, are multe poveşti despre simţul umorului ce o caracteriza pe mama lui. în 1984, ea s-a hotărât să viziteze singură Auschwitz-ul. Familia sa era foarte îngrijorată pentru siguranţa ei în timpul unei călătorii lungi ca aceea. Totuşi, Eva a plecat şi totul a mers bine, iar la întoarcere le-a dăruit nişte tricouri lui Alex şi surorii acestuia, Rina. Pe partea din faţă se afla imaginea cu Eva şi Miriam, surprinsă în fotografia făcută la eliberarea lor, iar pe spate scria: „Mama mea este o supravieţuitoare de la Auschwitz, iar tot ce am primit eu a fost acest tricou groaznic.”

La a cincizecea aniversare a eliberării sale din lagăr, Eva a condus un grup de oameni în vizită la Auschwitz, iar atunci a însoţit-o şi Alex. însă, când a ajuns acolo, Eva a aflat că nu poate să intre fiindcă documentele ei, necesare pentru a

face turul cu autocarul, nu erau în regulă. Atunci, a mers în faţa autovehiculului, şi-a suflecat mânecile şi, arătându-şi tatuajul, a spus: „Acum cincizeci de ani nu aveam voie să ies de aici. Iar acum nu am voie să intru?” Imediat porţile au fost deschise.

Cum putea o persoană care era o supravieţuitoare de la Auschwitz să facă glume despre Holocaust? Mai ales că era vorba despre cineva care îi iertase pe toţi cei care îi făcuseră rău, vindecându-şi astfel nemărginita ei suferinţă emoţională. Potrivit celor povestite de localnicii din Terre Haute, Eva fusese mereu o femeie iute la mânie si ursuză înainte de a găsi calea spre iertare; toţi erau de acord că după aceea părea o cu totul altă persoană.

în anul 1985, Eva a început să conducă grupuri care voiau să viziteze Auschwitz-ul şi a continuat să facă acest lucru până la sfârşitul vieţii. Este imposibil să te pregăteşti cu adevărat pentru un tur al acestui lagăr; e o experienţă chinuitoare şi epuizantă mental şi emoţional, dar în acelaşi timp, una profundă. Şi, cu toate că Eva îi atribuia toată importanţa şi seriozitatea pe care le merita, nu-i lăsa pe membrii grupului ei să cadă şi să rămână într-un hău adânc şi întunecat. „De ce plângi?” întreba ea pe câte cineva. „Eu nu plâng.

Sunt în viaţă şi sunt fericită. Treaba ta este să afli ce s-a întâmplat aici, să fii un martor si să faci lumea mai bună când te vei întoarce acasă. Asa trebuie să reacţionezi la ceea ce afli aici. Nu este[5] [5] nevoie să plângi.”

într-adevăr, dreptul ei de a fi o supravieţuitoare învingătoare, şi nu o victimă suferindă, a fost întotdeauna subliniat cu tărie la Auschwitz. în vara anului 2007, o turistă aflată în Blocul 6 de la Auschwitz a înfruntat-o pe Eva şi pe membrii grupului ei, în timp ce se pozau în faţa unui zid pe care era expusă fotografia cu aceasta în momentul eliberării sale, în 1945. Turista le-a spus: „Nu se cuvine [să vă purtaţi aşa]. Nu ar trebui să râdeţi, să faceţi poze, să zâmbiţi.” Eva a arătat spre fotografie şi a zis: „Fetiţa aceea sunt eu. Mi-am câştigat dreptul de a zâmbi.” La finalul discuţiei, turista zâmbea şi plângea, ceea ce i-a atras o altă admonestare din partea Evei, însoţită de o îmbrăţişare.

> > >

Eva se bucura de orice lucru, de la plăcerile simple precum a vedea copacii înfloriţi primăvara şi a se întâlni cu prietenii şi cu familia, până la activităţile pe care le desfăşura la muzeu. Printre ele se numărau uneori şi diverse maliţiozităţi, ca

de pildă cea din Albuquerque, de la o conferinţă a profesorilor. Doi tineri proaspăt căsătoriţi îşi făceau poze în holul hotelului. Pentru Eva a fost o ocazie de a le strica se- dinţa foto purtând un melon şi o mustaţă „împrumutate” din recuzita fotografului. Pentru filmarea unui documentar despre viaţa ei, Eva şi echipa sa au făcut o călătorie în Israel, în timpul căreia grupul a decis pe neaşteptate să facă o excursie la Marea Moartă. Toată lumea îşi adusese costumul de baie, în afară de Eva, dar asta nu avea s-o împiedice să intre în apă. îmbrăcată în costumul ei albastru, ea s-a lăsat dusă de valuri si s-a distrat de minune. Femeiuşcă aceasta avea stil.

Ultimii ani din viată i-au adus Evei multe alte bucurii.

>

Una dintre cele mai mari a fost realizarea unui documentar, *Eva: A-7063,* a cărui premieră a avut loc în 2018 şi care a fost produs de postul de televiziune WFYI, al PBS din Indianapolis, şi de compania Ted Green Films. Materialul oferă un important context poveştii Evei, mai ales în ceea ce priveşte anii de mijloc ai vieţii sale, atunci când s-a luptat cu furia, tristeţea şi respingerea. Documentarul a rulat pe canalele PBS din Statele Unite şi Germania, a câştigat multe premii şi a fost folosit pe scară largă de profesori în unităţile de învăţământ, împreună cu cartea Evei. Ea a legat o relaţie de prietenie şi cu muzicianul scoţian Raymond Meade, după ce

acesta a citit povestea sa şi a contactat-o. BBC a produs un documentar despre istoria Evei şi despre prietenia dintre cei doi.

Pentru că Eva nu a fost tratată întotdeauna aşa cum se cuvenea de autorităţile din statul american în care îşi avea reşedinţa, a fost foarte mândră atunci când guvernatorul Eric Holcomb i-a acordat cea mai înaltă onoare ce putea fi oferită unui cetăţean din (statul) Indiana, Premiul Sachem. Dar în discursul de acceptare a distincţiei şi-a dezvăluit ambiţiile politice mai mari. Voia să se adreseze Congresului american în Washington, D.C., ca să-i admonesteze pe membrii săi, să insiste să nu se mai certe între ei şi să ducă la îndeplinire câteva obiective. Era convinsă că putea să-i aducă pe acei politicieni pe drumul cel drept.

O altă recunoaştere a venit pentru Eva atunci când a fost invitată să participe la un proiect al Fundaţiei Shoah. Expoziţia folosea o tehnologie asemănătoare hologramelor, care permitea interacţionarea în format întrebare – răspuns cu un supravieţuitor al Holocaustului, prin înregistrări video 3D. Pentru alcătuirea depoziţiei sale, Eva a trebuit să stea timp de o săptămână într-o încăpere, luminată de sute de becuri, înconjurată de camere de luat vederi, şi să răspundă la peste o mie de întrebări

referitoare la diferite aspecte ale vieţii ei. în afară de sediul Fundaţiei Shoah din Los Angeles, mărturii înregistrate ale supravieţuitorilor lagărelor naziste se găsesc şi în câteva muzee ale Holocaustului din Statele Unite ale Americii.

Eva a primit un premiu şi din partea Ligii Antidefaimare de pe lângă Centrul John E Kennedy din Washington, D.C., pentru eforturile depuse în vederea conştientizării tragediei Holocaustului. Deşi a continuat să vorbească despre povestea ei şi despre ce semnificaţie are gestul său de a-i ierta pe cei care i-au făcut rău, ştiind că mulţi oameni nu erau de acord cu ea, Eva sperase totuşi întotdeauna să primescă aprobarea comunităţilor evreieşti şi a celor înfiinţate în memoria Holocaustului. Singurul lucru care o deranja în legătură cu premiul primit de la Centrul Kennedy era limita de cinci minute impusă discursului pe care urma să-l susţină. Era uşor să o faci să vorbească, dar uneori nu era deloc simplu să o şi opreşti.

Ideile Evei au rămas până la sfârşitul vieţii sale cuprinzătoare, puternice şi profunde. Discursurile ei au ajuns să devină din ce în ce mai lungi, pentru că „lecţiile de viaţă” pe care voia să le împărtăşească tinerilor continuau să se multiplice. Iar preocupările ei se diversificau – nu

îi provoca doar pe ceilalţi să se întrebe permanent cum să facă din lumea în care trăiesc un loc mai bun, acesta fiind şi pentru sine un proces continuu, mai ales când era vorba să-i ajute pe cei tineri. Voia ca aceştia, precum şi copiii traumatizaţi să aibă şansa de a trăi la o fermă ca cea unde a stat ea în Israel, să se vindece prin apartenenţa lor la o comunitate, prin munca în grădină şi prin îngrijirea animalelor. La evenimentele şcolare la care participa, insista negreşit ca toţi copiii să poarte uniformă – arătau mai bine aşa, iar astfel cei mici nu mai erau judecaţi după hainele lor. Importanţa pe care o acorda îm- brăcăminţii era evidentă în multe situaţii, ceea ce se datora, probabil, amintirii calde a grijii pe care mama ei o acorda hainelor pe care le purtau fiicele sale.

Eva Mozes Kor a murit în anul 2019, în primele ore ale zilei de 4 iulie. Afirmase de multe ori că voia să trăiască până la 110 ani, ca să fie prezentă la comemorarea a o sută de ani de la eliberarea Auschwitz-ului. Deşi avea optzeci şi cinci de ani şi suferea de nişte probleme de sănătate din cauza cărora ajunsese în spital de câteva ori în cursul anului 2019, era încă o persoană activă, călătorea, ţinea discursuri, organiza tururi ghidate, primea premii şi muncea

în biroul de la muzeul înfiinţat de ea. Si, dacă a existat vreodată cineva care să poată supravieţui prin pură voinţă, aceasta a fost Eva Kor.

în vara acelui an, în timpul excursiilor sale cu grupul la Auschwitz, fusese fericită şi se simţise bine, ghidându-i pe oamenii aflaţi în vizită la muzeu fără să arate în vreun fel că îşi trăia ultimele zile din viaţă. La un moment dat, a postat un mesaj pe Twitter, încântată să descopere că poate cumpăra mâncarea ei preferată dintr-un local aflat în apropiere: „Vă vine să credeţi că astăzi îmi pot lua Chicken McNuggets de undeva de lângă Auschwitz? în urmă cu şaptezeci şi cinci de ani, asta ar fi fost o minune. Din orice ţară i-ai cumpăra, au acelaşi gust şi mi s-au părut delicioşi.” Moartea ei a fost subită şi neaşteptată. Mulţi oameni, atât cei aflaţi lângă ea, cât şi cei din alte părţi ale lumii, au fost devastaţi de pierderea Evei. Presa a scris pe larg despre acest lucru.

într-un fel, moartea Evei pe data de 4 iulie a fost potrivită. Ea a reprezentat promisiunea şi diversitatea pe care o aduc cu ei imigranţii, fiind simbolul modului în care ei ne îmbogăţesc viaţa şi cultura în maniere adesea neaşteptate. Aşa cum se întâmplă cu mulţi imigranţi, Eva nu şi-a ascuns mândria de a fi cetăţean american.

Muncise ca să obţină acest statut şi aprecia libertăţile şi cultura americane. Deşi soldaţii sovietici au fost cei care au eliberat Auschwitz-ul, ea a vorbit mereu despre avioanele cu steagul american a căror vedere i-a dat speranţă şi cum, încă de pe atunci, asocia drapelul Statelor Unite cu libertatea.

Faptul că a decedat la Cracovia, oraşul cel mai apropiat de Auschwitz, i-a tulburat pe unii oameni. Li s-a părut tragic ca Eva să moară acolo, după ce a înfruntat atât de multe în copilăria ei, ca să poată supravieţui. Pe de altă parte, se poate spune că locul morţii sale a fost cum nu se poate mai potrivit. Pentru Eva, Auschwitz-ul era un spaţiu al triumfului, cel mai mare din viaţa ei. Ea, un copil, îi învinsese pe nazişti.

Eva spunea mereu: „Naziştii sunt morţi. Eu sunt în viaţă.” într-adevăr, era evident pentru toată lumea că, atunci când vizita lagărul, părea mai fericită şi mai însufleţită. într-un fel, cu fiecare întoarcere a sa la Auschwitz celebra viaţa. Dar acele călătorii nu erau lipsite de momente de tristeţe. întotdeauna, Eva aducea flori în lagăr şi aprindea o lumânare în onoarea familiei sale, iar astfel de gesturi aveau de fiecare dată aceeaşi încărcătură emoţională. Dintre toate evenimen-

> >

tele, pierderea mamei i-a lasat o durere imensă, care nu a dispărut niciodată.

Eva Kor, filantroapă, luptătoare pentru dreptate, pentru vindecare şi pentru pace, s-a format într-un fel în acel lagăr, devenind o femeie puternică şi cu o hotărâre de neclintit. Deşi o mare parte a vieţii ei nu a crezut în Dumnezeu – un lucru foarte obişnuit în rândul supravieţuitorilor Holocaustului –, convingerile i s-au schimbat în anii dinaintea morţii. A exprimat în faţa mai multor persoane ideea că Dumnezeu ar putea să existe şi că poate că era menit ca ea să treacă prin acele experienţe dure ca să descopere puterea iertării şi să răspândească în toată lumea un asemenea mesaj.

în ultima zi a vieţii se afla în faţa lagărului de la Auschwitz. Un cor de băieţi vizita acest loc si tinerii au auzit că acolo

> »

urma să vină şi Eva. Organizatoarea excursiei şi prietena ei apropiată Beth Nairn i-a trimis un mesaj, spunându-i că treizeci şi şase de tineri frumoşi o aşteaptă şi vor să-i cânte. Eva a sosit în câteva minute şi i-a rugat să-i interpreteze cântecul ei preferat, *„The Impossible Dream”* („Visul imposibil”), ale cărui versuri exprimă convingerea ei că, de fapt, totul este posibil.

Dirijorul şi băieţii din cor au făcut rost cumva de versuri si i-au cântat melodia, urmată de altele două, la fel de frumoase, pe care le pregătiseră special, iar Evei se pare că i-au plăcut foarte mult.

Ea plănuia să viziteze şi Mănăstirea Katowice, pentru prima oară de la şederea sa acolo după eliberarea din lagăr, dar, din păcate, acest lucru nu avea să se mai întâmple. Anga- jaţii de la muzeul său văzuseră locul cu câteva zile în urmă, asigurându-se astfel că înainte de venirea Evei totul era în regulă. Printr-o coincidenţă incredibilă, măicuţele purtau nişte veşminte identice cu cele pe care le aveau şi în 1945, în aceeaşi nuanţă de albastru pe care Eva o adoptase mai târziu. Văzând fotografiile cu acestea, a fost de acord că albastrul pe care îl iubea atât de mult ar putea fi o asociere uitată cu libertatea şi starea de siguranţă. S-a întâlnit cu rabinul Bleich, vicepreşedintele Congresului Mondial Evreiesc. Când Eva i-a explicat ce înţelegea prin iertare, el a întrebat-o dacă făcuse acest gest numai în nume propriu sau şi în numele altora. Ea l-a asigurat că nu a acordat iertarea decât din partea sa, iar el i-a spus că gestul ei a fost unul frumos. Atunci Eva a declarat că îl place.

A murit în primele ore ale zilei de 4 iulie, după ce un rabin important îi binecuvântase gestul de iertare, un cor de băieţi cântase pentru ea, iar Eva făcuse lucrul care îi plăcea cel mai mult – condusese un grup de turişti prin Auschwitz ca să le spună povestea ei, să simtă recunoştinţă şi bucurie şi să răspândească mesajul său de iertare pentru vindecarea suferinţelor lumii.

Când regizorul de filme documentare Ted Green i-a cerut guvernatorului Holcomb să-şi imagineze cum ar arăta o scenă în care dorinţa Evei de a fi invitată să vorbească în Congres ar fi îndeplinită, el a răspuns: „Ei bine, în sală ar fi un uriaş, iar acesta ar fi Eva.” Fără îndoială, a fost unul dintre giganţii sau persoanele importante din vremurile noastre.

Eva le spunea copiilor şi adolescenţilor că ei au puterea de a schimba lumea. înţelegea că oamenii, tineri şi vârstnici laolaltă, cred că, pentru a obţine acest lucru pe o scară mare, trebuie să facă parte dintr-o organizaţie puternică. Dar lecţia pe care ne-a dat-o Eva, prin vorbele şi faptele ei, este despre puterea individuală.

Dacă o supravieţuitoare de la Auschwitz, care avea o înălţime de doar un metru patruzeci şi cinci de centimetri, orfană, refugiată, imigrantă,

agentă imobiliară cu accent românesc, ce trăia în oraşul Terre Haute din statul Indiana, în SUA, a putut găsi la nivel internaţional un public căruia să-i spună povestea ei şi să-i transmită mesajul său, atunci oricare dintre noi este capabil să aducă o schimbare, oricine ar fi şi oriunde s-ar afla.

Eva îşi încheia discursurile astfel: „Furia este sămânţa războiului; iertarea este sămânţa păcii.” Sper că cititorii acestei cărţi vor găsi inspiraţia de a alege pacea, în onoarea unicei şi cu siguranţă a irepetabilei Eva Mozes Kor.

NOTA AUTOAREI

Lisa Rojany Buccieri, aprilie 2009

Această carte a fost publicată ca urmare a eforturilor depuse de mai mulţi oameni. Mai întâi, ea porneşte de la amintirile unei persoane. Eva Mozes Kor este martora unui lung şir de crime împotriva umanităţii. Prin discursurile susţinute de ea în şcoli şi la muzeul Holocaustului pe care l-a fondat, Eva a ştiut întotdeauna că povestea sa este o lecţie importantă pentru tineri. Când Peggy Tierney a

abordat-o prima dată în legătură cu publicarea unei cărţi, ea a fost de acord imediat. Visul Evei era ca volumul de faţă să fie utilizat în şcoli pentru a le preda tinerilor despre Holocaust şi ca acesta să-i inspire să folosească lecţiile ei în propria lor viaţă.

Katie McKy i-a luat Evei nişte interviuri lungi, punându-i numeroase întrebări pertinente şi făcând-o pe aceasta să se deschidă mai mult şi să se exprime într-o manieră la care cititorii să se poată raporta. După ce a întâlnit-o pe Eva, şi Susan Goldman Rubin a scris un articol complex şi detaliat, ambele adăugând opiniile lor valoroase şi pătrunzătoare asupra materialului studiat. Fără Susan, scrierea acestei cărţi nu ar fi fost posibilă în timpul scurt alocat.

Peggy Tierney, editoarea noastră de la Tanglewood Books, a fost ani întregi o entuziastă suporteră a Evei, trecând de la un scriitor la altul si de la o variantă de lucru la alta. Ştia că Eva are o poveste importantă de dezvăluit lumii întregi şi credea cu tărie că ea trebuia spusă. Vreau să-i mulţumesc lui Peggy deoarece a crezut în capacitatea mea atât de a prelua aceste materiale şi de a scrie cartea de faţă într-o manieră care respectă adevărul, aşa cum şi-l amintea Eva, cât şi de a aduce la viaţă în acelaşi timp povestea ei, pentru ca tinerii să o poată trăi în siguranţa paginilor de aici. Nu pot decât să sper că cititorii noştri vor considera că volumul de faţă merită toate eforturile pe care le-am depus. Pentru mine a fost un privilegiu să lucrez la acest proiect important şi să ajut ca povestea Evei să ajungă la o nouă generaţie de cititori. Nu au mai rămas în viaţă mulţi copii supravieţuitori ai Holocaustului, şi cu atât mai puţin dintre gemenii doctorului Mengele, care să-şi poată spune povestea. Eva a facut-o. Iar această poveste ne este adusă la cunoştinţă prin propria voce, la persoana întâi, de un adult care priveşte în urmă cu peste şaizeci şi cinci de ani, la vremurile acelea când era doar un copil, o ţinea de mână pe sora ei geamănă şi a ajuns la porţile ororii – şi totuşi a supravieţuit.

BIOGRAFIILE AUTOARELOR

EVA MOZES KOR (1934-2019) a fondat în anul 1985 o organizaţie a gemenilor care au supravieţuit experimentelor lui Mengele şi a contribuit la presiunea pusă asupra guvernelor de a-l găsi pe Josef Mengele. în 1995, a deschis un mic muzeu al Holocaustului în Terre Haute, statul Indiana, SUA, care în timp s-a dezvoltat, devenind Muzeul Holocaustului şi Centrul Educativ CANDLES; aici, ea a ţinut numeroase prezentări şi a organizat vizite, mai ales pentru copiii de vârstă şcolară. A fost o oratoare extrem de apreciată, atât la nivel naţional, cât şi in ternaţional, abordând subiecte legate de Holocaust, etică medicală, iertare şi pace. A apărut la multe emisiuni de televiziune, printre care *60 Minutes* („60 de minute”) şi *20/20,* şi a fost subiectul unui documentar intitulat *Forgiving Dr. Mengele* („L-am iertat pe dr. Mengele”). Site-ul muzeului pe

care l-a deschis Eva Mozes este www.candlesholocaustmuseum.org.

LISA ROJANY BUCCIERI a scris peste o sută de cărţi pentru copii, printre care câteva titluri premiate şi care au ajuns pe lista celor mai bine vândute apariţii editoriale. Este directoarea unei edituri, o editoare cu peste treizeci de ani de experienţă în domeniu, precum şi principala autoare a volumului *Writing Chil- drens Booksfor Dummies* („Scrierea cărţilor pentru copii pe înţelesul tuturor”). Pe lângă faptul că Lisa conduce patru edituri aflate la început de activitate, aceasta are propria companie editorială, Editorial Services of L.A. A lucrat ca directoare editorială sau ca directoare executivă de editură pentru Golden Books, Price Stern Sloan/Sloan/Penguin Group

USA, Intervisual Books, Gateway Learning Corp (Hooked on Phonics) şi Intervisual Books. Lisa locuieşte împreună cu familia sa în Los Angeles.

CREDITE FOTO

Pagina 14: hartă de la Yad Vashem, Memorialul Victimelor Holocaustului.

Pagina 17: Din colecţia particulară a Evei Kor.

Pagina 18: Din colecţia particulară a Evei Kor.

Pagina 24: Din colecţia particulară a Evei Kor.

Pagina 25: Din colecţia particulară a Evei Kor.

Pagina 47: Detaliul adăugat pe harta de la pagina 14 este o linie, care uneşte ghetoul din Şimleu Silvaniei de Auschwitz.

Pagina 50: Prin bunăvoinţa Muzeului Memorial al Holocaustului din Statele Unite ale Americii.

Pagina 51: Prin bunăvoinţa Muzeului Memorial al Holocaustului din Statele Unite ale Americii.

Pagina 55: Prin bunăvoinţa Muzeului de Stat Auschwitz-Birkenau din Oswişcim, Polonia.

Pagina 56: Prin bunăvoinţa Muzeului Memorial al Holocaustului din Statele Unite.

Pagina 72: Prin bunăvoinţa Yad Vashem, Memorialul Victimelor Holocaustului. Fotograf: Wilhelm Brasse. Dunga neagră orizontală este adăugată.

Pagina 73: Prin bunăvoinţa Muzeului de Stat Auschwitz-Birkenau din Oswişcim, Polonia.

Pagina 76: Fotografie după un document original din arhiva Muzeului de Stat Auschwitz-Birkenau, din colecţia particulară a Evei Kor.

Pagina 77: Fotografia unui document din colecţia particulară a Evei Kor.

Pagina 121: Prin bunăvoinţa Muzeului de Stat Auschwitz- Birkenau din Oswişcim, Polonia.

Pagina 131: Prin bunăvoinţa Muzeului Memorial al Holocaustului din Statele Unite ale Americii.

Pagina 137: Din colecţia particulară a Evei Kor.

Pagina 143: Din colecţia particulară a Evei Kor.

Pagina 148: Din colecţia particulară a Evei Kor.

Pagina 155: Din colecţia particulară a Evei Kor.

Pagina 158: Din colecţia particulară a Evei Kor.

Pagina 159: Din colecţia particulară a Evei Kor.

Pagina 161: Din colecţia particulară a Evei Kor.

Opiniile şi punctele de vedere exprimate în această carte şi contextul în care sunt folosite

imaginile nu reflectă în mod obligatoriu punctele de vedere şi politica Muzeului Memorial al Holocaustului din Statele Unite ale Americii si nici nu atrag aprobarea sau susţinerea sa.

RESURSE SUPLIMENTARE

Aflaţi mai multe despre filmul documentar şi găsiţi materiale pe aceeaşi temă la adresa: www.thestoryofeva.com

Vizitaţi muzeul Evei la adresa: www.candlesholocaustmuseum.org